

דעת היא המתנה היפה ביותר

מפעל משנה תורה
יחד עם "פורטל הדף היומי"
מגישים

ללומדי הדף היומי במסכת יבמות את

הלכות ייבום וחליצה של הרמב"ם

מתוך המהדורה המבוארת של מפעל משנה תורה.
המהדורה פורצת הדרך ללומדי הרמב"ם היומי שאלפים למדו
ממנה, וייחודה הוא הבנת הרמב"ם מתוך דבריו שלו בנאמנות
ובדיוק.

תפתח – תבין על מה מדברים

מבצעים מיוחדים לקראת לימוד הרמב"ם היומי במחזור
המתחיל בכ"ג כסלו תשע"ה

לפרטים לחץ [כאן](#).

לאתר [כאן](#). לדיונים בפייסבוק [כאן](#).

לחנות [כאן](#).

לאפליקציה החינמית (נוסח הרמב"ם) [כאן](#).

ללימוד [באתר ישיבה](#).

www.mishnetorah.co.il
Rambam4u@gmail.com
077 - 4167003

לקראת לימוד הרמב"ם היומי עד כ טבת תשע"ה
מחירי מבצע חסרי תקדים
מהדורה קלה 17 כרכים - 360 ש. היא מהדורת המנויים
מהדורת כיס 19 כרכים - 300 ש. היא מהדורת החמ"ד
מהדורת מופת 4 כרכים - 480 ש.
לרכוש סט כל הביאור באפליקציה **בחינם!**

מבנה ההלכות

החייבים בייבום (א-ג), מצות החליצה (ד), אחים ויבמות הראויים לייבום וחליצה (ה-ח).

א	החייב; צרות וקרובות; המיתנה	הגדרת המצוות (א-ב), הזרע הפוטר מן הייבום (ג-ה), האח הזוקק לייבום (ו-ח), ייבום וחליצה לכמה יבמות (ט-יא), איסורי חיתון הנובעים מן הייבום או החליצה (יב-יד), החזרת יבמה שגירש אותה (טו), גיל היבם והיבמה (טז-יח), חודשי ההבחנה וייבום מעוברת (יט-כג).
ב	דרך הייבום; רצון הצדדים; איסורה לזר	קידושי יבמה וכתובתה (א-ד), גירושין בגט לאחר כינוסה (ה-ז), סדר הקדימה בייבום ובחליצה (ט-י), יבמה שאינה רוצה להתייבם (י-יג), כתובת היבמה (יד-יז), יבמה שנתקדשה לזר (יח-כא).
ג	עדות הנאמנת	נאמנות הבעל לומר שיש לו בנים או אחים (א-ד), נאמנות עדות על מיתת הבעל (ה-י), נאמנות האישה (יא-טו), ספק יש בנים או אחים (טז-יט).
ד	החליצה; נוסחי השטרות	סדר החליצה (א-יא), חליצה בלא כל מרכיביה (יב-טז), בעיות בגפיים ובמנעל (יז-כ), חליצה באופן שונה (כא), היריקה (כב-כג), חליצה מוטעית וחליצה כפויה (כד-כה), הגדרות חליצה שאינה כשרה (כו-כח), כתיבת גט החליצה והכתובות (כט-לה).
ה	צירופי מאמר, גט, בעילה וחליצה	יבמה שניתן לה גט או מאמר (א-ה), מאמר כשר ומאמר פסול (ו-ח), בעילה כשרה ובעילה פסולה (ט), חליצה מעולה וחליצה פחותה (י-יב), דיני ביאה ומאמר כשרים ופסולים (יג-יז), פעולה אחר פעולה (יד-טז), ספק מי נתייבמה ראשונה (יז), תוקף מעשהו של קטן (יח-כב), ייבום קטנה וחרשת (כג-ל).
ו	האחים והיבמות הראויים לייבום וחליצה	ארבעת מיני היבמים (א-ד), ארבעת מיני היבמות (ה-ח), יבמה האסורה ליבם (ט-יא), יבמה שהייתה אסורה לבעלה (יב-יג), איסור צרת ערווה (יד-טו), אשת אחיו שלא היה בעולמו (טז-יח), איסור צרת אישה האסורה לבעלה (יט-כ), היתר צרת ערווה (כא-כד), צרת ערווה בזיקה (כה-כו), זיקת שני יבמים (כז-לא).
ז	אחים רבים ויבמות רבות	זיקת שתי נשים משני בתים שנאסרו יחד (ז-א), בעיות בנייתוק הזיקה (ח-י), זמן יצירת הזיקה (יא-יב), זיקה הנובעת מגירושין גמורים ונישואין לא גמורים (יג-כא), הכלל (כב).
ח	ספקות	ספק בשאלת זהות היבמה (א-ג), בנים בספק (ד-ח), שמעה שמת בעלה ונישאת (ט), חמישה בנים מספק מחמש נשים (י-יא), זהירות בספקות (יב-יג).

פסוקי התורה שבכתב

כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר [למי שאינו אחיו], יִבְמָהּ [אחי המת] יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה וּבְמָה: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יִקְוֶם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמָּתוֹ, וְעָלְתָה וּבְמָתוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל הַזִּקְנִים [אל בית הדין] וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהִקָּם לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי: וְקָרָאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו, וְעָמַד וְאָמַר לֹא תַפְצְתִּי לְקַחְתָּהּ: וּנְגִשָּׁה וּבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחָלְצָה נָעֻלָּו מֵעַל רִגְלוֹ וְיָרָקָה בְּפָנָיו [מולו], וְעָנְתָה וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו: וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית חֵלוֹץ הַנָּעֻל:

דברים כה, ה-י:
מצוות הייבום
והחליצה

הַלְכוֹת יְבוּם וְחִלְצָה

מניין המצוות: (א) לִיבֹם – לישא את אשת אחיו שמת כדי להקים זרע לאחריו. הייבום מאפשר את המשכיות המשפחה ושלמותה, ולפיכך היה נהוג לעשותו עוד לפני מתן תורה (ראה בראשית לח, ט), והתורה הכירה בקיומו והמשיכה את אותו המנהג (מ"ג ג, מח; י'). אחי המת

נקרא 'יבם' או 'יבמה' (=היבם שלה), והמועמדת לייבום קרויה 'יבמה' או 'שומרת יבם' או 'זקוקה לייבום'. ואם היא חולצת לו, היא קרויה 'חלוצה'. (ב) לְחַלֵּץ – שתחלוץ היבמה את נעלו של היבם בבית הדין, אם היבם מסרב לייבם אותה. מעשה זה משפיל את היבם, וייתכן שיגרום לו לחזור בו מהימנעותו לקחת את אשת אחיו המת לאישה (מ"ג ג, מט). (ג) לְאִישׁ זָר – שאינו אחיו של המת. עַד שֶׁתְּסוּר רְשׁוֹת הַיָּבֵם מֵעַלֶּיהָ – כשיחלוץ לה או ימות. איסור זה הוא לאו שאין בו כרת (אישות א, ז). זְקוּקָה – קשורה. זָקָה – קשר. הזיקה אוסרת על היבמה להינשא לאנשים אחרים, ומתירה ליבם לשאת את אשת אחיו (האסורה לו שלא בייבום).

הקדמה: מקראה של מערכת הסימונים באיורים המלווים את הביאור מצויה בתחילת ספר נשים. בהלכות ייבום וחליצה מופיעים תדיר הביטויים האלה: • אינה חליצה או לא עשה כלום או אינה כלום – משמע שהחליצה פסולה מן התורה, והאישה אסורה להינשא לזר, ויכולה להתייבם או לחלוץ, כפי שהיה לפני החליצה. • חליצה פסולה – משמע שהחליצה פסולה מדברי חכמים, והאישה אסורה להינשא לזר עד שתחלוץ חליצה כשרה, ואסור לה גם להתייבם (להלן ד, כו).

א נְשׂוּאִין, אֲרוּסִין – לבירור המושגים ראה הביאור בפתיחת ספר נשים. זָרַע – צאצאים. שָׂזוּ אֶשְׁתּוֹ היא שֶׁהָקֵנוּ לוֹ מִן הַשָּׂמִים – אין צורך בקניין הקידושין, מכיוון שכבר היא קנויה לו מתוקף מצנת התורה, ואף על פי כן תיקנו חכמים שיקדש אותה (להלן ב, א). וּכְתַבְתָּה עַל נִכְסֶיהָ בְּעֵלָה שְׁמָת – הכתובה היא שטר שכותב הבעל לאשתו בשעת הנישואין, ובו הוא מבטיח לה בין השאר סכום כסף, אם יגרש אותה או תתאלמן. ואם היא מתייבמת, אין צורך שיכתוב לה היבם כתובה חדשה (להלן ב, ב), אלא אם אין לה כתובה מבעלה הראשון (אישות כב, יד). ואם גירש אותה היבם או מת, הכתובה נגבית מנכסי בעלה שמת, המשועבדים לשם כך, והיבם אינו יכול למכור אותם (אישות כב, יא).

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

החיוב; צרות וקרובות; המתנה

הגדרת המצוות

א מְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֵׁיבֹם אָדָם אֶשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין, אִם מֵת בְּלֹא זָרַע, שְׁנָאֲמַר: "וּבֵן אֵין לוֹ [...]" יבְמָה יבֹא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיְבַמָּהּ (דברים כה, ה). וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוּ צָרִיף לְקַדֵּשׁ יְבֻמָּתוֹ, שָׂזוּ אֶשְׁתּוֹ היא שֶׁהָקֵנוּ לוֹ מִן הַשָּׂמִים, אֵלֹא יבֹא עָלֶיהָ, וּכְתַבְתָּה עַל נִכְסֶיהָ בְּעֵלָה שְׁמָת.

ב לֹא רָצָה לִיבֹם, או שְׁלֹא רָצָה היא – הָרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחֵר כִּף תִּהְיֶה מִתַּתָּ לְהַנְשֵׂא לְאַחֵר. וּמְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְחַלֵּץ אִם לֹא רָצָה לִיבֹם, שְׁנָאֲמַר: "וְחִלְצָה נָעִלוּ..." (שם כה, ט). וּמְצוֹת יְבוּם קוֹדֶמֶת לְמְצוֹת חִלְצָה.

ב שְׁלֹא רָצָה היא – "לפי שאינה בשביה, שתבעל לשנוי לה [למי שהיא שונאת]". ויש לה דין מורדת בבעלה (להלן ב, י; לפרטי דין זה ראה אישות יא, ח). וּמְצוֹת יְבוּם קוֹדֶמֶת לְמְצוֹת חִלְצָה – יש עדיפות למצנת הייבום על פני החליצה, אפילו אם היבם אינו מתכוון לשם מצוה, ונושא אותה לאישה רק מפני שהיא יפה או עשירה (ש"ת ר"ח; פה"מ בכורות ז, א).

הזרע הפוטר מן הייבום

ג. **זֶה שֶׁנֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "וְכֵן אֵין לוֹ"** (שם כה, ה) – **אֶחָד הֵבֶן וְאֶחָד הֵבֶת אוֹ זֶרַע הֵבֶן אוֹ זֶרַע הֵבֶת. הוּאִיל וַיֵּשׁ לוֹ זֶרַע מִכָּל מְקוֹם, בֵּין מֵאִשָּׁה זוֹ בֵּין מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת – הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיֵּיבּוּם.**

ג. **אִפְלוּ הָיָה לוֹ זֶרַע מִמֶּזֶר אוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה – הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ. ד.** **אָבֵל בָּנוּ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנִּזְכָּרִית אֵינוּ פּוֹטֵר; שְׂזֵרַע הֵבֵא מִן הַשְּׁפָחָה – עֲבָדִים; וְהֵבֵא מִן הַגּוֹיָה – גּוֹיִים, וְכָאֵלוּ אֵינֶם. הָרִי הוּא אוֹמֵר בַּשְּׁפָחָה: "הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ" (שמות כא, ד) – מִלְּמַד שְׂוִלְדָּה כְּמוֹתָהּ. וּבַגּוֹיָה הוּא אוֹמֵר: "כִּי יָסִיר אֶת בְּנָךְ מֵאַחֲרִי" (דברים י, ד) – מִסִּיר אוֹתוֹ מִלְּחֶשֶׁב בְּקָהֶל. וְאֵף עַל פִּי שְׂנֹשְׁתִּתְרָר בָּנוּ מִן הַשְּׁפָחָה, אוֹ נִתְּגֵר בָּנוּ מִן הַגּוֹיָה – הָרִי הֵן כְּשֶׁאֵר הִגְרִים וְהִשְׁתַּחֲרָרִין, וְאֵינֶן פּוֹטְרִין אֶת אִשְׁתּוֹ.**

ד. **הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן מִן הַשְּׁפָחָה שָׁלוּ וְשִׁחְרוּ, וְשִׁחְרוּהָ וְנִשְׁאַהּ וּמֵת בְּלֹא זֶרַע – הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם לְאַחִיו, וְאֵף עַל פִּי שְׂבָנָה מִמֶּנּוּ קֵיִם, שֶׁכָּבֵר שִׁחְרוּ.**

ה. **מִי שָׁמַת וְהֵנִיחַ אִשְׁתּוֹ מַעַבְרֶת: אִם הִפִּילָה אַחֵר מוֹתוֹ – הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם; וְאִם יִלְדָה, וַיֵּצֵא הַיֶּלֶד חַי לְאֹוִיר הָעוֹלָם, אִפְלוּ מֵת בְּשָׁעָה שְׁנוּלָד – אָמוּ פְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיֵּיבּוּם. אָבֵל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים – עַד שֶׁיִּנְדַּע בְּנִדְאֵי שְׁכָלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו, וְנוֹלַד לְתִשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים. אָבֵל אִם לֹא נוֹדַע לְכֻמָּה נוֹלַד: אִם שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם – הָרִי זֶה וְלֹד קִיָּמָה, וּפּוֹטֵר אֶת נִשִּׁי אֲבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיֵּיבּוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים, אִפְלוּ בְיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁמַת מַחֲלִי בֵּין שְׁנֹפֶל מִן הֵגָג אוֹ אֶכְלוּ אֶרֶץ – הָרִי זֶה סָפֵק נָפֵל סָפֵק בֶּן קִיָּמָה, וּלְפִיכָף אָמוּ חוֹלְצֶת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְלֹא מִתְיַבֵּמֶת.**

האח הוֹזֵק לַיֵּיבּוּם

ו. **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶח מִכָּל מְקוֹם, אִפְלוּ מִמֶּזֶר אוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל – מִשִּׁיָּצָא רִאשׁוֹ וְרָבּוּ לְאֹוִיר הָעוֹלָם קִדָּם שְׁיָמוּת אַחִיו, הָרִי זֶה זֹזֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לַיֵּיבּוּם.**

שגזרו חכמים לחשוש שמא נפל היה, ולא פטר את אמו.

ו. **מִמֶּזֶר... זֹזֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לַיֵּיבּוּם – שֶׁאֵינָה יְכוּלָה לְהִינָשׂא אַחֵר, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה לְהַתִּיר אוֹתָהּ, אֲבֵל וְדֹאֵי שֶׁאִסּוּר לָהּ לְהִתְיַבֵּם מִמֶּזֶר (להלן ו, ה). וְרָבּוּ – שֶׁל הַגּוֹף. זֹזֵק – קוֹשֵׁר וּמַחֲיִיב בְּזִיקַת יֵיבּוּם.**

ג. **מִמֶּזֶר – מִי שְׁנוּלַד מִבֵּיאת אִשָּׁה אִסּוּרָה מִשּׁוּם עֲרוּוָה, חוּץ מִן הַנִּדְּוָה, שֶׁאֵינוּ יְכוּלִּים לְשַׁאֵת לְאִשָּׁה בֵּת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם (אִסּוּרֵי בֵּיאת טו, א). עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה – אֵף עַל פִּי שְׁלַעֲנִינִים מִסּוּיָמִים הוּא נִחְשָׁב כְּגוֹי (שְׁבִתִּל, טו). ד.** **וְכָאֵלוּ אֵינֶם – רֹאִינָם חֲשׁוּבִים כִּילְדֵי לִכֵּל דִּינֵי הַתּוֹרָה. אוֹמֵר בַּשְּׁפָחָה – כְּנַעֲנִית (גוֹיָה), שֶׁהִיא בְּמַצַּב בִּינִינִי בֵּין גּוֹיָה לְבֵין יְהוּדִיָּה (אִסּוּרֵי בֵּיאת יב, יא): "אִם אֲדֹנֶיךָ יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה לְעַבְדֵּךְ הַעֲבָרִין וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים אוֹ בָנוֹת, הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגֹפּוֹ [לְבָדוֹ]" – שֶׁהִילָדִים מִיּוֹחֲסִים לְאִמָּם הַשְּׁפָחָה. וּבַגּוֹיָה הוּא אוֹמֵר – בְּאִזְהָרָה שֶׁלֹא לְשַׁאֵת אוֹתָהּ לְאִשָּׁה: "כִּי יָסִיר אֶת בְּנָךְ מֵאַחֲרִי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אַחֲרִים, וְתָרָה אֵף ה' בְּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מִהָרָה". מִסִּיר אוֹתוֹ מִלְּחֶשֶׁב בְּקָהֶל – הַבָּנִים לֹא יִיחָשְׁבוּ כִּי־יְהוּדִים, שֶׁהֵם קָהֵל ה', כְּדִבְרֵי הַרְמַב"ם: "מִסִּיר אוֹתוֹ מִלְּהוּת אַחֲרֵי ה'. וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם לְהִדְבֵּק בְּגוֹיִים, שֶׁהַבְּדִילֵנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵהֶם, וְלִשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה' וְלִמְעוֹל בּוֹ" (שם יב, ה). שְׂנֹשְׁתִּתְרָר בָּנוּ – בְּשִׁחְרוּר הַעֲבֵד וּבְטִבְיַלְתּוֹ בְּמַקְוָה, בֹּא לְיַד סִיּוֹם תִּהְלִיךְ צִירּוּפּוֹ לְעַם יִשְׂרָאֵל (שם יג, יב). הָרִי הֵן כְּשֶׁאֵר הִגְרִים וְהִשְׁתַּחֲרָרִין – שְׁכָל אֶחָד מֵהֶם נִחְשָׁב כְּטָנָן שְׁנוּלַד, שֶׁמִּבְחִינָה הַלְכִיתִּית, מִתְנַתֵּקת הַקִּרְבָּה הַמִּשְׁפָּחִית שֶׁהִיָּתָה בֵּינוֹ לְבֵין הָרוּרִי הַבִּיּוֹלוֹגִי (שם יד, יא).**

ד. **שֶׁכָּבֵר שִׁחְרוּ – וְדִינוֹ כְּעַבֵּד מִשׁוּחָר, מִפְּנֵי שֶׁהִבִּיָּא עַל הַשְּׁפָחָה הִיָּתָה בֵּיאת זָנוּת, וְהֵבֶן שְׁנוּלַד מִמֶּנָּה הוּא עַבֵּד כְּנַעֲנִי (עוֹד בְּעִינֵין זֶה רָאָה גִּירוּשִׁין י, ט).**

ה. **מַעַבְרֶת – הָרָה. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים – מִדְּבָרֵי חֲכָמִים. שְׁכָלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו – שְׁנוּלַד לְאַחֵר תִּשְׁעָה חוֹדָשֵׁי הָרִיָּן שְׁלָמִים, וְכִבֵּר אֵין סָפֵק שֶׁמָּא הוּא נָפֵל. וְלֹד קִיָּמָה – הַעֲשׂוֹי לְחַיּוֹת. גָּפֵל – שְׁנוּלַד טָרֵם זְמַנּוֹ וּסְכִיכּוֹ לְחַיּוֹת קְלוּשִׁים, וּמֵת לְפָנֵי שְׁמֵלָאוֹ לוֹ שְׁלוּשִׁים יוֹם, שֶׁהוּא נִחְשָׁב כְּאִילוּ נוֹלַד מֵת (רָאָה אֲבֵל א, א). אָמוּ חוֹלְצֶת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים וְלֹא מִתְיַבֵּמֶת –**

לדתו בקדשה – שנולד כשכבר הייתה אמו יהודייה, שהתגיירה או השתחררה. הותרו שלא בקדשה – שנתעברה אמו ועדיין היא גויה או שפחה.

ז לאבלות – שמדברי חכמים, האדם חייב להתאבל על מי שהוא אחיו רק מאמו (אבל ב,א). ולעדות – שמדברי חכמים אסור לאדם לדון או להעיד עם אחיו מאמו או עבורו (עדות יג,א). לענין גרשה – שאין אדם יורש את מי שהוא אחיו רק מאמו (נחלות א,ו). אחנה – קשרי אחים. האם קובעת את זהותו של הנולד, והאב קובע את שיוכו לשושלת המשפחתית, מפני ששם המשפחה והנחלה נקבעים על פי האב, "שנאמר: 'ויתילדו על משפחותם לבית אבותם' (במדבר א,יח) – בית אביו היא משפחתו, ואין בית אמו משפחתו" (איסורי ביאה יט,טו). ח והרי הן פזרים זה לזה – מפני שקרכת המשפחה בטלה עם הגיור (ראה לעיל ד).

ט פוטרת את השאר – מן הייבום או החליצה, והן מותרות להינשא לאחר. הצרות – שאר נשות האח, "מלשון צר ואויב, כי על פי רוב שונאות זו לזו" (מצ"ד, שמואל א א,ו).

י פשרות לפהנה – נשים שמותר לכהן לשאת אותן (איסורי ביאה פרקים יז–יט). מיבם לאי זו שירצה – ואם היה כהן, אינו מייבם אלא את הכשרה. שלא יפסל... בחליצה – מפני שאסור חכמים שיישא כהן את החלוצה, מפני שהיא דומה לגרושה, שרק בחליצה הותרה להינשא לאחרים (אישות א,ז; איסורי ביאה יז,ז). ונימקו חכמים הלכה זו, ש"לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם" (פ"ה מ"ב יבמות ד,יא).

יא אם אפשר לו ליבם את פלן – "שיהיה יכול ליתן שאר [מזונות] כסות ועונה [זמנים ליחסי אישות] כראוי לכל אחת ואחת" (אישות יד,ג). אחת מקל מקל פת – אישה אחת מכל אח שמת.

ואם היה לו אח מן השפחה או מן הנכרית – אינו אחיו לדבר מן הדברים, ואינו זקק את אשתו; ואף על פי שהיתה לדתו בקדשה, הואיל והיתה הותרו שלא בקדשה, אינו אחיו.

ז אחים מן האם אינן חשוכין אחים אלא לאבלות ולעדות; אבל לענין גרשה או ליבום וחליצה – הרי הן כמי שאינן, שאין אחנה אלא מאב. ח גרים שנתגירו ועבדים שנשפחו – אין להן אחנה כלל, והרי הן כזרים זה לזה; ואפלו אחד מהן הותרו שלא בקדשה ולדתו בקדשה, והשני הותרו ולדתו בקדשה – הרי הן כזרים. ואפלו תאומים, ונולדו בקדשה – אין ביניהן אחנה, עד שתהיה הותרתן ולדתן בקדשה.

ייבום וחליצה לכמה יבמות

ט מי שהיו לו נשים רבות, ומת – ביאתה או חליצתה שלאחת מהן פוטרת את השאר, ואינו מיבם לשתיים, שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" (שם כה,ט) – בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים. וכן אם היו לו אחים רבים – אחד מהן חולץ או מיבם לאחת מן היבמות, ויתרו שאר הצרות.

י היו ביבמות אלו פשרות לפהנה ופסולות: אם היה מיבם – מיבם לאי זו שירצה; ואם היה חולץ – יחלץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הפשרה לפהנה בחליצה.

יא מתו לו אחים רבים, ונפלו נשותיהן לפניו: אם אפשר לו ליבם את פלן – מיבם; ואם לאו – חולץ לכלן, או חולץ למי שירצה מהן ומיבם למי שירצה, אחת מקל פת ובית.

איסורי חיתון הנובעים מן הייבום או החליצה

יב הכונס את יבמתו – נאסרו צרותיה עליה ועל שאר האחים. ואם בא הוא או אחד מאחיו על צרתה – הרי זה עובר בעשה, שנאמר: "יבמה יבא עליה" (שם כה,ה), לא עליה ועל צרתה; ולא הבא מפלל עשה – עשה.

יב פוגם – נושא. לאו הבא מפלל עשה עשה – איסור שלא נתפרש בתורה בלשון שלילה, אלא נלמד ממשמעות לשון עשה האמור בתורה, והעובר עליו הוא בגדר עובר על מצות עשה ולא על מצות לא תעשה.

טז מפי הקבלה – כפי הפירושו שנתקבל במסורת שבעל פה איש מפי איש ממשו רבנו (ק). **שְׂרָעָה לְיִבְם אִשָּׁת אָחִיו... מִיָּבֶם** * – בכ"י י: **שָׂבָא** על יבמתו, אם היא... יָקִים. **שֶׁנֶּגְדִיל יוֹבְדָק** – שיגדל ויהיה בן 13 שנה ויום אחד, ויבדק אם הביא שתי שערות במקום הערווה (אישות ב.). **אז עד שֶׁתִּחַלֵּץ** – וכיוון שהקשר בין היכם לבין היבמה הוא במצב ביניים, צריכה בעת התרת הקשר גט וחליצה גם יחד (להלן הכא).

יז הקטנה – בת שהיא קטנה מבת 12 שנה או שלא הביאה שתי שערות במקום הערווה (אישות ב,א; ב,ג). **אינה חולצת עד וכו'** – מן התורה, האב יכול לקדש את בתו הקטנה. ואם מת אביה, אחיה או אמה יכולים לקדש אותה מדרבנן (שם ג,יא; ד,ח). בקידושין מן התורה, הקטנה זקוקה לחליצה כדי להשתחרר מזיקת היבם, אבל בקידושין מדרבנן, אין צורך בחליצה, ודי שתמאן (תביע את אי הסכמתה) הקטנה ליבם (ראה אישות ד,טז; ג,ח; גירושין יא,ג-ד). **ואפלו נבעלה אחר שנים עשרה שנה** – לחליצה אין מניחים שהביאה סימנים אלא עד שתיבדק, אף על פי שלמאור מניחים שכבר הביאה סימנים אם נבעלה לאחר 12, והיא אינה יכולה למאן. **יח יגדלוה עם זה** – ואינו יכול לגרש אותה עד שיגדל שגט קטן אינו גט.

יט תמתינ תשעים יום... **כשאר כל הנשים** – תיקנו חכמים שלא תינשא האישה עד תשעים יום לאחר שהתאלמנה או התגרשה, בכדי להבחין אם היא מעוברת (כהמתנת גרשה ואלמנה. ראה גירושין יא,ח). ומחמת תקנה זו אין היא ראויה לייבום באותו הזמן. **עולה ליבום** – ראויה לייבום. **הואיל ואינה מעברת** – שנתברר שלא הייתה מעוברת.

כ שלא שקה שלשים יום אחר שנולד – הנחשב כנפל ואינו פוטר מן הייבום (לעיל ה). **כב הפוגס את יבמתו** – שעבר על תקנת חכמים ונשא את יבמתו לאישה. **מפרישין** – מפרידים ביניהם, עד שיתברר אם היא אסורה לו, מפני שייתכן שתלד ותיאסר עליו. **יחזור ויקנס** – יכול להחזירה אליו ולקיימה אצלו. **מוציאה בגט וחולץ לה** – שדנים לחומרה, שמה כנסה כהוגן והיא אשתו ויוצאת בגט, ושמה אין הוולד הזה פוטר וצריכה חליצה (לעיל ה).

כג בן תשעה לראשון – נולד בחודש תשיעי ואמו מעוברת הייתה מבעלה הראשון, שמת. **בן שבועה לאחרון** – נולד בחודש שביעי ואמו מעוברת מן היבם. **ספק ממזרים** – מפני שאם היה הוולד מבעלה הראשון, היא אסורה ליבם.

יז וכן היבמה הקטנה – אם רצה היבם ליבם אותה, **מיבם, אבל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק**; **ואפלו נבעלה אחר שנים עשרה שנה, אינה חולצת עד שתבדק וימצאו בה סימנים**; **יח כשם שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, כן היבמה לא תחלץ עד שתעשה אשה גדולה**. **ויבם קטן שפא על יבמה קטנה** – יגדלו זה עם זה.

חודשי ההבחנה וייבום מעוברת

יט היבמה לא תתיבם ולא תחלץ עד שתמתינ תשעים יום חוץ מיום המיתה יום היבום או יום החליצה, כשאר כל הנשים. ומפני מה לא תחלץ בתוך תשעים יום? מפני שאינה ראויה ליבום, ונאמר: "ואם לא יחפץ האיש... וחלצה נעלו..." (דברים כה,ז-ט) – בעת שהיא עולה ליבום, עולה לחליצה; וכל זמן שאינה עולה ליבום, אינה עולה לחליצה. ואם יבם אותה או חלץ בתוך השלושה חדשים – הואיל ואינה מעברת, הרי זו נפטרה, ואינה צריכה כלום.

כ החולץ ליבמתו ונמצאת מעברת וילדה: אם היה ולד שלקיימה – הרי זו כמי שלא נחלצה לו מעולם, ומתרת לפהנה, ומתר בקרובותיה; ואם הפילה, או שלא שקה שלשים יום אחר שנולד – חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת המעברת אינה חליצה, וביאת המעברת אינה יבום. **כא לפיכך, הכונס או החולץ ליבמתו המעברת** – לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם.

כב הכונס את יבמתו ונמצאת מעברת – מפרישין אותן וממתינין לה: אם הפילה – יחזור ויקנס; ואם ילדה – אפלו מת ביום שנולד, הרי זה מוציאה בגט, וחולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים; ואם נתקנס הולד שלשים יום אחר שנולד – הרי זה ולד שלקיימה, ואינה צריכה ממנו גט, מפני שהיא ערוה עליו.

כג ילדה לאחר ששה חדשים משנתיבמה ולד שלקיימה – הרי הולד ספק אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, לפיכך יוציא בגט, והולד כשר. ואם פא עליה אחר שילדה – הפנים שיבואו אחריו ספק ממזרים.

האישות שביניהם עושים אותה לכל דבר ועניין, ורק גט יכול לנתק קשר זה, אלא שכל זמן שהיא שומרת יבם, אינה בגדר ערוה לכל מי שאינו היבם (זר). לכן, אם נשא אותה זר, היא מקודשת לו מספק (אישות ד, יד), ובנה ממנו אינו ממזר (ראה איסורי ביאה טו, א), ואינה נאסרת על היבם, אף אם זינתה בהיותה שומרת יבם (להלן כ).

הקדמה: הקשר שבין היבם לבין היבמה (המועמדת לייבום, המכונה 'שומרת יבם') – נקרא זיקה, שהיבמה זקוקה (קשורה) לו. לפני יחסי האישות ביניהם, הקשר בינה לבין רופף מן הקשר בין אישה לבעלה (גירושין ג, יג), כי אף על פי שהיבמה בגדר 'אשתו היא, שהקנו לו מן השמים' (לעיל א, א), ודי בחליצה כדי לנתק את הקשר ביניהם. יחסי

פרק שני

דרך הייבום; רצון הצדדים; איסורה לזר

קידושי יבמה וכתובתה

א מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים שֶׁלֹּא יָבֹא הַיָּבָם עַל יְבִמְתּוֹ עַד שֶׁיִּקְדָּשׁ אוֹתָהּ בְּפָנָי שְׁנֵי עֲדִים בְּפִרוּטָה אוֹ בְּשָׁוָה פְּרוּטָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מֵאֲמָר'. וְאִין הַמֵּאֲמָר קוֹנֶה בְּיָבָמָה קִנְיָן גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר (להלן ה, ב–ג). וְהַעוֹשֶׂה מֵאֲמָר בְּיָבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ – לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת אֲלָא לְרִצּוֹנָהּ. וְקִטְנָה מִן הָאֲרוּסִין – אִין עוֹשִׂין בָּהּ מֵאֲמָר אֲלָא מִדַּעַת אֲבִיהָ.

ב וּכְשֶׁם שֶׁהוּא מְקַדָּשׁ אֶת יְבִמְתּוֹ, כֶּף הוּא מְבָרֵךְ בְּרֶכֶת נְשׂוּאִין בְּעֶשְׂרָה וְכוֹתֵב כְּתֻבָּה, כְּדִין כָּל נִשְׂאָא אִשָּׁה. וְאִם בָּא עַל יְבִמְתּוֹ וְלֹא עֲשֶׂה מֵאֲמָר – קִנְיָן קִנְיָן גָּמוּר, וְאִינוּ צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקָדָשׁ אַחֵר הַבְּעִילָה; וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת, וְכוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה.

ג הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ – בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזֵּד, בֵּין בְּאִנּוּס בֵּין בְּרִצּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מִזֵּד וְהָיָה שׁוּגָג אוֹ אֲנוּסָה, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מִזֵּד וְהוּא שׁוּגָג אוֹ אֲנוּס, בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׁנָה בֵּין שֶׁהָיָה עֶרְוָה, בֵּין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדִרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּהּ, אֶחָד הַמַּעֲרָה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר, קִנְיָה.

ד בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁנִתְכַּנּוּן לְבַעַל. אֲבָל אִם נָפַל וְנִתְקַע בָּהּ, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ שְׁכוּר שְׁאִינוּ מְפִיר כְּלוּם, אוֹ יִשָּׁן – לֹא קִנְיָה. נִתְכַּנּוּן לְהִטִּיחַ בִּפְתָּל וְהִטִּיחַ בְּיָבִמְתּוֹ – לֹא קִנְיָה; לְהִטִּיחַ בְּבִהְמָה וְהִטִּיחַ בְּיָבִמְתּוֹ – קִנְיָה, שֶׁהָיָה נִתְכַּנּוּן לְשֵׁם בְּעִילָה מִכָּל מְקוֹם.

גמור, מפני שהיא אשתו שהקנו אותה לו מן השמים (פ"ה מ' יבמות ו, א). בין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדִרְכָּהּ וכו' – בכל אחד מאופני הביאה (לביאור המונחים ראה איסורי ביאה א, ו' וביאורנו שם). קִנְיָה – כבר היא בגדר אשתו (לענין אכילת תרומה, צריך שתהא הביאה ברצונה. ראה תרומות ח, י).

ד שְׁאִינוּ מְפִיר כְּלוּם – שאינו מודע למעשיו. שהוא שיכור כלוט (מכירה כט, יח). לְהִטִּיחַ – לשון גנאי להכנסת האבר.

א מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים – מתקנת חכמים, שהרי מדין תורה, אינו צריך לקדש אותה, ודי שיבוא עליה (לעיל א, א). בְּפִרוּטָה אוֹ בְּשָׁוָה פְּרוּטָה – כמו בקידושין בכסף (אישות ג, א). מֵאֲמָר – נקרא כן מפני שמקדש אותה בפני שני עדים באמירת 'הרי את מקודשת לי בזה' וכדומה (אישות ג, א; ראה תי"ט יבמות ב, א). שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ – שלא לרצונה, כמו קידושין בהם זקוקים להסכמתה (אישות ד, א). וְקִטְנָה מִן הָאֲרוּסִין – שהייתה מאורסת לאחריו שמת, אך עדיין לא נשא אותה לאישה, שעדיין היא ברשות אביה ואינה מתקדשת אלא מדעתו (לביאור המונח 'ארוסין' ראה הביאור בפתיחת ספר נשים). אם כבר נישאה, יצאה מרשות אביה והיא עומדת ברשות עצמה (אישות ג, יא–יב).

ב בְּרֶכֶת נְשׂוּאִין – שבע ברכות שתיקנו חכמים לברך לפני הנישואין (לפירוטן ראה אישות י, א). בְּעֶשְׂרָה – כדי לפרסם את הדבר, כמו בקידושין (אישות י, א). וְכוֹתֵב כְּתֻבָּה – ושעבוד הנכסים הוא על נכסי המת (לעיל א, א; אישות כב, יא). לְנוֹסַח כְּתוּבָה זוֹ ראה להלן ד, לב). קִנְיָה קִנְיָן גָּמוּר – מפני "שזו אשתו היא, שהקנו לו מן השמים" (לעיל א, א). מִפֶּת מְרֻדוֹת – הלקאה מדברי חכמים על שמר בדבריהם או בדברי תורה. מספר המלקות נקבע לפי הערכת בית הדין (עדות יח, ו; פה"מ נזיר ד, ג).

ג בְּשׁוּגָג – שחשב שהיא אשתו או אישה אחרת. בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזֵּד וכו' – כל מעשה ביאה קונה בה קניין

גירושין בגט לאחר כינוסה

ה, שְׁנֵי יָמִים וְכו' – שְׁכַנְסָהּ אוֹתָהּ יבמה וגירש אותה לאחר פחות מחודש ימים, והשאלה היא אם צריך גם שתחלוץ לו. וְאָמְרָה... לא נִבְעֵלְתִי – ולפי טענתה, היא זקוקה לייבום או לחליצה, ועדיין אין ביניהם קשר של בעל ואישה. כּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיחֲלֹץ לָהּ וכו' – כדי שלא תישאר עגונה ולא תוכל להינשא לאיש אחר. ואינו יכול לייבם אותה, כיוון שכבר גירש אותה בגט, ונעשה כמי שחלץ לה (ראה להלן ה, א). כּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיבְעֵל וכו' – שיחיה אתה חיי אישות כבעל ואישה "או שיבעול וימשיך עימה כמנהג הגברים עם נשותיהם" (פה"מ יבמות יג, א), או שייפרדו באמצעות חליצה וגט גם יחד, שמה היא אשתו לכל דבר.

ה, מִבְּקָשֵׁינוּ מִמֶּנּוּ שִׁיחֲלֹץ לָהּ – מנסים לפייס אותו לחלוץ לה, אך לא ניתן לכפות אותו, מפני שיש להניח שלאחר שלושים יום, כבר בא עליה (בבלי יבמות ק"א, ב). הִיא אוֹמֶרֶת נִבְעֵלְתִי וכו' – בין בתוך שלושים יום בין לאחר שלושים יום.

ו או לחלץ – אם גם אחיו הקטנים אינם רוצים לייבם אותה (להלן בהלכה הבאה). שְׁנֵי יָמִים – "וְהָיָה הַכּוֹרֵר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְלֹא יִמָּחֵק" [יימחק] שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל". מִפִּי הַשְּׂמוּעָה – כפי ששמעו איש מפי רבו במסורת שבעל פה כיצד להבין את דברי המקרא (ק). מִשְׁמַעוֹ אֲשֶׁר יֵלְדָה הָאֵם – אשר ילדה כבר אמו של הנפטר, "שפעמים משתמשים בפעלים העתידים במקום העבר" (פה"מ יבמות ב, ח). עִם מִשְׁמַעוֹ אֲשֶׁר

תֵּלֵד הַיָּבְמָה – המשמעות הפשוטה של הפסוק קיימת אף היא: הבן שהיבמה עתידה ללדת יקום על שם

אחיו המת (לדרשת הפסוק ראה גם דין איילוני, להלן ו, ח).

ז מְחַזְרִין עַל כָּל הָאֲחִים – פונים אל שאר האחים.

ח עַד שִׁיבְעֹא הַחֹלֶץ – אח אחר שהלך למקום רחוק. חָרַשׁ – שאינו יכול לחלוץ (להלן ו, ג). להגדרת חרש ראה אישות ב, בכו). וְנִמְלְכִין בּוֹ – שואלים אותו אם הוא רוצה לייבם אותה.

ט מְדִינָה – עיר. אָחִיו הַקָּטָן – אין הכוונה לקטן בן פחות מ-13 שנה אלא לקטן ממנו בשנים (לגיל הסף, ראה לעיל א, טז). אוֹמְרִין לָזֶה שֶׁהוּא כָּאֵן – שאין משהים את המצוה (בבלי יבמות לט, א), ויש בזה גם עיכוב ליבמה.

ה, יָבְמָה שְׁנֵי יָמִים, וְאָמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם 'לֹא נִבְעֵלְתִי', וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר 'נִבְעֵלְתִי' – כּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיחֲלֹץ לָהּ, הוֹאִיל וְקָדַם וְגִרְשָׁהּ בְּגֵט. וְאִם עַדִּין לֹא גִרַשׁ – כּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיבְעֵל, או יִחֲלֹץ וְיוֹצִיא בְּגֵט.

ה, גִּרְשָׁהּ לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אוֹמֶרֶת 'לֹא נִבְעֵלְתִי' – מִבְּקָשֵׁינוּ מִמֶּנּוּ שִׁיחֲלֹץ לָהּ; וְאִם הָיָה מוֹדָה שֶׁלֹּא בָּעַל – כּוֹפִין אוֹתוֹ לְחַלֹּץ. הִיא אוֹמֶרֶת 'נִבְעֵלְתִי' וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא בִעֵלְתִי' – אִינָה צְרִיכָה חֲלִיצָה, שְׁאִין זֶה נֶאֱמָן לְאַסְרָהּ עַל כָּל אָדָם אַחֵר שֶׁכָּנְסָהּ.

סדר הקדימה בייבום ובחליצה

ו מִי שֶׁמֵּת וְהָנִיחַ אֲחִים רַבִּים – מְצֻנָה עַל הַגָּדוֹל לִיבֵם או לְחַלֹּץ, שְׁנֵי יָמִים: "וְהָיָה הַכּוֹרֵר אֲשֶׁר תֵּלֵד..." (דברים כה, ו) – מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ שְׁאִינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּכּוֹר שֶׁלֹּאֲחִים, כְּלוּמֵר: גָּדוֹל הָאֲחִים "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת" (שם). וְזֶה שְׁנֵי יָמִים "אֲשֶׁר תֵּלֵד" מִשְׁמַעוֹ 'אֲשֶׁר יֵלְדָה הָאֵם', עִם מִשְׁמַע 'אֲשֶׁר תֵּלֵד הַיָּבְמָה'.

ז לֹא רָצָה הַגָּדוֹל לִיבֵם – מְחַזְרִין עַל כָּל הָאֲחִים. לֹא רָצוּ – מְחַזְרִין אֶצֶל הַגָּדוֹל וְאוֹמְרִין לוֹ 'עֲלֶיךָ מְצֻנָה: או חֲלֹץ או יָבֵם'. וְאִין כּוֹפִין אֶת הַיָּבֵם לִיבֵם, אֲבָל כּוֹפִין אוֹתוֹ לְחַלֹּץ.

ח אָמַר הַגָּדוֹל 'הַמְתִּינוּ עַד שִׁיגְדִיל הַקָּטָן', או 'עַד שִׁיבְעֹא הַחֹלֶץ', או 'עַד שִׁיבְעֹא הַחֹרֶשׁ', וְנִמְלְכִין בּוֹ, וְאִם לֹא יִרְצָה, אֲנִי יָבֵם או אֲחֵלֶץ' – אִין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ 'עֲלֶיךָ מְצֻנָה: או יָבֵם או חֲלֹץ'.

ט וְכֵן אִם הָיָה הַגָּדוֹל בְּמְדִינָה אַחֶרֶת – אִין אָחִיו הַקָּטָן יָכוֹל לֹמַר 'עַל אָחִי הַגָּדוֹל הִיא הַמְצֻנָה, הַמְתִּינוּ לוֹ עַד שִׁיבְעֹא', אֶלָּא אוֹמְרִין לָזֶה שֶׁהוּא כָּאֵן 'או יָבֵם או חֲלֹץ'.

תֵּלֵד הַיָּבְמָה – המשמעות הפשוטה של הפסוק קיימת אף היא: הבן שהיבמה עתידה ללדת יקום על שם

אחיו המת (לדרשת הפסוק ראה גם דין איילוני, להלן ו, ח).

ז מְחַזְרִין עַל כָּל הָאֲחִים – פונים אל שאר האחים.

ח עַד שִׁיבְעֹא הַחֹלֶץ – אח אחר שהלך למקום רחוק. חָרַשׁ – שאינו יכול לחלוץ (להלן ו, ג). להגדרת חרש ראה אישות ב, בכו). וְנִמְלְכִין בּוֹ – שואלים אותו אם הוא רוצה לייבם אותה.

ט מְדִינָה – עיר. אָחִיו הַקָּטָן – אין הכוונה לקטן בן פחות מ-13 שנה אלא לקטן ממנו בשנים (לגיל הסף, ראה לעיל א, טז). אוֹמְרִין לָזֶה שֶׁהוּא כָּאֵן – שאין משהים את המצוה (בבלי יבמות לט, א), ויש בזה גם עיכוב ליבמה.

יבמה שאינה רוצה להתיבם

י יבמה הראויה ליבום שלא רצת להתיבם – דינה פדין מורדת על בעלה, וכופין את יבמה לחלוץ לה, ותצא בלא כתבה. הניח אחיו נשים רבות: כל מי שתבע היבם מהן ליבום ולא רצת – היא המורדת, וחולץ לה, ותצא בלא כתבה; ושאר צורותיה שלא נתבעו – נוטלות כתבתן כשאר האלמנות.

יא היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורוצה באחיו – אין שומעין לה, שמצונה בגדול. **יב**, אמר הגדול 'איני רוצה לא לחלוץ ולא ליבם, הרי אחי לפניך', ותבע אותה אחד מן האחים ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורצת באח אחר, והוא רוצה בה – אין זו מורדת; מאחר שנסתלק הגדול, שמצונה בו – הרי פלן ראויין, והואיל והיא רוצה באחד מהן והוא רוצה בה – הרי זו לא מרדה*.

יב ולא עוד, אלא אם היה אחד מהן במדינה אחרת, ואמרה 'הריני ממתנת עד שיבוא ויבם אותי, אבל זה – איני רוצה בו' – אין זו מורדת, ואומרין לזה שאינו הגדול שתובע אותה 'אם תרצה לחלוץ לה ולתן לה כתבה – חלץ; ואם לאו – הרי רצת שתשב עד שיבוא אחיך, הואיל ואין לך דין קדימה עליו'.

יג בא זה שתלת בו, ולא רצה בה – חוזרין אצל זה שתבע אותה ליבום והיא אינה רוצה בו, ואומרין לה 'אין פאן מי שרוצה ליבם אלא זה, ומצות יבום קודמת': או תתיבם לו, או תצא בלא כתבה פדין כל מורדת.

כתובת היבמה

יד כל יבמה שאמרנו שדינה שתחלוץ ולא תתיבם – הרי זו נוטלת כתבה, אם יש לה כתבה, כשאר כל האלמנות. וכן אם היה יבמה מכה שחין או שיש בו שאר מומי אנושים – חולץ לה, ונוטלת כתבה. נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם – נסתפקה שדהו, ואם לא רצה ליבם, יחלוץ ויתן כתבה.

טו יבמה שנדרה הנייה מיבמה בחיי בעלה, או שנדרה הנייה מכל היהודים – כופין אותו שיחלוץ לה, ותטל כתבה. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה – מבקשין ממנו שיחלוץ לה; ואם

י פדין מורדת על בעלה – שאינה רוצה לשכב עם בעלה, שבעלה מגרש אותה, והיא מפסידה את כתובתה (לפרטי דין זה ראה אישות יד, ת-י). הניח אחיו נשים רבות – שרק אחת מהן מתייבמת או חולצת, ופורטת את צורתיה, שהן שאר נשות האח (לעיל א, ט).

יב, הרי פלן ראויין – ואין בהם דין קדימה, כבהלכה הסמוכה. הרי פלן ראויין וכו' – בכ"י 'הנוסח: הרי פלן שוין, והואיל והיא רוצה בו, הרי לא מרדה'.

יב, אם תרצה לחלוץ וכו' – כאן העיכוב נעשה ברצונה (השווה לעיל ט).

יג שתלת בו – שאמרה שהיא ממתנה לו שייבם אותה.

יד נוטלת כתבה – גובה את דמי כתובתה. אם יש לה כתבה – יש נשים שאין להן כתובה (ראה אישות יא, כד-ד). מכה שחין – חולה בחולי הגורם לנשירת חלקים מן הגוף (פה"מ כתובות ג, ד). שאר מומי אנושים – שאין כופים את אשתו לחיות עמו, כגון שנודף ריח רע מפיו. ואף אם גם לבעלה היה אותו מום, יכולה היא לומר שאינה מוכנה לסבול את מומו של אחיו (לפירוט ראה אישות כה, יא-יג). נסתפקה שדהו – נסחפה שדהו בשיטפון. ביטוי שמשמעו שנגזר עליו מן השמים שיפסיד את דמי כתובתה.

טו שנדרה הנייה מיבמה – שנדרה שלא ליהנות מן היבם שום הנאה, כגון שכעסה עליו ואינה רוצה בהתרת הנדר. כופין אותו שיחלוץ לה – מפני שאסור לה לחיות עמו. נדרה לאחר מיתת בעלה וכו' – שמוכח מזה שנדרה כדי שלא תתייבם, מבקשים ממנו לחלוץ לה ולשלם לה את דמי כתובתה (פה"מ יבמות יג, יא), ואם לא רצה, דנים אותה כמורדת: כופים אותו לחלוץ לה, ואינו משלם את דמי כתובתה (כדלעיל ז).

אין כופין אותו לחלוץ – אלא מבקשים ממנו לחלוץ לה ולשלם לה את דמי כתובתה.

טז מן השמים – מדין תורה. עגונה – מחוסרת היתר להינשא לאחרים. זקוקה – קשורה. אין נותנין לי אשה – לא מציעים לו אישה, מכיוון שחושבים שיש כבר אישה העתידה להינשא לו. אפשר שישא אשה אחרת – ויכול לטעון שנמנעים מלתת לו אישה נוספת מחמת היבמה הזקוקה לו. בתוך ביתו – עם אשתו, שאינה רוצה שבעלה יתן דעתו באישה אחרת הזקוקה לו.

יז מפני שהיתה אסורה עליו – כגון באיסור לאו או מדברי חכמים (לפירוט ראה אישות כד, ב-ד). תוספת – תוספת תשלום על הסכום הקבוע בכתובה. אבל אם לא כתב לה בעלה כתבה – ועשה שלא כדין, "לפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה" (אישות י, י). שמכרה לו כתבה – וקיבלה את דמיה. מחלה אותה – ויתרה על ערכה הממוני. כשאר האלמנות – שדמי כתובתן הם מאה דינר (ראה אישות כב, ד).

יח לזר – למי שאינו אחי בעלה. ומוציאה בגט – מפני שהיא ספק מקודשת (לצדדי הספק ראה אישות ד, ד). ונאסרה עליו ועל יבמה – כשם שהייתה נאסרת על בעלה, ש"כשם שטמאה לבעל, כך טמאה לבעול" (שוטה ב, ב).

יט נתקדשה – ועדיין לא נישאה (למושג הקידושין ראה הביאור בפתיחה לספר נשים). כדי שלא יהיה החוטא נשכר – מחייבים אותו לגרש אותה, שלא ירויח מן החטא שגרם, שהרי במעשיו נאסרה על יבמה הכהן.

כ דומה לאשת איש שנשאת ובא בעלה – לאשת איש שבאו עדים שמת בעלה ונישאת לאחר על סמך עדות זו, ולבסוף התברר שבעלה חי. והיבמה שזנת והיא זקוקה – שזינתה בשעה שהמתניה לייבום או לחליצה.

לא רצה – הרי זו מורדת. וכן אם נתפונה בנדרה, אפלו בחיי בעלה, כדי שלא יבם אותה – אין כופין אותו לחלוץ, אלא אם כן מרדה, ותצא בלא כתבה.

טז יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת 'איני חולצת ולא נוטלת כתבה, אלא אשב בבית בעלי כשאר האלמנות' – אין שומעין לה, שהרי הקנו אותה לזה מן השמים, ורצה מיבם, רצה חולץ, ונותן כתבה. ולא עוד, אלא אפלו אמרה 'אני נזונת משלי, ואשב עגונה כל ימי' – אין שומעין לה, שהרי היבם אומר לה 'כל זמן שאת זקוקה בי – אין נותנין לי אשה'; ואפלו היה נשוי – אפשר שישא אשה אחרת או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה.

יז יבמה שלא היה לה על בעלה כתבה מפני שהיתה אסורה עליו, והרי היא מתרת ליבם, כמו שיתבאר (להלן ו, יג) – אם רצה היבם ליבם, מיבם, ואין לה עליו כתבה, כדרך שלא היה לה על בעלה, ודינה עם יבמה בתוספת כמו שהיה עם בעלה. אבל אם לא כתב לה בעלה כתבה, או שמכרה לו כתבה או מחלה אותה – צריך היבם לכתב לה כתבה כשאר האלמנות.

יבמה שנתקדשה לזר

יח היבמה, קדם שיבוא עליה יבמה או קדם שיחלוץ לה – הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כה, ה). ואם נשאת לאחר ובעלה – לוקה הוא והיא, ומוציאה בגט, ואפלו היו לה כמה בנים, ונאסרה עליו ועל יבמה, ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים.

יט נתקדשה לאחר – לא נאסרה על יבמה, אלא נותן לה הזר שקדשה גט, ויבמה מיבם או חולץ. ואם היה יבמה כהן, שאינו יכול לשא גרושה – תצא מן הזר בגט, כדי שלא יהיה החוטא נשכר, ויחלוץ לה יבמה.

כ חזר הזר שגרשה מן הארוסין ונשאה אחר שחלוץ לה יבמה – אין מוציאין אותה מידו. אבל אם גרשה מן הנשואין, וחזר ונשאה אחר שחלצה – מוציאין אותה מידו, מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו שבארנו (גירושין י, ה). והיבמה שזנת

והיא זקוקה – לא נאסרה על יבמה, אלא רצה – חולץ, רצה – מיבם.

כא כל יבמה שהיא ספק מדבריהם אם יש עליה זקת יבם או אין עליה זקת יבם, כגון יבמה שילדה ולד שלא פלו לו חדשיו ומת בתוך שלשים יום, שדינה שתחלוץ מספק מדבריהם, כמו שבארנו (לעיל א,ה): אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה – חולץ לה יבמה, ותשב עם בעלה; ואם נתקדשה לכהן, שהוא אסור בחלוצה – אינו חולץ לה, שאין אוסרין על זה אשתו מספק דבריהם. גרשה הפנה או מת – הרי זו חולצת, ואחר כך תנשא לאחרים לכתחלה.

כא גרשה הפנה... הרי זו חולצת – שהרי חזרה למצבה הקודם, שהיא ספק שומרת יבם מנישואיה הראשונים, ואין מניעה מלחלוץ כעת.

פרק שלישי

3

עדות הנאמנת

נאמנות הבעל לומר שיש לו בנים או אחים

א האומר 'זה בני', או שאמר 'יש לי בנים' – הרי זה נאמן, ופותר את אשתו מן החליצה ומן היבום. **ב** אמר 'זה אחי', או שאמר 'יש לי אחים' – אינו נאמן לאסור אשתו ולהניחה זקוקה ליבם, שהרי זה מתכונן לאסרה לאחר מותו.

ג הנה מחזק שיש לו אחים, ואמר בשעת מיתו 'אין לי אחים' – אינו נאמן. וכן אם אמר על מי שהחזק 'אין זה אחי' – אינו נאמן. לא הנה מחזק באחים, ויצא עליה קול שיש שם עדים שיעידו שיש לבעלה אחים, והעדים במדינה אחרת – אפלו אמר הוא בשעת מיתו 'אין לי אח', הרי זו חוששת, ותמתין עד שיבואו העדים שאמרו, וישאלו.

ד מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר 'זה העבר ממני הוא', ואפלו היא מודה לו – אף על פי שהוא בנו לענין ירשה, הרי זה ספק לענין יבום; כשם שזנת עמו, כך זנת עם אחר, ומאין יודע הדבר שזנה בנו ונדאי, והרי אין לו חזקה? אלא לעולם ספק הוא, ולהחמיר דנין בו, וחולצת ולא מתבטלת.

נאמנות עדות על מיתת הבעל

ה נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתבטלת על פיו; או שמת יבמה או שנתן לבעלה בן, להתיירה לזר.

א הרי זה נאמן – נאמנותו נובעת על פי הטענה המשפטית 'מה לי לשקר', שהרי אילו רצה לפטור אותה מן הייבום, היה יכול לגרש אותה (בבלי ב"ב קלד, א. לנאמנות לעדות על בנו ראה נחלות ד,א-ו). **ב** לאסור אשתו – מלהינשא לאיש אחר.

ג מחזק שיש לו אחים – היה מקובל בציבור שיש לו אחים. אינו נאמן – מפני שאמירתו סותרת את ההנחה המקובלת (החזקה) ולכן יש צורך בראיה. אמר על מי שהחזק – שהיה מקובל שהוא אחיו. קול – שמועה.

ד שהוא בנו לענין ירשה – מפני שהאדם יכול לתת את נכסיו במתנה לכל מי שירצה (ראה נחלות ד,א; ו,ה). ומאין יודע הדבר שזנה בנו ונדאי – אבל כשירדע שאינה מזנה, כגון שאנס פנויה, מניחים שהוא בנו (תרומוס ח,יד; ק'). והרי אין לו חזקה – אין ידוע בוודאות שהוא אביו של הבן הזה.

ה להעיד ליבמה שמת בעלה – מעיד שהאישה הנשואה היא אלמנה, והיא זקוקה לייבום. יבמה – אחי המת. שנתן לבעלה בן – שנולד לו בן מאישה אחרת.

וְאָפְלוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ גֹי – שֶׁהֵם פְּסוּלִים לַעֲדוּת (עדות ט, י). מִסִּיחַ לְפִי תָמוּ – שֶׁמִּתְבָּרַר מִדְּבָרֵיו בְּשִׂיחָה תְּמִימָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ דְּבַר מָה, וְאֵין כּוֹוֶנְתּוֹ לַהֲעִיד. כָּמוֹ שֶׁמִּמְעִיד לְאִשָּׁה אִשׁ לְהִתְיָרָה – מִפְּנֵי שֶׁהִמִּיתָהּ הִיא דְּבַר "הַעֲשִׂי לַהֲגִלּוֹת לְכָל, וְאִי אִפְשָׁר לְהַכְחִישׁ וְלֹא לַטַּעֲוֹן טַעֲנָה, שֶׁאִם הוּא חֵי, סוֹפּוֹ לְבֹרָא אוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חֵי" (גירושין יב, טו). וְהָאִמְנוֹ עַד אֶחָד מִטַּעֲמֵי זֶה רַק בּוֹזֵה, כְּדִי לְהַקֵּל עַל הָעֲגוּנוֹת (לחלן א). וְחֻמְשׁ הַנָּשִׁים שָׂאִין מַעֲדוֹת זֹל לְזֹל – מִשּׁוּם שֶׁהֵן שׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, "שֶׁמֶּא יִתְכוּוֹנוּ לְאוֹסְרָה עַל בַּעֲלָהּ, וְעַדִּיין הוּא קִיִּים. וְאִלּוּ הֵן: חֲמוּתָהּ, וְכַתּוּמָהּ, וְצִרְתָּהּ, וְיִבְמָתָה [אִשָּׁת אַחִי בַּעֲלָהּ], וְכַתּוּב בַּת [בַּעֲלָהּ הַקּוֹדֵם, הִרִי אִם יֵשׁ לְבַעֲלָהּ בַת הִיא פְּטוּרָה מִיִּבּוּם וְחִלְצָה]" (גירושין יב, טז. וְרָאָה בִּיאֻרָּו וְאִיֻּרָּו שֶׁם ז, ג). כְּדִין אוֹתָהּ עֲדוּת... בְּמִיתַת הַיָּבָם וְלִכְלֹךְ דְּבָר – שֶׁהַעֲדָה הָרִאשׁוֹן הַמַּעֲדִיד עַל מוֹת הַיָּבָם נֶאֱמָר כְּשֵׁנִי עֲדִים, וְאִם אַחֵר כִּי יִבּוֹא עַד אַחֵר וְיֹאמַר שֶׁלֹּא מָת, אֵין הַשְּׁנִי נֶאֱמָר (שם, יח. לְפִירוּט הַדִּינִים רָאָה שֶׁם יט–כג).

ז שְׁתֵּי יָבָמוֹת וְכו' – גִּיסוֹת, נְשׁוּתֵיהֶם שֶׁל שְׁנֵי אַחִים, וְאֵין בְּמִשְׁפָּחָה עוֹד אַחִים. לְדוּגְמָה, שְׁתֵּי נָשִׁים הַנִּקְרָאוֹת רַחֵל וְלֵאָה חֲזָרוּ מִחוּץ לָאָרֶץ. זֹל אוֹמְרָת מֵת בְּעָלֶי – שֶׁבְּרִגְלָהּ הִיא נֶאֱמָנָה (גירושין יב, טו). שָׂאִין יָבָמָה נֶאֱמָנָה לְהַעֲדִיד לָהּ שְׁמַת יָבָמָה – מִחֲשָׁשׁ שֶׁבְּגִלָּל שֶׁנֶּאֱמָר לְאִשָּׁת אַחִי בַּעֲלָהּ, תַּעֲדִיד רַחֵל עֲדוּת שֶׁקָּרָא וְתֹאמַר שְׁמַת בַּעֲלָהּ, וְתִפְטָרוּ אֶת לֵאָה מִן הַיִּיבּוּם, וְתוֹכֵל לֵאָה לְהִנָּשֵׂא לְאִישׁ אַחֵר. הַתְּרִמִּית תִּתְּגַלֵּה כְּשִׁיבּוֹא בַּעֲלָהּ שֶׁל רַחֵל מִחוּץ לָאָרֶץ,

וְיִתְבָּרַר שֶׁלֹּא אִסּוּרָה עַל בַּעֲלָהּ הַחֲדָשׁ (לעיל ב, יח). הַחֲשָׁשׁ מִן הַשְּׁנֵאוֹת הַעוֹזָה קִיִּים גַּם אִם תִּנָּשֵׂא רַחֵל לְאִישׁ אַחֵר כְּדִי לְהוֹכִיחַ אֶת נְכוּנוֹת עֲדוּתָהּ, אֵף עַל פִּי שְׁתִּיפָגַע מִעֲדוּתָהּ, כֹּאִילוּ הִיא אוֹמֶרֶת לַעֲצָמָה: "תְּמוֹת נִפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים" (פ"מ יבמות טז, ב).

ח עוֹמְדָת בְּאִסּוּרָה – וְאִינָה יִכּוֹלָה לְהִנָּשֵׂא לְאַחֵר. אֲלֵא מִפְּנֵי יָבָמָה – שֶׁעַדִּיין הִיא זְקוּקָה לַיִּיבּוּם, כֹּל זֶמֶן שֶׁאֵין עֲדוּת נֶאֱמָנָה שְׁמַת הַיָּבָם.

ט, זֹל שְׁיֵשׁ לָהּ בְּנִים מִתְּרָת – מִפְּנֵי שֶׁאִינָה צְרִיכָה לְהִתְיָבָם.

ט, יָבָם אַחֵר – אַח אַחֵר שֶׁל הָאִחִים שָׁמְתוּ. הִרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתְיָהּ – "שֶׁהִרִי אֵין כֹּאֵן מְקוֹם לְחֲשֹׁשׁ" (פ"מ יבמות טז, ב), מִפְּנֵי שֶׁאִם יִנָּשֵׂא לוֹ, לֹא יִיֹאסְרוּ עָקֵב נִישׁוּאֵיהֶן. י אִסּוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְזָר – שֶׁהִרִי חֲזָרוּ וְנִזְקְקוּ לַיִּיבּוּם כְּבַתְחִילָה, וְכִלְפֵי כָל אַחַת מֵהֶן אֵין רִאִיָּה שְׁמַת יָבָמָה (רָאָה מ"ב).

יא מֵתָה אַחֲוִיתִי שֶׁתְּכַנֵּס לְבִיתָהּ – לְהִנָּשֵׂא לְבַעַל אַחֲוִתָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר לְאִדָּם לִישָׂא אֶת אַחֲוֹת אִשְׁתּוֹ בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ, אֵף אִם גִּירֵשׁ אוֹתָהּ (אִסּוּרֵי בִיָּאָה ב, ט).

וְאָפְלוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ גֹי מִסִּיחַ לְפִי תָמוּ מַעֲדִיד בְּמִיתַת הַיָּבָם, כָּמוֹ שֶׁמִּמְעִיד לְאִשָּׁה אִשׁ לְהִתְיָרָה, כָּמוֹ שֶׁבְּאֻרָּנוּ בְּהִלְכוֹת גִּרוּשִׁין (יב, טו–טז). ו וְחֻמְשׁ הַנָּשִׁים שָׂאִין מַעֲדוֹת זֹל לְזֹל שְׁמַת בַּעֲלָהּ, כָּף אֵין מַעֲדִיין לָהּ שְׁמַת יָבָמָה. וְדִין עֲדוּת זֹל – כְּדִין אוֹתָהּ עֲדוּת לְעֲנִין עֲדִים שֶׁמִּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה בְּמִיתַת הַיָּבָם, וְלִכְלֹךְ דְּבָר.

ז שְׁתֵּי יָבָמוֹת שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינַת הַיָּם, זֹל אוֹמְרָת מֵת בְּעָלֶי וְזֹל אוֹמְרָת מֵת בְּעָלֶי – זֹל אִסּוּרָה מִפְּנֵי בַּעֲלָהּ שְׁלֹזוֹ, וְזֹל אִסּוּרָה מִפְּנֵי בַּעֲלָהּ שְׁלֹזוֹ, שָׂאִין יָבָמָה נֶאֱמָנָה לְהַעֲדִיד לָהּ שְׁמַת יָבָמָה, כָּמוֹ שֶׁאֻמְרָנוּ (לעיל ו).

ח הִיָּה לְאַחַת מֵהֶן עַד שְׁמַת בַּעֲלָהּ – זֹל שְׁיֵשׁ לָהּ הָעֵד עוֹמְדָת בְּאִסּוּרָה, שֶׁאִינָה אִסּוּרָה מִפְּנֵי בַּעֲלָהּ אֲלֵא מִפְּנֵי יָבָמָה; וְזֹל שָׂאִין לָהּ עַד מִתְּרָת, שֶׁהִרִי הָעֵד הָעֵד שְׁמַת יָבָמָה, וְהִיא נֶאֱמָנָה לִזְמַן מֵת בְּעָלֶי.

ט, לְזֹל בְּנִים וְלֹזוֹ אֵין בְּנִים – זֹל שְׁיֵשׁ לָהּ בְּנִים מִתְּרָת, וְזֹל שָׂאִין לָהּ בְּנִים אִסּוּרָה.

ט, הִיָּה לָהּ יָבָם אַחֵר כֹּאֵן – הִרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתְיָהּ. י מֵת זֶה הַיָּבָם שֶׁיָּבָם אוֹתָן – אִסּוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְזָר, כְּשֶׁהִיוּ בַּתְּחִלָּה. נִתְיָבָמוּ וְנִתְגָּרְשׁוּ – הִרִי אֵלּוּ מִתְּרָאוֹת לְזָר.

נֶאֱמָנוֹת הָאִשָּׁה

יא אֵף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לִזְמַן מֵת בְּעָלֶי וְתִנָּשֵׂא אוֹ תִתְיָבָם – אֵין הַיָּבָמָה נֶאֱמָנָה לִזְמַן מֵת יָבָמִי שֶׁתִּנָּשֵׂא לְזָר; הוֹאִיל וְהוּא אִסּוּר לָאוּ, שֶׁמֶּא יִהְיֶה קָל בְּעֵינֶיהָ. וְכֵן אֵין הַיָּבָם נֶאֱמָן לִזְמַן מֵת אַחֲרֵי שֶׁיָּבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁמֶּא עֵינָיו נִתְּן בָּהּ; וְאֵין הָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לִזְמַן מֵתָה אַחֲוִיתִי שֶׁתְּכַנֵּס לְבִיתָהּ;

וְיִתְבָּרַר שֶׁלֹּא אִסּוּרָה עַל בַּעֲלָהּ הַחֲדָשׁ (לעיל ב, יח). הַחֲשָׁשׁ מִן הַשְּׁנֵאוֹת הַעוֹזָה קִיִּים גַּם אִם תִּנָּשֵׂא רַחֵל לְאִישׁ אַחֵר כְּדִי לְהוֹכִיחַ אֶת נְכוּנוֹת עֲדוּתָהּ, אֵף עַל פִּי שְׁתִּיפָגַע מִעֲדוּתָהּ, כֹּאִילוּ הִיא אוֹמֶרֶת לַעֲצָמָה: "תְּמוֹת נִפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים" (פ"מ יבמות טז, ב).

ח עוֹמְדָת בְּאִסּוּרָה – וְאִינָה יִכּוֹלָה לְהִנָּשֵׂא לְאַחֵר. אֲלֵא מִפְּנֵי יָבָמָה – שֶׁעַדִּיין הִיא זְקוּקָה לַיִּיבּוּם, כֹּל זֶמֶן שֶׁאֵין עֲדוּת נֶאֱמָנָה שְׁמַת הַיָּבָם.

ט, זֹל שְׁיֵשׁ לָהּ בְּנִים מִתְּרָת – מִפְּנֵי שֶׁאִינָה צְרִיכָה לְהִתְיָבָם.

ט, יָבָם אַחֵר – אַח אַחֵר שֶׁל הָאִחִים שָׁמְתוּ. הִרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתְיָהּ – "שֶׁהִרִי אֵין כֹּאֵן מְקוֹם לְחֲשֹׁשׁ" (פ"מ יבמות טז, ב), מִפְּנֵי שֶׁאִם יִנָּשֵׂא לוֹ, לֹא יִיֹאסְרוּ עָקֵב נִישׁוּאֵיהֶן. י אִסּוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְזָר – שֶׁהִרִי חֲזָרוּ וְנִזְקְקוּ לַיִּיבּוּם כְּבַתְחִילָה, וְכִלְפֵי כָל אַחַת מֵהֶן אֵין רִאִיָּה שְׁמַת יָבָמָה (רָאָה מ"ב).

יא מֵתָה אַחֲוִיתִי שֶׁתְּכַנֵּס לְבִיתָהּ – לְהִנָּשֵׂא לְבַעַל אַחֲוִתָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר לְאִדָּם לִישָׂא אֶת אַחֲוֹת אִשְׁתּוֹ בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ, אֵף אִם גִּירֵשׁ אוֹתָהּ (אִסּוּרֵי בִיָּאָה ב, ט).

ואין האיש נאמן לומר 'מתה אשתי' שישא את אחותה, עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה, ואחר כך תפנס לביתה. שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה, כמו שבארנו (גירושין יג, בט).

יב לפיכך, האשה שהלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת יבמי', או שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' – הרי זו אינה נאמנת. אבל אם הלכה היא ובעלה בלבד, ובאה ואמרה 'נפתי לי יבם במדינת הים ומת' – בין שאמרה 'מת היבם ואחר כך מת בעלי' בין שאמרה 'מת בעלי ואחר כך מת היבם שנפתי לי', הרי זו נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

יג האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת בני' – נאמנת, שהרי היתה בחזקת התר לזר. אמרה 'מת בני ואחר כך מת בעלי' – אינה נאמנת להתיבם, וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתיבמת.

יד הלכה היא ובעלה בלבד, ובאה ואמרה 'נפתי לי בן במדינת הים ומת, ואחר כך מת בעלי' – נאמנת, ומתיבמת, שהרי היתה בחזקת התר ליבמה בעת שהלכה. אמרה 'מת בעלי ואחר כך מת הבן שנפתי לי' – אינה נאמנת לפטר עצמה מן היבום ומן החליצה, וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתיבמת.

טו במה דברים אמורים? בשהיתה פסולה לפהנה מתחלתה, כגון שהיתה גרושה או חללה, או שאמרה 'במערה היינו כשמתו'. אבל אם אין הדבר כן – אינה חולצת; שמא תחליץ, ויבואו עדים ויעידו שהדבר כמו שאמרה, והפעל מת תחלה, ונמצאת חליצה זו אינה כלום, ותנשא לכהן, ויראה הרוואה אותה שחלצה ונשאת לכהן, וידמה שהחלצה מתרת לפהנה, והוא אינו יודע בעדים שבאו. לפיכך לא תחליץ ולא תתיבם, אלא תשאר בחזקת זקוקה כשיצאת, עד שיבואו עדים.

ספק יש בנינים או אחים

טז וכן אשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה 'מת בעליך' – הרי זו לא תחליץ ולא תתיבם לעולם, עד שיעידו אם ילדה צרתה או לא ילדה.

משום התרת עגונה – כדי להקל על האשה, שלא תהיה אסורה להינשא לאיש אחר אם אין שני עדים שמת בעלה.

יב הרי זו אינה נאמנת – להינשא לזר, שהרי ההנחה הראשונית (החזקה) כשיצאה, הייתה שיבמה חי, ונמצא שהיא זקוקה ליבם ואסורה לזר. נפתי לי יבם... ומת – נולד אח לבעלי, והייתי אסורה לזר, והותרתי אחרי מותו. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר – אדם נאמן בעדותו הבאה להתיר לו איסור, אם ההוכחה ליצירת האיסור באה רק מפי אותו אדם. כלל זה תקף בכל דיני התורה (פה"מ דמאי י, א).

יג מת בעלי ואחר כך מת בני – ואני מותרת להינשא לזר, כפי שהייתי לפני שיצאתי למדינת הים. מת בני ואחר כך מת בעלי – ולפי דבריה, היא זקוקה להתיבם, שבזמן שמת בעלה לא היו לו בנים. אינה נאמנת להתיבם – מפני שאי אפשר להפקיע את החזקה בלא עדות (פה"מ יבמות טז, א).

יד נפתי לי בן – נולד לי בן. ואחר כך מת בעלי – ולפי דבריה, היא זקוקה לייבום. נאמנת ומתיבמת – על פי הכלל: הפה שאסר הוא הפה שהתיר (פה"מ יבמות שם).

טו במה דברים אמורים – שאף על פי שאינה נאמנת, חוששים לדבריה, וצריכה חליצה. חללה – האסורה להינשא לכהן, והיא "זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת מן הנשים האסורות לכהונה (כגון גרושה) שנבעלה לכהן" (איסורי ביאה יט, א). במערה היינו כשמתו – ואין עדים לדבר. ונמצאת חליצה זו אינה כלום – אינה נחשבת חליצה, ובעקבות כך יתירו אותה להינשא לכהן. וידמה שהחלצה מתרת לפהנה – כשלמעשה היא אסורה לו מתקנת חכמים (איסורי ביאה יז, א).

טז צרתה – אשתו השנייה.

טז, ונמצאת זו שאינה חליצה – שהרי הייתה פטורה מן הייבום, משום שיש לבעלה בן מצרתה. **בָּעֲדִים שָׁבָאוּ** – שהעידו שנולד לצרתה בן. ויאמר הרוֹאֶה... שהחלוצה מתרת לכהן – והרי גזרת חכמים שהחלוצה אסורה לכהן (לעיל ב, כא; איסורי ביאה יז, ו).

טז, תמתינ תשעים יום – כדי להבחין אם היא הרה, ואינה יכולה להתייבם או לחלוץ בפרק זמן זה (לעיל א, טז). הוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֻלָּה עִמָּה בְּמִדְיָנָה – ואין לחוש שמא הניח בעלה את האישה הזאת מעוברת, מפני שזהו חשש רחוק ביותר (א"ש).

יז חמות – אם הבעל. וכבר נתן לה יבם במדינה אחרת – אין חוששין שלפני מיתת בעלה נולד לו אח ועתה חייבת היא בייבום.

יח יצאת חמותה – למדינת הים. מעברת – הרה.

יט מת בעליך ואחר כך מת בנך – ואינה צריכה להתייבם. שחלוף היו הדברים – שקודם מת בנה ואחר כך מת בעלה, והיא חייבת בייבום או בחליצה, ואסורה להינשא לזר. תצא – מבעלה השני, וצריכה גט (כלעיל ב, יח). והנולד כשר – שאין זה אלא איסור לאו (לעיל ב, יח). והנולד שנולד... ממזר – הממזר הוא מי שנולד מאיסור עריות שהעונש של הנואפים כרת או מיתת בית דין. וכאן אשת האב בלא מצות יבום היא ערווה עליו (איסורי ביאה ב, א; טו, א).

טז, ולמה לא תחליץ אחר תשעה חדשים ממיתת הבעל ותהיה מתרת לזר על כל פנים, שאם ילדה צרתה הרי נפטרה זו, ואם לא ילדה הרי נחלצה? גזרה שמא ינדע אחר החליצה שילדה צרתה ולד שלקמיה, ונמצאת זו שאינה חליצה, ותנשא לכהן אחר שנחלצה, ויאמר הרוֹאֶה שלא ידע בָּעֲדִים שָׁבָאוּ, שהחלוצה מתרת לכהן, ויעיד שראה אותה נשאת לכהנה על פי בית דין. לפיכך, אם הייתה אסורה לכהנה מתחלתה – הרי זו חולצת לאחר תשעה, ותנשא לזר.

טז, אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה כשמת – תמתינ תשעים יום כשאר היבמות, ותחליץ או תתיבם, ולא תחוש לצרתה שבמדינה האחרת, הוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֻלָּה עִמָּה בְּמִדְיָנָה.

יז האשה שמת בעלה, והיתה לה חמות במדינת הים – אינה חוששת שמא ילדה חמותה וכבר נתן לה יבם במדינה אחרת, שלא גזרו בדבר זה, אלא נעמיד אותה על חזקתה, והרי היא מתרת. והוא הדין לאשה שמת בעלה והיה לו בן במדינה אחרת – הרי זו מתרת לזר, ואין חוששין שמא מת הבן, אלא העמיד אותה על חזקתה.

יח יצאת חמותה מעברת – הרי זו חוששת, ולא תנשא לזר, עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, שמא נולד לה יבם קדם מיתת הבעל.

יט האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, וכאו ואמרו לה 'מת בעליך ואחר כך מת בנך', ונשאת, ואחר כך נודע שחלוף היו הדברים – תצא, והנולד כשר. אמרו לה 'מת בנך ואחר כך מת בעליך', ונתיבמה, ואחר כך נודע שחלוף היו הדברים – תצא, והנולד שנולד לפני השמועה או לאחר השמועה ממזר.

פרק רביעי

החליצה; נוסחי השטרות

סדר החליצה

א למקום שהוא שם – לעיר שהוא נמצא בה. והם קוראין לו – לבוא לבית הדין. עצה ההוגנת לו וְלָהּ – יועצים להם לבחור באפשרות המתאימה להם ביותר, ייבום או חליצה, כדי שלא תיפול קטטה ביניהם (בבלי יבמות קא, ב).

א כיצד מצות חליצה? היבמה הולכת אחר יבמה למקום שהוא שם, ובאה לדינים, והם קוראין לו וְנֹתְנִין לוֹ עֶצָה ההוגנת לו וְלָהּ: אם עצה טובה ליבם – יועצין אותו ליבם;

ואם יצאה טובה לחליץ, כגון שהיתה היא ילדה והוא זקן או היא זקנה והוא ילד – יועצין אותו לחליץ.

ב וצריכין הדינין לקבוע מקום שישבו בו ואחר כך תחליץ שם בפניהם, שנאמר: "ועלתה ובמתו השערה..." (דברים כה, ז). לא נועדו ולא קבעו מקום, אלא נקראו נקרה ונקראת היא והוא לפניהם, וחלצו – תליצתה בשרה.

ג ומלמדין אותה ואת היבם לקרות עד שיהיו רגילין, ותהיה יכולה לקרות "לא אבה" (שם) בנשימה אחת, ואחר כך תאמר "יבמי" (שם), כדי שלא יהיה משמע דבריה 'אבה יבמי'. ד ומאחר שתהיה רגילה לקרות – אף על פי שלא קראת בנשימה אחת, אין מקפידין על זה. אבל אם אינה יכולה – מרגילין אותה עד שתדע.

ה והחליצה – ביום ולא בלילה, ובפני שלשה שיועצין להקרות פשוטה. ואם היה אחד מן השלשה גר – פסול, ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית, עד שהיה אביו ואמו מישראל. ומצותה בחמשה, כדי לפרסם הדבר, ואותן השנים – אפלו היו עמי הארץ.

ו כיצד חולצין? מביאין לו מנעל שלעור שיש לו עקב ואינו תפור בפשתן, ולובשו בזמין, וקושר רצועותיו על רגלו, ועומד הוא והיא בבית דין, ומקרין ליבמה בלשון הקדש "מאן יבמי..." (שם), ואחר כך מקרין ליבם "לא חפצתי לקחתה" (שם כה, ח), ונועץ רגלו בארץ, והיא יושבת ופושטת ידה בבית דין, ומתרת רצועות המנעל מעל רגלו, וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ. ומשישםט רב העקב – התרה היבמה לזר.

ז ואחר כך עומדת ויורקת בארץ כנגד פניו רק הנראה לדינין, שמצות חליצה שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה ובשעת ריקקה, וצריכין הדינין לראות הרק יוצא מפה. ואחר כך מקרין לה "ככה יעשה לאיש... ונקרא שמו בישראל..." (שם כה, ט) – ח, הפל בלשון הקדש, שנאמר: "ככה" (שם כה, ט) – בלשון הזה. וכל היושבין שם עונין אחריה "חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל" – שלשה פעמים.

ח וצריך שתתכונן היבמה שתחליץ לו, ויתכונן הוא שיחליץ לה, ויעשו מעשים אלו לשמן. והסומא – אינו חולץ, שנאמר: "וירקה בפניו" (שם כה, ט), ואין זה רואה הרק.

כגון שהיתה היא ילדה וכו' – כהנחיה ההלכתית: "ולא ישא בחור זקנה, ולא ישא זקן ילדה, שדבר זה גורם לזנות" (איטורי ביאה כא, כו).

ב השערה – אל השער, מקום מושב הדיינים. נקראו נקרה – הזדמנו למקום באקראי.

ג לקרות – שיקרא כל אחד מהם כראוי את נוסח הדברים שהוא אומר במעמד החליצה. בנשימה אחת – שלא תאמר היא 'לא, אבה יבמי', שמשמעה מדבריה שלא כן היו הדברים, אלא רצה לייבם אותה. ד אינה יכולה – לקרוא את הדברים בנשימה אחת.

ה ביום – מפני שהחליצה היא כהתחלת דין, ואין מתחילין את הדין אלא ביום, ולא בלילה (בבלי יבמות קד, א. וראה סנהדרין ג, ג). פשוטה – כראוי. כדי לפרסם הדבר – כנראה כדי שידעו שהיא חלוצה, כדי שלא יישא אותה כהן לאישה, וגם כדי שיבקשו בני אדם לישא אותה לאישה (רש"י יבמות קא, ב).

ו מביאין לו מנעל שלעור – בית דין מביא לו מנעל כדי שיהיה שלו, אף שבדיעבד הבעלות אינה מעכבת (להלן ט). וצורת המנעל כנדרש בהלכה זו ולהלן יח. מנעל... שיש לו עקב – סוליה בעלת חלק התומך בצדי העקב ורצועות לקשירתו לכף הרגל (ק). ואינו תפור בפשתן – שאינו תפור בחוטי פשתן, מפני שצריך שיהיה כולו עשוי רק מעור. ולובשו בזמין – נועלו ברגל ימין. ונועץ רגלו בארץ – מציב את רגלו על הקרקע (ראה להלן ביאור יז). ופושטת ידה – והיא מושיטה את ידה. ומשלכת אותו לארץ – כדי להראות שהוא מיועד רק לחליצה ולא לצורך אחר (ב"ח אה"ע"ז, סימן קסט). ומשישםט רב העקב – כשיסור מן הרגל רוב חלק המנעל המקיף את העקב.

ז ויורקת בארץ כנגד פניו – מול פניו, כדי לבזות אותו על שלא קיים את מצות הייבום.

ח ויעשו מעשים אלו לשמן – שירצו לעשות את מעשה החליצה ויבינו את משמעותו (ראה להלן כד–כה). סומא – עיוור.

י או שְקָרָהּ – "ככה ייעשה לאיש".
יא וְלָמָּה לֹא תִחְזֹר וְתֵרָקַע עַל הַסֵּדֶר – ותהיה היריקה לפני החליצה. שְמָא יאמרו רַקִּיקָה לְבָדָה אֵינָה כְּלוּם – שיטעו הבריות ויחשבו שהרַקִּיקָה (הראשונה) אינה ולא כלום. בסדר החליצה, הרַקִּיקָה אוסרת את היבמה מלהתייבם לאחד משאר אחי המת, והחליצה מתירה אותה להינשא לזר (להלן הלכות יד ו-כז).

יב חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה – מפני שהתורה הקפידה רק על מעשה הנעשה בגופו של האיש (משנה יבמות יב, ג). **יג** שֶׁהָרִי הֵן רְאוּיִין לְקָרוֹת – ואז הקריאה אינה מעכבת. אולם אם אי אפשר מראש לקיים את המצוה כראוי, הם נדחים מן החליצה (לדוגמה נוספת לעיקרון זה ראה מעשה הקרבנות יז, ו). חֲלִיצָתָן פְּסוּלָה, לֹא עָשׂוּ כְּלוּם – להבדיל בין שני המונחים ראה ההקדמה להלכות ייבום. חֲרַשׁ – ראה לעיל ביאור ב,ח.

יד וְלֹא מוֹעֵלָת – איננה מועילה להתירה להנשא.

טו וְהֵן יוֹשְׁבִין – לכתחילה צריך שיעמדו (לעיל ו). עַל שׂוֹקוֹ מִן הָאֲרֻכָּה וּלְמִטָּה – למטה מן הברך. לכתחילה צריך לקשור את הנעל על כף הרגל, כרגיל (לעיל ו). שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת – לכתחילה הם צריכים לדעת להקרות (שם). הַסּוּמָא שֶׁחָלֵץ* – אף על פי שלכתחילה אינו חולץ (לעיל כח). בכ"י ק' ומ': הַסּוּמָא שֶׁחָלֵץ.

טז וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב או פְּסוּל – התגלה שאחד הדיינים הוא קרוב משפחתו של היבם או היבמה או דיין אחר, ולכן הוא פסול מלדון בעניין (להרחבה ראה עדות יג). וכן אם נמצא שהוא פסול לדון מסיבה אחרת, כגון שהוא עובר עברות או בעל עניין הנוגע בדבר (שם ט, א). שֶׁהָתִיד הוּא – אתה קשר, והיא צריכה לעשות זאת (לעיל ו). וְשִׁמְטָהּ הִיא – הסירה את המנעל מרגלו. שְׁנֵתְפֹנֶה הִיא וְלֹא נִתְפָּנֶה הוּא – מפני שהחליצה צריכה כוונה (לעיל ח). קִטְנָה – ראה לעיל בביאור א, יז.

ט נִמְצָא סֵדֶר חֲלִיצָה כִּף הוּא: קוֹרְאָה הִיא תַּחֲלָה "מֵאֵן יְבָמִי..." (שם כה, ו), וְאַחֵר כִּף קוֹרָא הוּא "לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ" (שם כה, ח), וְאַחֵר כִּף תַּחֲלִץ, וְאַחֵר כִּף תֵּרָקַע "כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ..." (שם כה, ט-י). **י** וְאֵין הַסֵּדֶר מַעֲכָב, אֲלֵא אִם לֹא קָרָא בַּתַּחֲלָה לֹא הִיא וְלֹא הוּא, או שֶׁרַקִּיקָה וְאַחֵר כִּף חֲלָצָה, או שֶׁקָּרָא וְאַחֵר כִּף רַקִּיקָה – חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה. **יא** וְלָמָּה לֹא תִחְזֹר וְתֵרָקַע עַל הַסֵּדֶר? שְמָא יאמרו: רַקִּיקָה לְבָדָה אֵינָה כְּלוּם, וְאֵינָה פּוֹסְלָת מִן הָאֲחִין.

חליצה בלא כל מרכיביה

יב חֲלָצָה בְּלִבָּד, וְלֹא קָרָא וְלֹא רַקִּיקָה – חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה. וְאֵין צָרִיף לומר שֶׁחֲלָצָה וְקָרָא וְלֹא רַקִּיקָה, או שֶׁחֲלָצָה וְרַקִּיקָה וְלֹא קָרָא, שֶׁחֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה. **יג** בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיוּ יְכוּלִין לְדַבֵּר, שֶׁהָרִי הֵן רְאוּיִין לְקָרוֹת. אֲבָל אֲלֵמָת או אֵלֶם – אֵינָן חוֹלְצִין, וְאִם חֲלָצוּ, חֲלִיצָתָן פְּסוּלָה; וְאֵינָן כּוֹרְשׁ או חֲרַשׁ שֶׁחֲלָצוּ שְׁלֹא עָשׂוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁהַחֲרַשׁ וְהַחֲרַשֶּׁת אֵינָן בְּנֵי דַעַת.

יד רַקִּיקָה בְּלִבָּד, או שֶׁרַקִּיקָה וְקָרָא וְלֹא חֲלָצָה – הָרִי זֶה כִּחֲלִיצָה פְּסוּלָה. קָרָא הִיא וְהוּא, וְלֹא חֲלָצָה וְלֹא רַקִּיקָה – לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שְׂנֵאמַר: "כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ" (שם כה, ט) – הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהוּא חֲלִיצָה וְהַרַקִּיקָה, הוּא שְׂמוּעִיל; אֲבָל הַקְּרִיאָה – אֵינָה מַעֲכָבֶת וְלֹא מוֹעֵלָת.

טו חֲלָצָה וְרַקִּיקָה וְקָרָא וְהֵן יוֹשְׁבִין או מִטֵּין עַל צִדֵּיהֶן, או שֶׁהִיא שְׂרֹף הַנַּעַל קָשׁוּר עַל שׂוֹקוֹ מִן הָאֲרֻכָּה וּלְמִטָּה, או שֶׁחֲלָצָה בְּפָנֶי שְׁלִשָּׁה עַמִּי הָאָרֶץ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת, וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁחָלֵץ* – חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה.

טז חֲלָצָה בְּלִילָה, או שֶׁחֲלָצָה בְּפָנֶי שְׁנַיִם או בְּפָנֶי שְׁלִשָּׁה וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב או פְּסוּל, או שֶׁהִיא הַמַּנְעֵל קָשׁוּר לְמַעַל מִן הָאֲרֻכָּה, או שֶׁהַתִּיר הוּא וְשִׁמְטָה הִיא, או שֶׁהַתִּירָה הִיא וְשִׁמְטָה הוּא, או שְׁנֵתְפֹנֶה הִיא וְלֹא נִתְפָּנֶה הוּא, או שְׁנֵתְפֹנֶה הוּא וְלֹא נִתְפָּנֶה הִיא, וְכֵן קִטְנָה שֶׁחֲלָצָה לְגִדּוּל – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.

טז וְכֵן אִם חֲלָצָה בְּפָנֶי יָחִיד, וְאֶפְלוּ בֵּינוּ לְבִינָה, וּבְלִילָה – הָרִי זֶה חֲלִיצָה פְּסוּלָה. אֲבָל חֲרַשׁ שׂוּטָה וְקָטָן שֶׁחֲלָצוּ, וְכֵן

טז בְּפָנֶי יָחִיד – דִּיין אֶחָד. חֲרַשׁ שׂוּטָה וְקָטָן – שֶׁהֵם חֲסֵרֵי דַעַת (להלן ו, ג). להגדרתם ראה אישות ב).

החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום – אינה חליצה.

בעיות בגפיים ובמנעל

יז יכם שרגלו הימנית חתוכה – אינו חולץ בשמאל; ואם חלצה מעל שמאלו – חליצתה פסולה. היתה רגלו עקמה לאחור או הפוכה על צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו – הרי זה אינו חולץ, שהחולץ צריך לנעץ עקבו בארץ, וזה אינו יכול; ואם חלצה למי שרגלו פך – חליצתה פסולה. **יח**, ויבמה שידיה חתוכות – חולצת לכתחלה, ואפלו בשניה, שלא נאמר 'וחלצה בידה'.

יח, חלצה במנעל שלבגד – אינה חליצה. אבל אם חלצה במנעל שאין לו עקב, או שהיה תפור בפשתן, או שהיה מנעל שלשער או שלסיב או שלשעם או שלעץ, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול להלך בו, או קטן שאינו חופה רב רגלו, או מנעל פרום שאינו חופה רב הרגל, או נפתח שאין מקביל רב הרגל – חליצתה פסולה.

יט חלצה בסנדל שלעץ ומחפה עור, או שהיתה קרקעיתו עור ולחיו שלשער, או שחלצה סנדל שלשמאל מעל רגלו הימנית, או שלא היה המנעל שלו, או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו, או קטן שחופה רב רגלו, או נפרם שחופה רב הרגל, או נפתח שמקביל רב הרגל – חליצתה כשרה.

כ סנדל המסגר והמחלט, ושלעבודה זרה שמניחין אותו בגלגלי הצורה – לא תחליץ בו; ואם חלצה – חליצתה כשרה, ואף על פי שהוא אסור בהנחה. אבל סנדל שלתקרת עבודה זרה ושלעיר הנדחת, או שנעשה למת שיקבר בו – אם חלצה בו, חליצתה פסולה, שהרי אינו עומד להלך בו.

ממנו, כגון נעל של פסל. לעומתו, סנדל שהוא עצמו עבודה זרה, צריך לבער אותו, ואסור לחלוץ בו (פ). הצורה – האליל. לא תחליץ בו... ואף על פי שהוא אסור בהנחה – לכתחילה לא תחלוץ בו, מפני שהוא מאוס, אך בדיעבד, אם חלצה בו, חליצתה כשרה, מפני שאין מטרת המצוות ליהנות הנאה פיזית-חושית, ומשום כך אין השימוש בחליצת הסנדל בגדר הנאה (ראה שופר א, ג). סנדל שלתקרת עבודה זרה – שנעשה מעור בהמה שהוקרבה לעבודה זרה (מ"מ; ק). עיר הנדחת – שהודחו רוב תושביה לעבוד עבודה זרה, שדינה שתישרף באש וכל הנכסים שבה ושייהרגו מי שעבדו בה עבודה זרה (עבודה זרה פרק ד). שהרי אינו עומד להלך בו – שהרי נפסק דינו להישרף או להיקבר, ולכן לא ניתן להשתמש בו לחליצה (י). וסנדל המוחלט, אף על פי שנפסק דינו להישרף, החליצה בו כשרה, מפני שהוא חריג המוגדר בתורה כבגד אפילו בשעת שרפתו (בבלי יבמות ק, ב).

למי שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום – כגון החולץ למי שהיא ערוה לו (להלן ו, ח). אינה חליצה – למונח ראה ההקדמה להלכות ייבום.

יז רגלו עקמה לאחור – שבשעה שהוא הולך, הוא דורך על גב רגלו (הערוך ערך לחת). הפוכה על צדה – שבשעה שהוא הולך, הוא דורך על צד רגלו (פה"מ יבמות יב, א). לנעץ עקבו בארץ – להציב את רגלו על הארץ בצורה ישרה, שלא תהיה מונחת רק בחלקה על הארץ, ואין פירושו שילחץ את רגלו אל הקרקע (ק). כתרונם הביטוי "מוצב ארצה" – נעץ בארעא' בראשית כח, יב).

יח, שלבגד – עשוי בד ואינו מגן על הרגל, שאינו בכלל 'נעל'. שער – שיער עזים (רש"י יבמות ק, ב). סיב – כעין רשת דקיקה הגדלה סביב הדקל, וכן שורשי צמחים (ר' תנחום). שעם – עץ החזון הקרוי 'במבוק' (Mambusa) (פה"מ כלים יו, א). השעם הנזכר כאן אינו השעם של ימינו, הנעשה מקליפת אלון השעם (Quercus Suber). חופה – מכסה. נפתח – חסר מקצת מן הסוליה.

יט קרקעיתו – סוליתו. לחיו – צדי המנעל ורצועותיו. שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו – שאינו עשוי כמידת רגלו, אך יכול להלך בו בלא ליפול. חליצתה כשרה – אבל לכתחילה אין לחלוץ כך (פה"מ יבמות יב, ב).

כ המסגר והמחלט – סנדל נגוע בצרעת, שראה אותו הכהן והסגיר אותו מחוץ לעיר למשך שבעת ימים כדי לברר אם הוא טמא אם לאו ("מוסגר") או שהוחלט שהוא טמא ויש לשרוף אותו (צרעת יב, 3א; פה"מ מגילה א, ט). ושלעבודה זרה – רכוש עבודה זרה, שאסור ליהנות

חליצה באופן שונה

כא קרעה המנעל מעל רגלו, או ששפרתהו, או שהיה לבוש שני מנעלין וחליצה העליון, אף על פי שקרעה התחתון עד שנתגלתה רגלו – הרי זו חליצה פסולה.

היריקה

כב יבמה שאכלה שום וגרגיר וכיוצא בהן מדברים שמזיבין את הרק, והיה הרק זב מפיה – אינו כלום, עד שהיה הרק מעצמו. **כג** רקקה דם, או שהיה שותת מפיה – אינו כלום; אבל אם מצצה ורקקה – כשר, שאי אפשר לדם שנמצץ בלא צחצוחי רק. רקקה וקלטתו הרוח קדם שיגיע לכנגד פניו, כגון שהיתה ארקה והוא קצר – אינו כלום; ואם אחר שהגיע לנגד פניו – אף על פי שלא הגיע לארץ, כשר. וכן אם לא ראו הדיינים הרק כשיצא מפיה – כשר.

חליצה מוטעית וחליצה כפויה

כד חליצה מטעית – פסולה. ביצד? כגון שאמרו לו 'חליץ לה, ובכך אתה כונסה', או שאמרו לו 'חליץ לה, שזו מצוה היא, ואינה מפקדת עליך כלום, ואם רצית אחר כך ליבם – תיבם', וכיוצא בדברים אלו. אבל אם הטעוהו ואמרו לו 'חליץ לה על מנת שתתן לה מאתים זוז' או 'על תנאי כך וכך' – אף על פי שלא נתנה, ולא נתתים התנאי, חליצתה כשרה, שהרי נתפנו לחליץ לה.

כה המוסר מודעא על החליצה – חליצתו פסולה; לפיכך ראוי לדיינים לומר לו לבטל המודעא, כדרך שעושין בגט. לחצוהו ישאל והכוהו עד שחליץ: אם בדין עשו – חליצתו כשרה; ואם שלא בדין, כגון שטעו או שהיו הדיוטות – חליצתו פסולה. ואם הגוים אנסוהו מעצמן: אם היה הדין נותן שחליץ – חליצתו פסולה; ואם שלא בדין – אינה חליצה.

הגדרות חליצה שאינה כשרה

כו כל מקום שאמרנו 'אינה חליצה' או 'לא עשה כלום' או 'אינה כלום' – הרי היא כאלו לא נחליצה לו, ולא נאסרו עליו קרובותיה, ולא נפסלה מן הכהנה, ומתרת להתיבם. וכל מקום שאמרנו 'חליצתה פסולה' – נאסרו עליו קרובותיה, ונפסלה מן הכהנה, ונאסרה על האחין, ואינה

כב גרגיר – ירק מאכל חריף הנאכל כמות שהוא חי. מזוהה עם בן-חרדל מצוי (Eruca sativa). מזיבין את הרק – מביאים להפרשה רבה של רוק. אינו כלום – אין זו יריקה, והיא צריכה לרוק יריקה כשרה. אך אם לא עשתה זאת, אין הדבר מעכב את החליצה (לעיל יב). **כג** שותת – נוזל. אם מצצה – את הדם. צחצוחי רק – טיפות רוק. וקלטתו הרוח – העיפה אותו. שהיתה ארקה והוא קצר – היא גבוהה והוא נמוך.

כד פסולה – שהרי לא נתכוון לחלוץ לה ולהתיר אותה לזר (ראה לעיל טז). ובכך אתה כונסה – במעשה זה אתה גושא אותה לאישה.

כה המוסר מודעא וכו' – הודעה מראש בפני עדים שפעולה מסוימת שהוא עתיד לבצע נעשית שלא ברצונו, ולכן אינה תקפה (בדומה למכירה יא). חליצתו פסולה, מפני שלא נתכוון להתיר אותה לזר (לעיל כד; כס"מ שם בשם הריב"ש). לבטל המודעא כדרך שעושין בגט – לומר שהוא מבטל כל דבר שאמר, ובכך מבטל את תוקפו של המעשה (כבגט. גירושין יב). אם בדין עשו – שהייתה חובה או סיבה לחייב את החליצה, כגון שאיש מן האחים אינו רוצה לייבם אותה, שכופים את הגדול בהם לחלוץ לה (לעיל בז). חליצתו כשרה – ואינה בטלה, מפני שהסיבה להתנגדותו לחליצה היא יצרו הרע, אבל רצונו האמתי הוא לקיים את מצוות התורה ולעשות טוב, ולכן החליצה נחשבת כאילו נעשתה ברצונו הטוב (כבמתן גט. גירושין יב). שטעו – שדימו בטעות שיש לכפות על היבם לחלוץ לה. הדיוטות – דיינים שאינם תלמידי חכמים. אנסוהו מעצמן – אילצו אותו שלא בשליחות ישראל.

כו נפסלה מן הכהנה – אסורה להינשא לכהן. חליצתה פסולה וכו' – מן התורה, חליצתה כשרה, אבל חכמים גזרו שאסור לה להינשא לזר, עד שתחלוץ עוד פעם, ולכן אין מוציאים אותה מן הזר שנישאה לו, בניגוד ליבמה שנישאת לפני החליצה (לעיל ביח; י).

מתיבמת, ואינה מתרת להנשא לזר עד שתחלץ חליצה כשרה. כז עברה ונשאת – הרי זה חולץ לה חליצה כשרה והיא תחת בעלה, ואין מוציאין אותה מידו.

כח יבמה שגדלה בין האחים – הרי זו מתרת להתיבם, ואין חוששין לה שמא חלצה לאחד מהן בינו לבינה ונפסלה עליה. אבל אם ראינוה שחלצה נעלו שלאחד מהן – נפסלה, שמא נתפונה לחליצה, וצריכה חליצה כשרה להתירה לזר.

כתיבת גט החליצה והכתובות

כט גט חליצה שאנו כותבין אינו אלא מעשה בית דין, כדי שיהיה בידה ראיה שגדלה. ואין הדינין חולצין אלא אם כן מכירין; לפיכך, מי שראו זאת שגדלה – כותבין לה גט חליצה, אף על פי שאינן מכירין שזו היא אשת פלוני ושזה שחלץ לה אחיו, שהרי הדינין שחלצה בפניהם הפירו זה, ואחר כך חלצה.

וזה הוא נסח גט חליצה שנהגו בו העם: **ל** ביום פלוני, כך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך למנן פלוני, למנינא די רגילנא לממני בה במקום פלוני, אנחנו דיני, דמקצתנא חתימין לתתא, במוטב חלתא פחדא הוינא יתבין בבי דינא, וסליקת לקדמנא פלונית בת פלוני ארמלת פלוני, ואקריבת לקדמנא גברא חד די שמה פלוני בן פלוני, וכן אמרת לנא פלונית דא: 'פלוני בר פלוני דנא, אחוהי דפלוני מאבוהי הוא, דהוינא נסיבנא לה, ושכיב, וחי לרבנן ולכל ישראל שבק, ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק, והדין פלוני אחוהי חזי ליבומי יתי. כען רבנן אמרו לה: אי צבי ליבומי יתי – יבם; ואי לא – יטלע לי קדמיכון רגלה דימינא, ואשרי סינא מעל רגלה, וארוך באנפיה. ואשתמודענוהי לפלוני דנא דאחוהי דפלוני מיתנא מאבוהי הוא, ואמרנא לה: 'אי צבית ליבומי יתה – יבם; ואי לא – אטלע לה קדמנא רגלך דימינא, ותשרי סינך מעל רגלך ותרוך באנפך. ועני ואמר: 'לית אנא צבי ליבומי יתה. מיד אקרינוהא לפלונית דא: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לזה פלוני, הקראנו לו: "לא חפצתי לקחתה". והושיט לה את רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו, וירקה בפניו רוק שנראה

כח שמא נתפונה לחליצה – ודי בכונתה בלבד כדי לפסול אותה (ר"י מיגא"ש. מובא בחידושי הרמב"ן יבמות קב, ב).

כט כדי שיהיה בידה ראיה שגדלה – אישור על המעשה. ואינו כגט, שהוא מסמך המכונן את הגירושין, שנתנתו לאישה יוצרת את הגירושין. אלא אם כן מכירין – את היבם והיבמה. שהרי הדינין וכו' – ולכן אפשר לסמוך על מעשיהם.

ל תרגום נוסח גט החליצה: ביום פלוני, כך וכך לחודש פלוני, שנת כך וכך למנין פלוני, למנין שאנו רגילים למנות בו במקום פלוני, אנחנו הדיינים, שמקצתנו חתומים למטה, במושב שלושה כאחד היינו יושבים בבית הדין, ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני אלמנת פלוני, והקריבה לפנינו איש אחד ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: 'פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני מאביו הוא, שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לחכמים ולכל ישראל הניח, וכן וכת יורש ומנחיל ומקים שם בישראל לא הניח, וזה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי. עתה חכמים אמרו לו: אם רוצה לייבם אותי – יבם; ואם לא – יושיט לי לפניכם את רגלו הימנית, ואתיר את נעלו מעל רגלו, ואירק בפניו. וזיהינו את פלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא, ואמרנו לו: אם אתה רוצה לייבם אותה – יבם; ואם לא – הושיט לה לפנינו את רגלך הימנית, ותחלוץ את מנעלך מעל רגלך, ותירק בפניך. וענה ואמר: 'אין אני חפץ לייבם אותה. מיד הקראנו לה לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לזה פלוני, הקראנו לו: "לא חפצתי לקחתה". והושיט לה את רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו, וירקה בפניו רוק שנראה

לנו מפיה על הארץ. ושוב הקראנו לה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אָחיו. ונקרא שמו בְּיִשְׂרָאֵל, בית חָלוּץ הַנָּעַל". ואנחנו הדיינים וכל מי שהיו יושבים לפנינו ענינו אחריה: "חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל", שלוש פעמים. ומשנעשה המעשה הזה לפנינו – התרנו את פלונית זו ללכת להינשא לכל מי שתחפוץ, ואי שאל ימחה בידה מן היום הזה ולעולם. וביקשה מאתנו פלונית זו את גט החליצה הזה, וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות, כדת משה וישראל.

לא, ומְעִידִין עָלָיו שְׁלֹשָׁה – דיינים. או שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֹשָׁה – ומשום כך כותבים בשטר 'דמקצתא חתימין לתתא' (שמקצתנו חתומים למטה). או שְׁנַיִם שָׂרָא הַחֲלִיצָה – ובמקרה זה, הגט מנוסח כעדות (מ"מ). מְפִיר וְנָבוֹן – מבין את הדברים.

לְנָא מַפְמָה עַל אַרְעָא. וְתוּב אַקְרִינוּהָ: "כְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנָּעַל" (שם כה, ט-י). וְאֶנְחָנָא דִּינִי וְכָל דְּהוּ יִתְבִּין קַדְמָנָא עֲנִינָא בְּתֵרָה: "חָלוּץ הַנָּעַל, חָלוּץ הַנָּעַל, חָלוּץ הַנָּעַל", תִּלְתָּא זְמַנִּי. וּמִדְּאֲתַעְבֵּד עוֹבְדָא דָא קַדְמָנָא – שְׁרִינוּהָ לְפִלוֹנִית דָּא לְמַהֲרָא לְהִתְנַסָּבָא לְכָל מָאן דְּתַצְבִּי, וְאִנְשָׁא לֹא יִמְחָא בִּידָהּ מִן יוֹמָא דְּנָן וְלְעָלַם. וּבַעֲתָ מִנָּא פִלוֹנִית דָּא גִטָּא דְּחֲלִיצוּתָא דָּא, וּכְתִבָּנָא וְחִתְמָנָא וְיִהְיֶהנָּא לָהּ לְזִכּוֹ, כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל.

לא, ומְעִידִין עָלָיו שְׁלֹשָׁה, או שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֹשָׁה, או שְׁנַיִם שָׂרָא הַחֲלִיצָה אף על פי שאִינן הַדִּינִין שֶׁחֲלִיצָה בְּפִנְיָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (לעיל כט). וְאֶפְלוּ אִשָּׁה או עֶבֶד או קָטָן שֶׁהוּא מְפִיר וְנָבוֹן, נֶאֱמָר לומר 'זה הוא פְּלוֹנִי וְזוֹ הִיא יְבִמְתּוֹ', וְחוֹלְצִין עַל פִּיהֶן, וְכֵן בְּשָׂרָא עֲדִיּוֹת שְׁלִתוּרָה, בֵּין לְעֵדוֹת מְמוֹן בֵּין לְעֵדוֹת אֶסוּר, שֶׁזֶה דָּבָר הָעֲשׂוּי לְהַגְלוֹת הוּא, וְאֶפְשָׁר לִידַע אֲמַתַּת הַדָּבָר שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּעִנְיָן שֶׁבְּאַרְנוֹ בסוף הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין (יג, כט).

לא, וְאִם רָצָה הַיָּבָם לִיבָם – מְקַדֵּשׁ וּמַיִבֵּם, וְכוּתֵב לָהּ כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ (לעיל ב, ב).

לא, וְזֶה הוּא נֹסֵחַ כְּתֻבַּת יְבָמִין שֶׁנֶּחְגוּ בוֹ הָעַם: **לב** בְּיוֹם פְּלוֹנִי... אִיךְ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אֲתָא לְקַדְמָנָא וְכֵן אָמַר לְנָא, דְּפְלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אָחִי דְּמֵן אָבָא שְׂכִיב, וְחַיִּי לְרַבָּנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבֵק, וְכֵר וְכֵרַת וּמוֹרִית וּמַחֲסִין וּמוֹקִים שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל לֹא שְׂבֵק, וְשִׁבְקָהּ הִיא אֲתָתָא דְשִׁמָּה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי, וְחֵאזִי לִי מִן אוֹרִיתָא לְיָבוּמִי יֵתָה, כְּדִכְתִּיב בְּסִפְרֵי אוֹרִיתָא דְּמֹשֶׁה: "יְבָמָה יָבָא עֲלֶיהָ" (דברים כה, ה). וְצָבִיאָת פְּלוֹנִית דָּא, וְאֲתִיבְמַת לְפְלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי יְבָמָה לְאוֹקוּמִי שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדִכְתִּיב: "וְהָיָה הַכֹּהֵן אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוֹם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל" (שם כה, י). וְכִתֵּב לָהּ פְּלוֹנִי יְבָמָה לְפְלוֹנִית יְבָמָתָה כֶּסֶף זָוִי מֵאֵת דְּחָזוּ לָהּ, דְּהוּ כְּתִיבִין בְּכִתְבָתָהּ דְּכִתֵּב לָהּ בְּעִלָּה קְדָמָא, וְאוֹסֵף לָהּ מְדִילָה כֶּף וְכָף. וְדָא נְדוּנָא דְּהִנְעִילָת לָהּ... כְּשָׂרָא טְפְסִי כְּתֻבּוֹת.

טפס הכתבה: **לג** בְּיוֹם פְּלוֹנִי... אִיךְ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אָמַר לָהּ לְפְלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּתוּלָתָא כְּלָתָא: הָיִי לִי לְאִנָּתוֹ כְּדַת

לב תרגום נוסח כתובת יבמין: ביום פלוני... שפלוני בן פלוני בא לפנינו, וכך אמר לנו, פלוני בן פלוני אחי מאבי מת, וחיים לחכמים ולכל ישראל הניח, וכן ובת ומוריש ומנחיל ומקים שם בישראל לא הניח, והניח את האישה ההיא ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: "יבמה יבא עליה". וחפצה פלונית זו, והתייבמה לפלוני בן פלוני יבמה להקים שם בישראל, ככתוב: "והיה הכהן אשר תלד יקום על שם אחיו המת, ולא ימחה שמו מישראל". וכתב לה פלוני יבמה לפלונית יבמתו כסף וזוזים מאתיים הראויים לה, שהיו כתובים בכתובתה שכתב לה בעלה הראשון, והוסיף לה משלו כך וכך. וזאת הנדונה שהכניסה לו...

לג תרגום טופס הכתובה: ביום פלוני... שפלוני בן פלוני אמר לה לפלונית בת פלוני הבתולה הכלה: היי לי לאישה כדת

מִשֶּׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאָנָּה בְּמִימְרָא דְשָׁמְיָא אֶפְלַח וְאִיקָר וְאֶסְוֹבֵר
וְאֶזְזֵן וְאֶפְרָגֵס וְאֶכְסִי יְתִיכִי כְּהִלְכַת גְּבָרִין יְהוּדָאִין, דְּפִלְחִין
וּמִיָּקְרִין וּמִסְוֹבְרִין וְזִנִּין וּמִפְרָגִסִין וּמִכְסִּין יֵת נְשִׁיהוֹן
בְּקִשְׁוֹט. וְיִהְיֶהנָּה לִיכִי מִהָרִי בְּתוּלָיְכִי כִּסְף זָוִי מֵאֵתָן, דְּאִינוֹן
מִזְוִי כִּסְפָא טָבָא עֲשְׂרִין וְחֻמְשָׁה זָוִי דְּחֻזְ לִיכִי, וּמִזְוִיכִי
וּכְסוּתִיכִי וְסִיפּוּקִיכִי וּמִיַּעַל עֲלִיכִי כְּאוֹרַח כָּל אֶרְעָא. וְצָבִיאַת
כְּלֵתָא פְּלוֹנִיתָא דָּא, וְהָתָּה לָּהּ לְאֵנָתָה. וְרָצָה וְהוֹסִיף לָּהּ תוֹסַפֶּת
עַל עֶקֶר כְּתֻבָּהּ עַד מְשָׁלֵם כֶּף וְכָף. וְדָא נְדוּנָיָה דְּהִנְעִילַת לָּהּ,
כֶּף וְכָף, הַכֹּל נִתְקַבֵּל חֲתָן זֶה, וְכָא לִידוֹ, וְנַעֲשֶׂה בְּרִשְׁוֹתוֹ,
וְזָקָף הַכֹּל עַל עֲצָמוֹ בְּמִלּוּה וּרְשׁוֹ. וְכֵן אָמַר לְנָא חֲתָנָא דְּנָן:
אַחֲרִית כְּתֻבָּה דָּא כְּלָה, עֶקֶר וְנְדוּנָיָה וְתוֹסַפֶּת, עִם שְׁאָר
תְּנֵאנִי כְּתֻבָּה, קְבִילִית עֲלָא וְעַל יָרְתָאִי בְּתָרָא, וְעַל כָּל שְׁפָר
אַרְגַּ נְכָסִין וְקִנְיָנִין דָּאִית לִי תַּחֲוֹת כָּל שְׁמֵיָא, דְּקִנְיָתִי וְדַעֲתִיד
אֲנָא לְמִקְנִי, מְקַרְקְעִי וּמִשְׁטַלְטְלִי אֲנִי מְקַרְקְעִי –
כְּלֵהוֹן יְהוֹן אַחֲרָאִין וְעֶרְבָאִין לְכְתֻבָּה דָּא כְּלָה, עֶקֶר וְנְדוּנָיָה
וְתוֹסַפֶּת, לְאַתְּפָרְעָא מְנַהֵן בְּחִי וּבְתֵר מוֹתִי, וְאַפְלוּ מְגֻלִּימָא
דְּאַכְתָּפָאִי. וְקִנְיָנוֹ מְפֻלּוֹנִי דְּנָן עַל כָּל מָאִי דְּכְתִיב וּמְפָרֵשׁ
לְעִיל קִנְיָן שְׁלָם, דְּלֵא כְּאַסְמַכְתָּא וְדְלֵא כְּטַפְסִי דְּשִׁטְרִי,
אֶלָּא כְּחֻמֶּר חֹזֵק כָּל שִׁטְרִי כְּתֻבּוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְכֵהָנָן
וְכִתְּקוֹן רְבוּתֵיהֶן זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה. וְחֲתָמְנוּ עַל שִׁטְר כְּתֻבָּה זֶה
בְּזִמְן הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה, וְהַכֹּל בְּרִיר וְשִׁרִיר וְקָם.

לד וְאִם הָיְתָה כְּתֻבַּת אֶלְמָנָה – כּוֹתֵב פְּלוֹנִית אֶרְמִלְתָּא;
וְאִם הָיְתָה כְּתֻבַּת גְּרוּשָׁה – כּוֹתֵב פְּלוֹנִית הַגְּרוּשָׁה*, כְּדִי

ומאוסר. וְקִנְיָנוֹ מְפֻלּוֹנִי – התרצה הבעל להתחייב, וניתן תוקף להתחייבותו במעשה קניין, שיהא חייב בשמירתם כמיטלטלים. במשנה תורה משמש לשון "קנו מידו" להתחייבות כללית של אחד הצדדים לעמוד בהסכם, כשהמחויב מושך חפץ של הצד השני או מגביהו ומקנה בפעולתו את התחייבותו לצד השני, ושוב אין איש מהם יכול לחזור בו מן ההסכם (ראה מכירה ה). אֶסְמַכְתָּא – התחייבות ממונית עתידית הבאה מתוך תנאי שהאדם אינו יודע אם יבוא לידי קיום, כגון 'אם לא אגיע מחר לפגישה' – אמכור לך את השדה בחצי המחיר; ואם אגיע לפגישה – אמכור אותה לך בשווייה המלא, "שהרי סמך [תלה] קנייתו לעשיית כך וכך, וכל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. שכל האומר 'אם יהיה' או 'אם לא יהיה' – לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה". יחד עם זאת, אם התחייב בבית דין חשוב במעשה קניין הבא לתת לאמירתו תוקף, ומסר את זכויותיו (שטרותיו) לבית הדין – הדבר נחשב כגמירות דעת היכולה להתבצע כבר בשעת ההתחייבות (מכירה יא הלכות ב, יג–יד). טַפְסִי דְּשִׁטְרִי – הטופס הוא התבנית הריקה של השטר, שהיו רגילים הסופרים לכתוב אותה, למלא בה את הפרטים המדויקים ולמחוק את החלקים המיותרים. בטפסים אלו, נהגו הסופרים לרשום גם הקנאת מיטלטלין על גב קרקע, אך לעתים שכח הסופר למחוק את החלק הזה. לכן, מי שרוצה שלא יוכל בעל חובו לטעון שהשטר אינו תקף ושנכתב שלא בכוונה, עליו להדגיש את הדבר במפורש.

לד אֶרְמִלְתָּא – אלמנה. פְּלוֹנִית הַגְּרוּשָׁה* – בכ"י "נוסף: וכן אם היתה שבויה, כותב פְּלוֹנִית הַשְּׁבוּיָה.

משה וישראל, ואני בדבר ה' אעבוד ואכבד ואתמוך ואזון ואפרנס ואלביש אותך כחוקות אנשים יהודים, העובדים ומכבדים ותומכים וזנים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. ונותן אני לך מוהר בתוליך כסף זוזים מאתיים, שהם מזווי כסף טהור עשרים וחמישה זוזים הראויים לך (ראה אישות יח), ומזונותיך וכסותך וצרכיך ולבוא עליך כדרך כל הארץ. וחפצה הכלה פלונית זו, והייתה לו לאישה. ורצה והוסיף לה תוספת על עיקר כתובה עד השלמת כך וכך. וזו הנדוניה שהכניסה לו, כך וכך, הכול נתקבל [=קיבל] חתן זה, ובא לידו, ונעשה ברשותו, וזקף הכול על עצמו במלווה וחוב נכלומר כל חובו נחשב כמלווה בשטר (ראה מלווה ולווה יא, א). וכך אמר לנו החתן הזה: אחריות כתובה זו כולה, עיקר ונדוניה ותוספת, עם שאר תנאי כתובה, קיבלתי עלי ועל יורשיי אחריי ועל כל היפה וחמדת הנכסים והקניינים שיש לי תחת כל השמים, שקניתי ושעתיד אני לקנות, קרקעות ומיטלטלים ומיטלטלים על גב קרקעות – כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה, עיקר ונדוניה ותוספת, להיפרע מהם בחיי ולאחר מותי, ואפילו מהגלימה שעל כתפיי. וקנינו מפלוני זה על כל מה שכתוב ומפורש למעלה קניין שלם, שלא כאסמכתא ושלא כטופסי שטרות, אלא... והכול מבורר וחזק

מאמר כשר ומאמר פסול

ו המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר ולא נעשה אחריו דבר אחר, אלא אם בעל אותה זה שנתן לה המאמר – הוא הנקרא 'מאמר פשר'. ואם קדמו גט או חליצה, בין מיכם זה בין מיכם אחר, בין בזה בין בצרתה, וכן אם קדמתו בעילה בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, או שנעשה אחריו גט או חליצה, בין בזה בין בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה, בין הוא בין אחיו, או שנתן לה אחיו מאמר אחר או בעלה – הרי זה נקרא 'מאמר פסול', בין המאמר שקדמוהו המעשים האלו בין המאמר שנתאחרו אחריו.

ז כיצד? נתן גט או חליץ ליבמתו, וחזר ונתן מאמר לה או לצרתה, בין הוא בין אחיו, או שבא על יבמתו או נתן לה מאמר, וחזר ונתן מאמר אחר לצרתה, בין הוא בין אחיו, או שנתן מאמר ליבמתו, וחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר או בעלה – הרי זה מאמר פסול, בין המאמר הראשון בין המאמר האחרון.

ח נמצאת למד שהמאמר, בין שקדמו מאמר אחר או גט או חליצה או בעילה, בין שקדם המאמר לאחד מאלו – הרי זה מאמר פסול, חוץ מן הנותן מאמר ובעל לבעלת המאמר, שזו היא כהלכתה.

בעילה כשרה ובעילה פסולה

ט הבעילה שבוועל היכם את יבמתו תחלה או אחר מאמרו בזה, ולא קדמה דבר אחר – נקראת 'בעילה כשרה'. ואם קדמה מאמר מאחיו, או גט בין ממנו בין מאחיו, בין בזה בין בצרתה, או אם קדמה מאמר בצרתה, בין ממנו בין מאחיו – הרי זו נקראת 'בעילה פסולה'.

חליצה מעולה וחליצה פחותה

י החליצה שחולץ היכם ליבמתו תחלה: אם לא קדמה דבר אחר – נקראת 'חליצה מעלה'; ואם קדמה גט או מאמר, בין מיכם זה בין מאחיו, בין בזה בין בצרתה – הרי זו נקראת 'חליצה פחותה'.

יא יבמות רבות הבאות מבית אחד – פיון שנבעלה אחת מהן בעילה כשרה או נחלצה חליצה מעלה, התרו הכל,

ו אלא אם בעל – שנתן מאמר ובעל לאחר מכן. מיכם אחר – אחיו של זה. מאמר פסול – וצריכה גט להתיר את איסורו (להלן יא; יג).

ח או בעילה – של צרתה.

ט בעילה כשרה – אבל לכתחילה אסור לו לבוא על יבמתו בלא לעשות בה מאמר (לעיל ב,א). בעילה פסולה – וצריכה גט וחליצה (להלן יא) כדי להתיר אותה.

י חליצה פחותה – המתירה רק את מי שחלצה, אך לא את צרותיה (להלן יב).

יא הבאות מבית אחד – אלמנותיו של אח אחד.

וּצְרִיכָה אַחַת מֵהֶן חֲלִיצָה – אחת מן היבמות, וחליצה זו מתירה את כולן.

יב שֶׁתַּחֲזֹר עַל כָּל הָאֲחִין – תפנה אל כל אחד מן האחים שיחלוץ לה, מפני שחליצה פחותה מתירה רק את מי שחלצה.

יג, לְשֵׁם אִישׁוֹת – לשם קידושין רגילים. לְשֵׁם יְבָמוֹת – שחשב שעדיין היא ראויה לייבום. הָרִי זוּ צְרִיכָה גִט – ובבעילה פסולה, צריכה גם חליצה (לעיל יא). שֶׁהָרִי נֶעֱשֶׂת אִשָּׁת אִישׁ בְּבִעֻלָּה – שבמקרים כאלו הקידושין תקפים (אישות דיד), אף על פי שיש בכך איסור עשה, כגון מי שבא על אישה לאחר שכבר בא על צרתה, או איסור דרבנן, כגון מי שבא על האישה שחלוץ לה (לעיל איב).

יד דִּחְיָה גְמוּרָה – להתיר אותה לזר. מוֹעִיל – נחשב בעל תוקף, כאילו לא היה גט או מאמר לפניו. אַחֵר בְּעִילָה בָּהּ – אבל אם בא על צרתה, צריכה גט (כמבואר בהלכה הקודמת).

וְנִסְתַּלְקָה זִקְתָּ הַיָּבוּם מֵעֲלִיהָ. וְאִם נִבְעְלָה אַחַת מֵהֶן בְּעִילָה פְסוּלָה אוּ נָתַן לָהּ מֵאֲמָר פְּסוּל – נֶאֱסְרוּ כָּלָן לַיָּבוּם, וּצְרִיכָה גִט זוּ שֶׁנִּבְעְלָה אוּ שֶׁנָּתַן לָהּ הַמֵּאֲמָר, וּצְרִיכָה אַחַת מֵהֶן חֲלִיצָה לְהַתִּירָן לְזֶר, שְׁאִין זִקְתָּ הַיָּבוּם מִסְתַּלְקָת בְּבִעֻלָּה פְסוּלָה.

יב נִחְלָצָה אַחַת מֵהֶן חֲלִיצָה פְחוּתָה – הִתְרָה לְהִנָּשֵׂא לְזֶר זוּ שֶׁנִּחְלָצָה, אֲבָל צָרְתָּה אֲסוּרָה עַד שֶׁתַּחֲלֹץ גַּם הִיא, אוּ עַד שֶׁיִּחְלְצוּ כָּל הָאֲחִין לְרֵאשׁוֹנָה שֶׁנִּחְלָצָה הַחֲלִיצָה הַפְחוּתָה, שְׁאִין חֲלִיצָה פְחוּתָה מְסַלֶּקֶת זִקְתָּ הַיָּבוּם מִבֵּית זֶה עַד שֶׁתַּחֲזֹר עַל כָּל הָאֲחִין אוּ עַד שֶׁתַּחֲלֹץ כָּל אַחַת מֵהֶן.

דיני ביאה ומאמר כשרים ופסולים

יג, כָּל יְבָמָה שֶׁנִּבְעְלָה לַיְבָמָה, בֵּין בְּעִילָה כְּשֶׁרָה בֵּין בְּעִילָה פְסוּלָה, וְאֶפְלוּ בְּעִילָה אַחֵר שֶׁחָלַץ לָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר, בֵּין לְשֵׁם אִישׁוֹת בֵּין לְשֵׁם יְבָמוֹת, וְאֶפְלוּ בְּעַל צָרְתָּה אַחֵר שֶׁבְּעַל בְּעִילָה כְּשֶׁרָה, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר – הָרִי זוּ צְרִיכָה גִט, שֶׁהָרִי נֶעֱשֶׂת אִשָּׁת אִישׁ בְּבִעֻלָּה.

יג, וְכֵן כָּל יְבָמָה שֶׁנָּתַן לָהּ מֵאֲמָר, בֵּין מֵאֲמָר כְּשֶׁר בֵּין מֵאֲמָר פְּסוּל – הָרִי זוּ צְרִיכָה גִט מִפְּנֵי הַמֵּאֲמָר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לעיל ב), וְאַחֵר כִּף יָסוּר אֲסוּר הַמֵּאֲמָר.

פעולה אחר פעולה

יד כָּבֵר בִּאֲרָנוּ (לעיל א-ב) שֶׁהֵגֵט אִינוּ דוֹחָה הַיְבָמָה דִּחְיָה גְמוּרָה, וְכֵן הַמֵּאֲמָר אִינוּ קוֹנֶה בָּהּ קִנְיָן גְּמוּר. אֲבָל הַבְּעִילָה קוֹנֶה קִנְיָן גְּמוּר, וְהַחֲלִיצָה דוֹחָה אוֹתָהּ דִּחְיָה גְמוּרָה. לְפִיכָף, גִּט אַחֵר גִּט בַּיְבָמָה, אוּ מֵאֲמָר אַחֵר מֵאֲמָר – מוֹעִיל; אֲבָל בְּעִילָה אַחֵר בְּעִילָה בָּהּ, וְחֲלִיצָה אַחֵר חֲלִיצָה – אִין הָאֲחִירוֹנָה מוֹעִילֶת כָּלוּם; וְכֵן גִּט אוּ חֲלִיצָה אַחֵר הַבְּעִילָה – אִינָה כָלוּם.

טו, כִּיצַד? יָבָם שֶׁנָּתַן גִּט לַיְבָמָתוֹ, וְחִזֹּר וְנָתַן גִּט לְצָרְתָּה – הָרִי זֶה אֲסוּר בַּקְרוּבוֹת שְׁתִּיחָה. וְכֵן שְׁנֵי יְבָמִין שֶׁנָּתְנוּ שְׁנֵי גִטִּין לַיְבָמָה אַחַת זֶה אַחֵר זֶה – הָרִי זוּ כְּגִרוּשָׁה לְשִׁנְיָהּ, וּשְׁנֵי אֲסוּרִין בַּקְרוּבוֹתֶיהָ, וְאַחַד מֵהֶן חוֹלֵץ. וְכֵן אִם נָתַן גִּט לַיְבָמָתוֹ, וְנָתַן אַחֵר גִּט לְצָרְתָּה – כָּל אֶחָד אֲסוּר בַּקְרוּבוֹת זוּ שֶׁנָּתַן לָהּ הַגִּט. וְכֵן אִם נָתְנוּ מֵאֲמָר אַחֵר מֵאֲמָר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לעיל ב; יג).

טו, אבל היכם שחלץ ליבמתו, וחזר וחלץ לצרתה בין הוא בין אחיו, וכן שגוי יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה אחת – אין חליצה אחרונה כלום, ואין החולץ אותה אסור בקרובותיה, שזה פחולץ לשאר הנשים, שאין לו עליהן זקה.

טז וכן הבועל יבמתו, וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה – אין חליצה זו כלום. וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה – אינו כלום. חזר אחיו ונתן לה מאמר או בעל – לא עשה כלום; מאחר שבעל אחיו תחלה – קנה קנין גמור, ואין הקדושין תופסין באשת איש. אבל אם נתן מאמר לצרתה או בעל צרתה – צריכה גט, כמו שבארנו (שם).

ספק מי נתייבמה ראשונה

יז שגוי יבמין שיבמנו שתי יבמות הפאות מבית אחד, ולא נודע מי יבם תחלה – שניהן יוציאו בגט, ויתרו לזרים, ונאסורות ליבמין. לפיכך, ראובן שהיה בירושלם ולו שתי נשים, אחת בעכו ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור, ושמעון שמת ראובן – הדין נותן שלא ייבם אחד מהן עד שיידע מה עשה אחיו, שמא קדם ויבם. קדם אחד מהן ויבם – אין מוציאין מידו, עד שיידע שאחיו יבם תחלה. רצה האחד לחלץ קדם שיידע מה עשה אחיו – אין מונעין אותו.

תוקף מעשהו של קטן

יח יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד – ביאתו כמאמר מן הגדול, שאינו קונה קנין גמור. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד: אם נתנו תחלה – מועיל, והרי הוא פוסל בו על הגדול; אבל אם נתנו בסוף – אינו כלום. וגטו וחליצתו אינם כלום, בין בתחלה בין בסוף.

יט כיצד? בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו או שנתן לה מאמר תחלה – פסלה על שאר האחים. אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחזר בן תשע שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר – לא עשה כלום, ולא פסלה על אחיו הגדול. חזר בן תשע ובא עליה או על צרתה אחר מאמר אחיו הגדול – פסלה על הגדול, כשגוי גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו (לעיל יד).

טו, שזה פחולץ לשאר הנשים וכו' – כחליצה לנשים שאין בהן מצנת ייבום, שאין לה תוקף.

טז או בעל לא עשה כלום – אין למעשהו תוקף מבחינת זיקת הייבום. מצד שני, יש כאן בעילת אשת איש, שמקומה בהלכות איסורי ביאה. ואין הקדושין תופסין באשת איש – שהרי היא ערוה עליו (אישות ד, יב). או בעל צרתה צריכה גט – שאסור לקיימה, ויש בכך איסור עשה, וצריך לתת לה גט, מפני שהקדושין תופסים בה, שכבר בטל ממנה איסור ערוות אשת אח (לעיל א, יב).

יז שניהן יוציאו בגט – מפני שאחד מן הזוגות עובר על איסור, שהרי כבר נתקיימה מצנת הייבום בזוג השני. וכיוון שאין ידוע מי הוא הזוג שקיים את המצוה, צריכים שניהם לגרש את נשותיהם. אין מוציאין מידו עד שיידע וכו' – שמא אחיו לא ייבם. ואם ייבם, שמא ייבם אחריו. אין מונעין אותו – מפני שיש צורך בחליצתה או בחליצת צרתה (לעומת לעיל ג, טז, שלא ברור אם יש צורך בחליצה – או"ש).

יח ביאתו... שאינו קונה קנין גמור – אלא פוסל את היבמה מלהינשא לאחד משאר האחים (להלן יט). תחלה – שמאמרו קדם לכל מעשה אחר ביבמה זו. בסוף – לאחר שכבר נעשה מעשה ביבמה.

כ כְּדִין מֵאֶמֶר וּמֵאֶמֶר – כלעיל טו.

כא וְהִגְדִּיל – שנהיה בן 13 שנה ויום אחד והביא שתי שערות במקום הערווה (אישות ב,י), ואז חל בה ייבום גמור בביאה. **כב** וְאֶחָד... וְאֶחָד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וכו' – שניהם בגדר קטנים. וְלֹא נולדו בו סימני סריס – שאם יש בו סימנים המעידים על פגם מולד הגורם לעקרות, אין לו זיקה כלל (להלן ו,ב).

כג לְמֶאֶן – המיאון הוא סירוב בפני בית דין של קטנה שמת אביה והשיאיה אמה או אחיה, שקידושיה הם רק מתקנת חכמים. ואם תרצה להתגרש היא אינה זקוקה לגט, ודי שתסרב לחיות אתו (אישות ד,ח; גירושין יא,א). חֲרָשָׁת – להגדרת חרש ראה אישות ב,כו. מִנְהַג הַפֶּקֶר – תקנת חכמים היא שיחולו קידושי קטנה יתומה מאב, מפני שבהיעדר אב שישגיח עליה, יש חשש שתהא מופקרת לזנות. ואם היה אביה חי, הוא יכול לקדש אותה ולהשיא אותה מן התורה (אישות ג,א; יא,א). וְקִדּוּשֶׁיהָ תְלוּיִן עַד שֶׁתִּגְדִּיל – "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה – גמרו קידושיה, ונעשית אשת איש – גמורה, ואינו צריך לחזור ולקדשה אחר שגדלה. ואם לא רצת לישב – צריכה למאן, ותצא בלא גט" (אישות ד,ח). וְחֲרָשָׁת תִּקְנוּ לָהּ נִשְׂוֹאִין וכו' – שתוכל להינשא, אף על פי שאינה בת דעת. שלא כקטנה, החרשת אינה עתידה להיעשות פיקחת, ולעולם נישואיה יהיו מתקנת חכמים (לתקנת הנישואין ראה אישות יא,ד). בִּיאָתָה שְׁלֹאֲחַת מֶהֱן פּוֹטֶרֶת אֶת כָּלָן – מפני שהחיסרון בנישואי כולן שווה (פה"מ יבמות יג,א). **כד** וְכִיצַד תִּקְנֶנָּה – שאינן יכולות לחלוץ (לעיל ד,יג; ד,טו). מְלַמְדִּין אֶת הַקְטָנָה שֶׁתִּמְאָן – משכנעים אותה ומשיאים לה עצה טובה, שתמאן להתנייבם, שבכך היא עוקרת את זיקת הייבום שביניהם (לאופן המיאון ראה גירושין יא,ג).

כה פִּקְחָת – שפויה בדעתה, שאינה

כ בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל יְבֻמָּתוֹ, וְחֹזֵר אַחֲרָיו הַגְּדוֹל וְכָא עָלֶיהָ אוֹ חָלֵץ אוֹ נָתַן גֵּט אוֹ בָּעַל לָהּ אוֹ לְצַרְתָּהּ – הרי זה פסלה על הקטן. וכן אם חזר הקטן וכא על צרתה, או בא אחיו האחר שהיה בן תשע שנים ויום אחד עליה או על צרתה – נפסלה עליו, כְּדִין מֵאֶמֶר וּמֵאֶמֶר.

כא בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל יְבֻמָּתוֹ וְהִגְדִּיל, וְלֹא בָא עָלֶיהָ מִשֶּׁהִגְדִּיל – צריכה גט וחליצה: גט – מפני ביאתו, שהיא כמאמר; וחליצה – להתיירה לזר, שהרי לא נבעלה בפעילה שקונה קנן גמור. ואם בא עליה משהגדיל – הרי זו צריכה גט בלבד. **כב** וְאֶחָד בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְאֶחָד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁלֹּא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת וְלֹא נולדו בו סימני סריס, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר (אישות ב,יא).

ייבום קטנה וחרשת

כג קְטָנָה שְׁרֹאֲוִיָּה לְמֶאֶן, וְהַחֲרָשָׁת – אף על פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (אישות ד,ו-ט), שְׁנֵי מִיָּנִי קִדּוּשֵׁין הֵן: קְטָנָה – יֵשׁ לָהּ קִדּוּשֵׁין כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהַגוּ בָּהּ מִנְהַג הַפֶּקֶר, וְקִדּוּשֶׁיהָ תְלוּיִן עַד שֶׁתִּגְדִּיל; וְחֲרָשָׁת – תִּקְנוּ לָהּ נִשְׂוֹאִין כְּדִי שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר פְּנוּיָה לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ כָל הַיְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד קְטָנוֹת אוֹ חֲרָשׁוֹת – בִּיאָתָה שְׁלֹאֲחַת מֶהֱן פּוֹטֶרֶת אֶת כָּלָן; **כד** הֵיָתָה אַחַת חֲרָשָׁת וְאַחַת קְטָנָה – אֵין בִּיאָת אַחַת מֶהֱן פּוֹטֶרֶת צַרְתָּהּ. וְכִיצַד תִּקְנֶנָּה? מְלַמְדִּין אֶת הַקְטָנָה שֶׁתִּמְאָן, וְכוּנִס אֶת הַחֲרָשָׁת. וְאִם רָצָה לְגַרְשָׁה – פּוֹתֵב לָהּ גֵּט אַחֵר שֶׁיִּבּוֹא עָלֶיהָ, וְתָמַר לְזֹר.

כה הֵיָתָה אַחַת פִּקְחָת וְאַחַת חֲרָשָׁת – בִּיאָת הַפִּקְחָת אוֹ חֲלִיצָתָהּ פּוֹטֶרֶת אֶת הַחֲרָשָׁת, וְאֵין בִּיאָת הַחֲרָשָׁת פּוֹטֶרֶת אֶת הַפִּקְחָת, שְׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ אֶלָּא מִדְּבָרֶיהֶם. וְכֵן גְּדוּלָּה וְקְטָנָה – בִּיאָת הַגְּדוּלָּה אוֹ חֲלִיצָתָהּ פּוֹטֶרֶת אֶת הַקְטָנָה, וְאֵין בִּיאָת הַקְטָנָה פּוֹטֶרֶת אֶת הַגְּדוּלָּה.

כו הָיוּ שְׁתֵּיהֶן קְטָנוֹת הֶרְאוּיוֹת לְמֶאֶן, וְכָא הַיְבָם עַל אַחַת מֶהֱן וְחֹזֵר וְכָא הוּא אוֹ אַחֲרָיו עַל הַשְּׁנִיָּה –

לא חרשת ולא שוטה (אישות ב,כח), שקידושיה הם מן התורה. שאין קדושיה אלא מדבריהם – בעוד קידושי הפיקחת הם קידושין גמורים מן התורה.

לא פסל את הראשונה; אבל מלמדין את השנייה שתמאן, ויקים זה יבמתו הקטנה שנבעלה תחלה.

כז וכן הדין בקטנה וחרשת, שפא היכם תחלה על הקטנה וחרז ובא הוא או אחיו על החרשת – לא פסל את הקטנה, והחרשת צריכה גט; שביאת הקטנה מעלה מביאת החרשת, שהקטנה ראויה לאחר זמן, לפיכך יקים הקטנה שנבעלה תחלה. **כח** בא היכם תחלה על החרשת וחרז ובא הוא או אחיו על הקטנה – פסל את החרשת, ומלמדין את הקטנה שתמאן, והחרשת יוצאה בגט.

כט היו אחת פקחת ואחת חרשת, בא היכם על הפקחת וחרז ובא הוא או אחיו על החרשת – לא פסל את הפקחת, והחרשת צריכה גט; בא היכם על החרשת וחרז הוא או אחיו ובא על הפקחת – פסל את החרשת, והחרשת יוצאה בגט, והפקחת בגט וחליצה.

ל היו גדולה וקטנה: בא על הגדולה וחרז הוא או אחיו ובא על הקטנה – לא פסל את הגדולה, ומלמדין את הקטנה שתמאן; בא על הקטנה וחרז ובא הוא או אחיו על הגדולה – מלמדין את הקטנה שתמאן, ויקים הגדולה, שבעילתה קונה קנן גמור.

כו לא פסל את הראשונה – שאין ביאה אחרת פוסלת, אלא אם כן היא מעולה ממנה (לעיל יא; להלן כז-כח), וכאן מעמד שתיהן שווה. מלמדין את השנייה שתמאן – מפני שאסור לו לקיימה, כדין בעילה פסולה, המצריכה גט (ראה לעיל יג). **כז** והחרשת צריכה גט – כדין בעילה פסולה (לעיל יג). **כח** ומלמדין את הקטנה שתמאן – שנבעלה בעילה פסולה. יוצאה בגט – מפני שבבעילת הקטנה החרשת הפכה פסולה לייבום.

כט והחרשת צריכה גט – מפני שהקידושין תופסים בה (ראה לעיל יג). בגט וחליצה – גט, מפני שביאתה ביאה פסולה; וחליצה, מפני שביאת החרשת לא פטרה אותה מן הייבום (י).

ל ומלמדין את הקטנה שתמאן – כדין בעילה פסולה. מלמדין את הקטנה שתמאן – כדי שיוכל לקיים את הגדולה.

פרק ששי

3

האחים והיבמות הראויים לייבום וחליצה

ארבעת מיני היבמים

א יש אחים שהן ראויין ליבום או לחליצה, ויש אחים שאינן ראויין לא ליבום ולא לחליצה, ואין להן זקה כלל, אלא יבמתו מתרת לזר, ויש אחים שהן ראויין לחליצה ואינן ראויין ליבום, ויש אחים שהן ראויין ליבום ואינן ראויין לחליצה.

ב ואלו שאין להן זקה כלל: סריס חמה ואנדרג'נס, מפני שאינן ראויין לולד ולא היתה להן שעת הכשר.

ג ואלו מיבמין ולא חולצין: החרש והשוטה והקטן, מפני שאין בהן דעת לחלץ. וכשייבם החרש – אינו מוציא

א זקה – הקשר היוצר את חיוב הייבום והחליצה.

ב סריס חמה – עקר מלידה. ולשון חמה משמעו 'מיום שראה את אור השמש' (פה"מ יבמות ח"ד, לסימני ראה אישות ב"ג). השווה סריס אדם (להלן ד). **אנדרג'נס** – מי שיש לו אברי זכרות ואברי נקבות (אישות ב"ד). מפני שאינן ראויין לולד – חסרי יכולת לממש את מטרת הייבום, שהיא להמשיך את משפחת האח שמת. ולא היתה להן שעת הכשר – שמעולם לא היו ראויים להוליד.

ג חרש – ראה לעיל ביאור ב"ח, קטן – קטן המייבם הוא מעל גיל 9 ועד שיביא שתי שערות במקום הערווה לאחר גיל

13 (לעיל א, טז). מפני שאין בהן דעת לחלץ – אבל לייבום אין צורך בדעת, מפני ש"מן התורה אינו צריך לקדש יבמתו, שזו אשתו היא, שהקנו לו מן השמים, אלא יבוא עליה" (לעיל א, א), ודי בכוונה לבעול (לעיל ב, ד). אינו מוציא

לְעוֹלָם – עד שתתפא חרשותו (גירושין ב,יז).

ד ספק ערונה – ספק איסור עריות, כגון ספק אם היא בתו. **פצוע דכא** – שנפצעו אשכיו. **קרית שפכה** – שנכרת אבר זכרותו כולו או מקצתו. **שֶׁתִּשָּׁש כחו וְכָשַׁל** – ואינו יכול לבעול. **סריס אדם** – שנסתרס בידי אדם, ובכלל זה פצוע דכא וקרית שפכה (אישות ב,יד; איסורי ביאה טז). **שְׁהִי הִיְתָה לָהּ** * שעת הפֶּשֶׁר – שהיו ראויים לביאה לפני שנסתרסו. בכ"י ב' במקום "לָהּ" הנוסח הוא "לו". ולפי נוסחתנו נראה שמשפט זה מוסב על הזקן וסריס אדם. **שֶׁהוּא אִסוּר לְבֹא בְּקֶהָל** – לשאת ישראלית כשרה (איסורי ביאה טז, א). **טמטום** – מי שאברי הרבייה שלו מחופים בקרום עור, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה, עד שייקרע הקרום (אישות ב,כה). **מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק** – יחלוק, שמה הוא זכר.

ו החרשת והשוטה והקטנה – שנתקדשו מן התורה, ולכן שייך בהן ייבום, כגון קטנה שהשיא אותה אביה, וחרשת ושוטה שהיו פיקחות כשנישאו, ורק אחר כך נעשו בעלות מום. בחליצה יש הבדל בתוצאת החליצה: החרשת והשוטה אין חליצתן ולא כלום (לעיל ד,יג), והקטנה חליצתה פסולה (לעיל ד,טז). **לְקָרוֹת וְלִהְבִּין** – לקרוא את נוסח החליצה ולהבין את מעשה החליצה (לעיל ד,ג–ד). **לְגַרֵּשׁ אֶת הַחֲרָשֶׁת בְּגֵט** – אבל קטנה שאינה מבחינה בין גט לדבר אחר או שוטה אינן מתגרשות בגט (גירושין ב,יט; י,כג). **הָרִי זֶה מְגֵרֶשׁ** – מפני שאין צורך בהסכמת האישה לקבלת הגט (גירושין א,ב).

ז אסורי לאוין – "כל שאסר ביאתו בתורה ולא חייב עליו כרת", כגון ממזרת או אלמנה לכהן גדול (אישות א,ז; איסורי ביאה יז,יב). **שְׁנִיּוֹת** – ראה לעיל ב,יז. **מצרית** (אישות ח,א). **עֲרֻנָּה** – איסור עריות.

ז שֶׁאֵין כָּאֵן דְּבָר לְחֹשֶׁל לֹא – שאם הייתה מקודשת לאחיו, מקיים עכשיו מצות ייבום. ואם לאו, מותר לו להינשא לה, מפני שמעולם לא הייתה אשת אחיו. **הִיְתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר** – היו ראויות ללדת. **וְעִקְרָהּ...** הִיְתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר – והדברים אמורים במי שנעשתה עקרה עם הזמן.

ח אילונית – אישה שהתפתחותה הנשית פגומה, ואינה מסוגלת להרות (לסמיניה ראה אישות ב,ו).

לְעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁבְּעִילָתוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאֵין גְּרוּשָׁיו גְּמוּרִין. וְכֵן תִּשָּׁע שָׁנִים יוֹם אֶחָד שָׁיְבָם – אֵינוֹ יָכוֹל לְגַרֵּשׁ עַד שִׁיגְדִיל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (לעיל ה,יח; ה,כא).

ד ואלו חולצין ולא מבימין: הספקות, כגון שְׁהִיְתָה סָפֵק עֲרֻנָּה, ופצוע דכא וקרית שפכה וכיוצא בהן ממיני הסרוס, והזקן ביותר שֶׁתִּשָּׁש כחו וְכָשַׁל. ואם פֶּעַל סריס אדם – קנה, שְׁהִי הִיְתָה לָהּ * שעת הפֶּשֶׁר, ומוציא בגט, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אִסוּר לְבֹא בְּקֶהָל. והטמטום – חולץ ולא מבימין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק; ואם נקרע ונמצא זכר: רצה – חולץ; רצה – מבימין. ושאר כל האחים – או חולצין או מבימין.

ארבעת מיני היבמות

ה יֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְחָלִיצָה או לִיְבוּם, וְיֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לִיְבוּם לֹא לְחָלִיצָה, וְיֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְחָלִיצָה, לֹא לִיְבוּם, וְיֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁאֵינֶן רְאוּיוֹת לֹא לְחָלִיצָה וְלֹא לִיְבוּם, וְאֵין עֲלֵיהֶן זָקָה כָּלל, וּמִתְּרוֹת לְהַנְשֵׂא לְזָר.

ו ואלו שמתבימות ולא חולצות: החרשת והשוטה והקטנה, לפי שאין בהן דעת לקרות ולהבין. ואם רצה היבם לגרש את החרשת בגט אחר שיבעל אותה – הרי זה מגרש.

ז, ואלו חולצות ולא מתבימות: אסורי לאוין והשניות ואסורי עשה, כמו שיתבאר (להלן י). וכל אשה שהיא ספק מגרשת – חולצת ולא מתבימת, שֶׁמָּא יִפְגַּע בְּעֲרֻנָּה, שֶׁאֵשֶׁת אַחִיו שֶׁגֵּרְשָׁהּ אִסוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם עֲרֻנָּה.

ז, אכל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק קדושין – הרי היא כשאר כל היבמות, וחולצת או מתבימת, שאין כאן דבר לחוש לו. וכן אשת החרש וזקנה ועקרה – הרי הן כשאר כל היבמות: רצה – חולץ; רצה – מבימין; שזקנה ועקרה – היתה להן שעת הפֶּשֶׁר.

ח ואלו שֶׁהֵן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיְבוּם: אֵשֶׁת סָרִיס חֲמָה וְאַנְדְּרִגִּינֶס, וְאֵשֶׁת הַשּׁוֹטָה, וְאֵשֶׁת הַקָּטָן, וְאַלְוִנִית,

ביאור א,יב. אסורי עשה – "שאיסור ביאתן בעשה ואינן מחייבי לאווין", כגון מצרית (אישות ח,א). **עֲרֻנָּה** – איסור עריות. **ז שֶׁאֵין כָּאֵן דְּבָר לְחֹשֶׁל לֹא** – שאם הייתה מקודשת לאחיו, מקיים עכשיו מצות ייבום. ואם לאו, מותר לו להינשא לה, מפני שמעולם לא הייתה אשת אחיו. **הִיְתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר** – היו ראויות ללדת. **וְעִקְרָהּ...** הִיְתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר – והדברים אמורים במי שנעשתה עקרה עם הזמן.

ח אילונית – אישה שהתפתחותה הנשית פגומה, ואינה מסוגלת להרות (לסמיניה ראה אישות ב,ו).

ומי שהיא ערוה, שְׁנָאֹמֶר: "וְלֹא יִמָּחַהּ שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל" (דברים כה, ו) – פָּרֵט לְסָרִיס חֲמָה וְאַנְדֶּרְגִּינֶס, שְׁשֻׁמָּם מַחֲוִי; הוֹאִיל וְאֵינָן רְאוּיִין לְוָלֵד מִתַּחֲלַת בְּרִיתָן, הָרִי הֵן כְּמִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד" (שם) – פָּרֵט לְאֵילוּנִית, שְׁאִינָה רְאוּיָה לְוָלֵד מִתַּחֲלַת בְּרִיתָהּ. "לֹא תִהְיֶה אִשָּׁת הַמֵּת" (שם כה, ה) – פָּרֵט לְאִשָּׁת שׁוֹטָה וְקָטָן, מִפְּנֵי שְׁאִין לֶהֱנֶן אִישׁוֹת כָּלֵל. "וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה" (שם) – פָּרֵט לְעֶרְוָה, שְׁאִין לוֹ בֵּה לְקוּחִין.

יבמה האסורה ליבם

ט כִּיצַד? יִבְמָה שֶׁהִיא עֶרְוָה עַל יִבְמָה, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה אַחֲוָת אֲשֶׁתּוֹ אוֹ אִמָּה אוֹ בָּתָּה – הָרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם וְאֵין לוֹ עָלֶיהָ זָקָה כָּלֵל, שְׁנָאֹמֶר: "וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָהּ" (שם) – מִי שֶׁרְאוּיָה לְלִקְוֹחִין וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, הִיא שֶׁהִיא זְקוּקָה לִיבָם.

י הִיָּתָה הַיִּבְמָה אֲסוּרָה עַל יִבְמָה אֲסוּר לֹא אוֹ אֲסוּר עֲשֶׂה אוֹ שֶׁהִיָּתָה שְׁנִיָּה – הָרִי זֶה חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָה. וּמִפְּנֵי מָה צְרִיכָה חֲלִיצָה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לְקוּחִין; הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן – הָרִי הֵן זְקוּקוֹת לִיבָם.

י וּמִן הַדִּין הִיָּה שִׁיתִּיבָמוּ, שֶׁהַיִּבּוּם מְצוּת עֲשֶׂה, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲתָה מוֹצֵא עֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה – יְבֹא עֲשֶׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה; אֲבָל חֲכָמִים גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִתִּיבָמוּ חִיבֵי לֹאִין וְלֹא שְׁנִיּוֹת, גָּזְרָה שְׁמָא יְבֹא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה, וְהָרִי בִּיאָתָה אֲסוּרָה, וְאֵין שָׁם מְצוּהָ, שְׁאִין מְצוּת עֲשֶׂה אֲלֵא בִּיאָה רִאשׁוֹנָה בְּלִבָּד.

י לְפִיכָף, אִם עָבַר וּכְעַל יִבְמָתוֹ הָאֲסוּרָה מִשּׁוּם לֹא אוֹ מִשּׁוּם עֲשֶׂה, וְאֵין צְרִיף לֹמַר שְׁנִיָּה – הָרִי זֶה קִנְיָה קִנְיָן גָּמוּר, וּמוֹצִיאָהּ בִּגֵּט, וְהִיא וְכָל צְרוּתֶיהָ מִתְּרוּת לְזֶר, שֶׁהָרִי נִפְטָרוּ. **יא** וְיִבְמָה שֶׁהִיא אֲלֻמָּנָה מִן הַנְּשׂוּאִין, וּבָא עָלֶיהָ כִּהֵן גָּדוֹל – לֹא נִפְטָרָה צָרָתָה, שְׁאִין עֲשֶׂה דוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה. וְהוֹאִיל וְלֹא קִנְיָה מִן הַתּוֹרָה קִנְיָן גָּמוּר – לֹא הִתְּרָה צָרָתָה לְזֶר, עַד שֶׁתִּחַלֵּץ.

יבמה שהייתה אסורה לבעלה

יב הִיָּתָה הַיִּבְמָה עֶרְוָה עַל בַּעְלָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָבַר אוֹ טָעָה וְלָקַח אַחֲוָתוֹ מֵאֲבִיו, וְנִפְלָה לְפָנֵי אַחֲיוֹ – אֵין זֶה אֲשֶׁתּוֹ, שְׁאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, וְאִינָה לֹא בֵּת יְבוּם וְלֹא בֵּת חֲלִיצָה. וְאִם

שְׁשֻׁמָּם מַחֲוִי – כִּיוֵּן שְׁאִין לֵהֶם דּוֹר הַמִּשְׁךְ. מִפְּנֵי שְׁאִין לֶהֱנֶן אִישׁוֹת כָּלֵל – שְׁאִינָה נַחֲשֶׁבֶת נִשְׁוָאָה לֵהֶם. שְׁאִין לוֹ בֵּה לְקוּחִין – "שְׁאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּעֲרוּוָה" (אִישׁוֹת ד, ב).

י וְאֵין שָׁם – וְאֵין. הַמִּילָה 'שָׁם' הִיא מִילַת קִישׁוֹר שֶׁתּוֹרַגְמָה מִהַסְגָּנוֹן הָעִרְבִי, וְאֵין מִשְׁמַעוֹתָה צִיּוֹן מְקוֹם.

י לְפִיכָף – לְפִי שֶׁהֵן זְקוּקוֹת לִיבּוּם. וְאֵין צְרִיף לֹמַר שְׁנִיָּה – שֶׁהִיא אֲסוּרָה רַק מִדְּבָרֵי חֲכָמִים. צְרוּתֶיהָ – נִשְׁוִי הָאֲחֵרוֹת שֶׁל הָאֵח. וְאִם חָלַץ לְאֲסוּרָה – אֵין הַצְּרוּת נִפְטָרוֹת מִן הַחֲלִיצָה (לֵהֲלֹץ ו, י). **יא** שֶׁהִיא אֲלֻמָּנָה מִן הַנְּשׂוּאִין – שְׁנִישָׂאָה לִכְהֵן הַדִּיּוֹט וּמֵת, וְנִפְלָה לִיבּוּם לְפָנֵי אַחִי בַּעְלָה שֶׁהוּא כִּהֵן גָּדוֹל. לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה – לֹא תַעֲשֶׂה הוּא הָאֲסוּר לִשְׂאֵת אֲלֻמָּנָה, וְעֲשֶׂה הוּא הַמְצוּהָ לִשְׂאֵת בַּתּוֹלָה (אִישׁוֹת א, י-ח; אִישׁוֹרִי בִּיאָה יז, א; יז, ג).

יב עֶרְוָה עַל בַּעְלָהּ – וְגַם עֲרוּוָה עַל הַיִּבּוּם, כְּגוֹן אַחֲוָתוֹ מֵאֲבִיו, שֶׁהָרִי יֵשׁ אֵב אֶחָד לְשׁוֹשְׁתָם. שְׁעָבַר – בְּמִזִּיד. וְנִפְלָה לְפָנֵי אַחֲיוֹ – לִיבּוּם. אֵין זֶה אֲשֶׁתּוֹ – אִינָה נַחֲשֶׁבֶת אֶשֶׁת הָאֵח שְׁמָת (אִישׁוֹת ד, ב), "שְׁאִין אֵלוֹ הַנְּשׂוּאִין אֵלֹא זִנּוּת וּמִרְדָּ בָהּ", וְלִכְּן מוֹתֵר לוֹ לִיבּוּם אֶת צָרָתָה, מִפְּנֵי שֶׁלְמַעֲשֶׂה אִינָה צָרָתָה (פּה"מ יבְמוֹת א, ג).

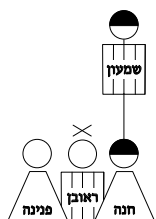
מִתְּרֵת לָיֶכֶם – כגון בת האח שמת. לְשֹׂא אוֹתָהּ וְלִיבֶם צָרְתָּה – מכיוון שנתברר שהערווה לא הייתה אשת המת, אין כאן איסור לשאת שתי יבמות.

יג, חוץ ממחזיר גרושתו מְשֻׁנָּשֶׁת וכו' – שאחיו גרש אותה ונישאה לאחר והתגרשה ממנו, ונישאה שוב לאחיו באיסור לא תעשה (גירושין יא, ב).

יג, נושא אֲחוֹתָהּ – נשוי מכבר לאחותה. מִפְּנֵי שֶׁהָיָא סָפֵק עָרוּהָ – שאם היו קידושי קידושין, היא אחות ארוסתו. מִפְּנֵי שֶׁהָיָא סָפֵק קְרוֹבָת חִלּוּצָתוֹ – שאם לא היו קידושי קידושין, היא אחות חלוצתו.

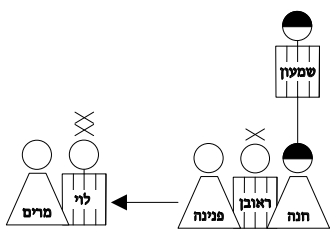
יד שֵׁשׁ לוֹ לְקוֹחִין בָּאִי זֶה מִהֵן שִׁירְצָה – שיוכל לייבם כל אחת מהן. עָרוּהָ עָלָיו מִשּׁוּם אֲשֶׁת אָחִיו – ככל אשת אח שאין לה זיקת ייבום (ראה איסורי

איור מבאר להלכה יד – צרת ערווה:

ביאה ב, א).

טו מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה צֶרֶת עָרוּהָ – של אשת ראובן, כשנפלה לפני שמעון לייבום. וְכֵן הָיָה בְּצֶרֶת צָרְתָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם – שאם תתייבם צרת ערוותו של שמעון לאח אחר, תאסור את צרתה

איור מבאר להלכה טו – פנינה היא צרת ערווה לשמעון, ומרים היא צרת ערווה לשמעון.

הִיָּתָה לָהּ צָרָה – חוֹלְצָת או מְתִיבָמָת. וְאִם הִיָּתָה זֹאת שֶׁהָיָא עָרוּהָ עַל הַבַּעַל מִתְּרֵת לָיֶכֶם, וְרָצָה הָיֶכֶם לְשֹׂא אוֹתָהּ וְלִיבֶם צָרְתָּה – הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

יג, הִיָּתָה הָיֶכֶם אֲסוּרָה עַל בְּעֻלָּה מִשּׁוּם לָאוּ אוֹ מִשּׁוּם עֲשֵׂה אוֹ שֶׁהִיָּתָה שְׁנִיָּה לְבַעַל, וְלֹא הִיָּתָה אֲסוּרָה עַל הָיֶכֶם מִצַּד מֵאֻלוֹ הַצָּדִידִין – הִרִי זֶה מִתְּרֵת לָיֶכֶם; חוץ מִמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מְשֻׁנָּשֶׁת וימת, שֶׁהָיָא חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָת.

יג, וְכֵן יָבֵמָה שֶׁהָיָא סָפֵק עָרוּהָ עַל הָיֶכֶם אוֹ סָפֵק עָרוּהָ עַל בְּעֻלָּה – הִרִי זֶה חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָת. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקִּדְּשָׁה אִשָּׁה בְּסָפֵק קְדוּשִׁין, וְאַחֵר כָּף מֵת אָחִיו שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא אֲחוֹתָהּ, וְנִפְלָה לוֹ לִיבֹם, שֶׁהָיָא סָפֵק אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ – הִרִי זֶה חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָת, וּמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגִט מִסָּפֵק, וּשְׁתִּימָהּ אֲסוּרוֹת עָלָיו: יָבֵמָתוֹ – מִפְּנֵי שֶׁהָיָא סָפֵק עָרוּהָ; וְאֲרוּסָתוֹ – מִפְּנֵי שֶׁהָיָא סָפֵק קְרוֹבָת חִלּוּצָתוֹ, שֶׁהָיָא בְּשִׁנְיָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לעיל א, יג).

איסור צרת ערווה

יד מִי שֶׁמָּת אָחִיו וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת אֲסוּרָה עַל יָבֵמָה מִשּׁוּם עָרוּהָ וְהַשְּׁנִיָּה אֵינָה עָרוּהָ – כְּשֵׁם שֶׁהָעָרוּהָ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, כָּף צָרְתָּה פְּטוּרָה, וְלֹא נִפְלָה לוֹ זָקָה עַל בֵּית זֶה כָּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" (דברים כה, ט) – בֵּית שֵׁשׁ לוֹ לְקוֹחִין בָּאִי זֶה מִהֵן שִׁירְצָה הוּא שֵׁשׁ לוֹ עָלָיו זָקָה, וּבֵית שֶׁמִּקְצָתוֹ אֵינוֹ כּוֹלֵל לְבָנָתוֹ, שֶׁהִרִי אֵין לוֹ בּוֹ לְקוֹחִין, אֵינוֹ בּוֹנֶה אֶפְלוֹ מִקְצָתוֹ שֶׁהָיָה מִתֵּר, וְנִמְצָאֵת צֶרֶת הָעָרוּהָ עָלָיו מִשּׁוּם אֲשֶׁת אָחִיו, שֶׁהִרִי אֵין לוֹ עָלֶיהָ זָקָה.

טו לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁמָּת וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת עָרוּהָ עַל שְׁמַעוֹן, וּשְׁתִּימָהּ רְאוּיָה לָלוֹי – אֵין לְשְׁמַעוֹן זָקָה עַל בֵּית זֶה, וְהִרִי שְׁתִּימָהּ תַּחַת זָקָת לָלוֹי. יָבֵם לָלוֹי הָאֶחָת מִהֵן, שֶׁהָיָא צֶרֶת עָרוּהָ שְׁלִשְׁמַעוֹן, וְהִיָּתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת לָלוֹי, וְנִפְלָה שְׁתִּימָהּ לְפָנֵי שְׁמַעוֹן – שְׁתִּימָהּ פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם מִשְׁמַעוֹן: הָאֶחָת – מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה צֶרֶת עָרוּהָ; וְהַשְּׁנִיָּה – מִפְּנֵי שֶׁהָיָא צָרְתָּה. וְכֵן הָיָה בְּצֶרֶת צָרְתָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם; שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לוֹ עָלֶיהָ זָקָה – בְּאִסּוּר אֲשֶׁת אַח עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם.

אשת אחיו שלא היה בעולמו

החדשה על שמעון. וכן הלאה.

טז וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו, הואיל ואין לו עליה זקנה, שנאמר: "כי ישובו אחים יחדו" (שם כה,ה) – עד שישובו שניהם בעולם. ואם לא היה ביניהם ישיבה בעולם – הרי זו ערוה עליו לעולם משום אשת אח, ופוטרת צרתה.

יז ביצד? ראובן שמת והניח אשה, ונפלה לפני שמעון, ואחר שמת ראובן נולד לוי, בין שנולד קדם שיבם שמעון אשת ראובן בין שנולד אחר שיבמה – הרי אשת ראובן ערוה על לוי לעולם. לפיכך, אם מת שמעון, ונפלה זו וצרתה לפני לוי – שתיהן פטורות מן החליצה ומן היבום.

יח עשה שמעון מאמר ביבמתו אשת ראובן, ומת קדם שיבנס אותה – הרי לוי חולץ לצרתה ולא מיבם, שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור, כמו שבארנו (לעיל ה,ב).

איסור צרת אישה האסורה לבעלה

יט אשה שזנת תחת בעלה ברוצח ובגדים ומת קדם שיגרשנה, ונפלה לפני יבם – הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום, וכן צרתה, כאלו היה ערוה על היבם, מפני שטמאה כתובה בה, כעריות, שנאמר: "והיא נטמאה" (במדבר ה,ג). אבל שוטה שמת בעלה קדם שישקנה מי המרים, או שאינה בת שתיה אלא בת גרושין – הרי זו חולצת ולא מתבטלת; ואם היה לה צרה – הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתבטלת.

כ, וכן שתי יבמות הבאות מבית אחד, שהיתה האחת מהן שניה על היבם או מחיבי לאוין או מחיבי עשה או אילונית – הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתבטלת.

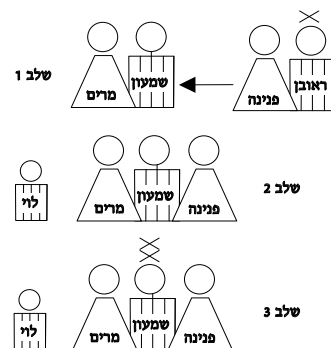
(פה"מ יבמות ב,א).

יט ברוצח ובגדים – שאסורה על בעלה (גירושין יא,יד). שטמאה כתובה בה כעריות – המונח טומאה נאמר בתורה גם באיסורי עריות, "אל תטמאו בכל אלה" (ויקרא יח,בד), וגם באישה שזינתה תחת בעלה: "ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה [בעלה] ונסתרה והיא נטמאה, ועד אין בה והיא לא נתפשעה [לא נאנסה]". ולכן דינן שווה, שתיהן פטורות מן היבום ומן החליצה. שוטה – אשת איש החשודה בניאוף, לאחר שהתייחדה עם אדם שהוזהרה שלא להתייחד עמו, שמשקים אותה במקדש "מי המרים המארים" כדי לבדוק אם נטמאה אם לאו (שוטה ג,ה-ו). שוטה שמת בעלה וכו' – בשני המקרים הללו, האישה אינה שותה את מי המרים, ונשארת בגדר טמאה מספק, ואם בעלה חי, חייב לגרש אותה בגט. במקרים אלו אינה מתיבמת, אך היא צריכה לחלוץ כשם שהייתה צריכה גט מבעלה (שוטה ב,ב; ב,ד; פה"מ שוטה א,ב).

כ, מבית אחד – מבעל אחד.

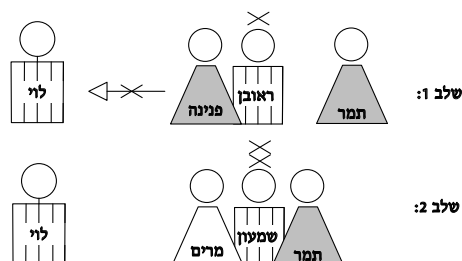
טז אחיו שלא היה בעולמו – שנולד היבם רק לאחר שמת אחיו. עד שישובו שניהם בעולם – שיחיו יחד באותו הזמן.

יז ראובן וכו' – לשם הביאור, נניח שנשא ראובן את פנינה ושמעון את מרים. ראה איור.

איור מבאר להלכה יז: אשת אחיו שלא היה בעולמו – ראובן נשא את פנינה, ושמעון אחיו נשא את מרים. מת ראובן ויבם שמעון את אשתו, ולאחר מכן נולד לוי אחיהם. מת שמעון, ונפלו שתי נשיו לייבום לפני לוי. פנינה אסורה ללוי, כיוון שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו (ראובן), ולכן אסורה לו גם צרתה מרים.

יח שיבנס – שיישא אותה לאישה בהכנסתה לביתו. חולץ לצרתה... קנין גמור – פנינה היא ערווה על לוי (ההלכה הקודמת). המאמר הוא בגדר נישואים חלקיים, ולכן ספק אם פנינה היא אשת שמעון ואם מרים צרת ערווה. חליצתה של מרים היא חליצה לחומרה: אם היא צרת ערווה, אין מצות ייבום חלה עליה, וחליצתה חסרת משמעות; ואם אינה צרת ערווה, חליצתה מתירה אותה לזר

איור מבאר להלכה כג – צרת קרובת חלוצתו: ראובן נשא את פנינה ומת. לוי אחיו חלץ לפנינה. נשא שמעון אחיהם את תמר, אחותה של פנינה ואישה בשם מרים (ממשפחה אחרת) ומת, אין לוי חולץ לא לתמר (אחות חלוצתו) ולא למרים (צרת אחות חלוצתו).

כג אֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ אוֹ אִמָּה – וחכמים גזרו לאסור את קרובות החלוצה (לעיל א, יג). מִפְּנֵי שְׁמַתְחֻלָּתָהּ בְּצֶרֶת חֲלוּצָתוֹ – בדרך כלל, החלוצת לוקחת את קרובותיה עמה כשהיא הולכת לבית דין, כגון אחותה, ובני אדם עלולים לחשוב שהקרובה חלצה. לכן אסרו חכמים גם את צרת קרובת חלוצתו, שלא יאמרו הבריות שנשא את צרת חלוצתו (ר"ף יבמות מ, ב; השווה לעיל א, יג, שאחות צרת החלוצה מותרת, מפני שמטבע הדברים, הצרה אינה הולכת עמה לבית הדין, ואין צוה שהזו חל על אחות הצרה).

כא מֵאֵנָה בּוֹ – בעודה קטנה. לביאור המושג מיאון, ראה לעיל ה, כג. בְּשַׁעַת נְפִילָה לְיָבוּם – בשעת מיתת האב.

כב צֶרֶתָה חוֹלָצָתָהּ וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת – חליצה לחומרה. ואין הערוה פוטר, מפני שנישואיה אינם ודאיים או שהם תלויים ואינם גמורים (פה"מ יבמות א, ב).

כג נִמְצְאָה הָעֵרְוָה אֵילֻנִית – והתגלה לאחר מעשה שצרתה היתה חייבת ייבום או חליצה (לעיל כא). גָּט

מִבְּעֻלָּה – כדין שומרת יבם שנישאת, שנאסרה על בעלה ועל היבם (לעיל ב, יח). לְהִתְיָדָה לְשׁוֹק – להינשא לאיש אחר. **כד** שְׂדֵמּוֹ – חשבו, אך התברר שטעו. תֵּצֵא מִיִּבְמָה בְּגֵט – שלא יאמרו שגירש אחיו את הערוה סמוך למיתתו, ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת איש יוצאת מבעלה בלא גט (או"ש). וְהוֹלֵךְ מִמֶּזְדֹּר – מפני שיש כאן גילוי עריות, נשיאת אשת האח שלא במצות ייבום (איסורי ביאה טו, א).

כג אֲכָל הַחוּלֵץ לִיבֻמָּתוֹ, וְהִלָּכָה אַחוֹת חֲלוּצָתוֹ אוֹ אִמָּה וְכִיּוּצָא בָּהֶן וְנִשְׁאָת לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת, וְנִפְלֹו שְׁתִּיחֵן לְפָנָיו – פֶּשֶׁם שְׁקֻרֻבַת חֲלוּצָתוֹ אֲסוּרָה עָלָיו כִּף צֶרֶתָה אֲסוּרָה, וְהָרִי שְׁתִּיחֵן כְּשִׁנּוּת לּוֹ, וְחוּלָצוֹת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ צֶרֶת קְרֻבַת חֲלוּצָתוֹ? מִפְּנֵי שְׁמַתְחֻלָּתָהּ בְּצֶרֶת חֲלוּצָתוֹ.

היתר צרת ערוה

כא שְׁתֵּי יִבְמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד, שֶׁהֶאֱחָת מִהֶן עֵרְוָה עַל הַיָּבָם, וְהָרִי הָעֵרְוָה אֵילֻנִית – צֶרֶתָה מִתְרָת, וְחוּלָצָת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת; הוֹאִיל וְהָאֵילֻנִית אֵינָה בֵּת יָבוּם, הָרִי זֶה כְּמִי שְׁאֵינָה, וְנִפְלָה זָקָתוֹ עַל צֶרֶתָה בְּלִבָּד.

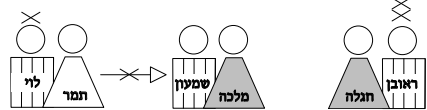
כא וְכֵן אִם גִּרַּשׁ אָחִיו אֶת הָעֵרְוָה אוֹ מֵאֵנָה בּוֹ קִדָּם שְׁיָמוּת, אוֹ שְׁמָתָה בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ וְאַחֵר כִּף מֵת אָחִיו – הָרִי צֶרֶתָה מִתְרָת, וְחוּלָצָת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. וְאִין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִנְעֶשֶׂת צָרָה לָעֵרְוָה שְׁעָה אַחַת תֵּאָסֵר לְעוֹלָם, שְׁאִין הַצָּרָה אֲסוּרָה עַד שְׁתִּהְיֶה צֶרֶת עֵרְוָה בְּשַׁעַת נְפִילָה לְיָבוּם.

כב הִיתָה זֶה שֶׁהִיא עֵרְוָה עַל הַיָּבָם מִקְדָּשֶׁת לְאָחִיו שְׁמַת בְּסַפֵּק, אוֹ מִגְרָשֶׁת מִמֶּנּוּ בְּסַפֵּק, אוֹ שֶׁהִיתָה קְטָנָה הָרְאוּיָה לְמֵאֵן וְלֹא מֵאֵנָה בְּאָחִיו בְּחַיֵּיו, אִף עַל פִּי שְׁמֵאֵנָה בִּיבָם – צֶרֶתָה חוֹלָצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

כג הִלָּכָה צֶרֶת הָעֵרְוָה וְנִשְׁאָת לְאַחֵר, וְאַחֵר כִּף נִמְצְאָה הָעֵרְוָה אֵילֻנִית – תֵּצֵא הַצָּרָה מִבְּעֻלָּה וּמִיִּבְמָה, וְצִרִיכָה גֵט מִבְּעֻלָּה וְחֲלִיצָה מִיִּבְמָה כִּדִּי לְהִתְיָדָה לְשׁוֹק. **כד** יָבָם הַיָּבָם הַצָּרָה מִפְּנֵי שְׂדֵמּוֹ שֶׁהָעֵרְוָה אֵילֻנִית, וְנִמְצְאָה הָעֵרְוָה שְׁאֵינָה אֵילֻנִית – תֵּצֵא מִיִּבְמָה בְּגֵט, וְהוֹלֵךְ מִמֶּזְדֹּר.

צרת ערוה בזיקה

כה שלשה אחים, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית: מת הנשוי נכרית ואחר כך מת אחד מבעלי אחיות – הרי הנכרית חולצת ולא מתיבמת, מפני שהיא צרת אחות אשתו בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפלו גרש האחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת הנשוי נכרית, ומת המגרש – הרי הנכרית חולצת ולא מתיבמת, הואיל ונעשית צרת אחות אשתו בזקת שעה אחת; שאם תתיבם, שגא יבואו ליבם אותה ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו.

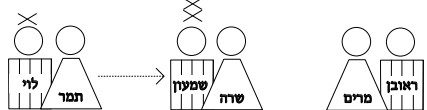

איור מבאר להלכה כה – צרת אחות אשתו בזיקת אחיו: ראובן ושמעון ולוי אחים. חגלה ומלכה אחיות. מת לוי, נעשית תמר אשתו זקוקה לייבום על ידי ראובן או שמעון. משום כך, היא בגדר צרתה של חגלה בזיקת ראובן. מת ראובן, ונפלו חגלה ותמר לפני שמעון לייבום, אינו לא מייבם את חגלה ולא חולץ לה, מפני שהיא אחות אשתו. וגם אינו יכול לייבם את תמר, מפני שהיא נחשבת צרת אחות אשתו בזיקת אחיו.

כו ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין, שהרי צרת ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת, צרתה מתרת ליבם, כמו שבארנו (לעיל כא)? מפני שאסור צרת הערוה בנשואין ידוע לכל, ואינן באין להתיר הצרה אם לא גרש הערוה, ואסור צרת ערוה בזקת אינו ידוע לכל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא נתגרשה הערוה.

זיקת שני יבמים

כז שלשה אחים נשואין שלש נשים נכריות, מת אחד מהן ועשה השני מאמר ביבמתו ומת קדם שיכנס, ונפלו שתייהן לפני היבם – הרי אלו חולצות ולא מתיבמות, מפני שבעלת המאמר – עזליה זקת שני יבמין, ונמצאת כאלו היא אשת שני מתים, ודרשו חכמים ואמרו: "אשת המת" (דברים כה, ה), לא אשת שני מתים. לפיכך, כל אשה שעזליה זקת שני יבמין – חולצת ולא מתיבמת, וכן צרתה, ואסורין מדברי סופרים.

איור מבאר להלכה כז – בעלת מאמר שיש עליה זיקת שני יבמים: מת לוי, נעשית תמר אשתו זקוקה לייבום על ידי ראובן או שמעון. עשה בה שמעון מאמר ומת, כיוון שהמאמר אינו בגדר נישואין שלמים, נמצאת תמר זקוקה לייבום הן מצד לוי (בעלת הראשון) הן מצד שמעון (שעשה בה מאמר).

כח ומפני מה לא יחלץ לבעלת המאמר שעזליה זקת שני יבמין ויבם צרתה? גזרה שלא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד, אחת חולצת ואחת מתיבמת; ולפיכך אסרו אף צרתה.

כט עשה מאמר ביבמתו ונתן גט למאמרו ומת – חזרה להתרה, שהמאמר שאסרה, הרי בטלו; ורצה, חולץ לה, רצה, מיבם.

כז מאמר – קידושי יבמה (לעיל בא).
יבנס – יישא לאישה. שני יבמין – שני האחים שמתו.

כח ויבם צרתה – שהרי צרתה באה רק מכוח אחד מהם, ואינה 'אשת שני מתים'. גזרה שלא יאמרו וכו' – ויחשבו בטעות שתמיד יש לחלוץ לכל הנשים (ראה לעיל א, ט).

כט ונתן גט למאמרו – ראה לעיל ביאור ה, ד. ורצה – האח השלישי.

לא חציה שפחה וחציה בת חרין – כגון שפחה של שני אדונים ששחרר אותה אחד מהם (פה"מ: גטין ד, ה; עדיות א, יג). **שנתקדשה לראובן ונשתחררה** – לפני שנבעלה. "המקדש אישה שחציה שפחה וחציה בת חורין – אינה מקודשת קידושין גמורין, עד שתשתחרר. וכיוון שנשתחררה, גמרו קידושה כקידושי קטנה שגדלה, ואינו צריך לקדשה קידושין אחרים (ודי שיבוא עליה). בא אחר וקידשה אחר שנשתחררה – הרי זו ספק קידושין לשניהם" (אישות ד, טז. וראה ביאורנו שם). **אין קדושי שמעון כלום** – שאין הקידושין תופסים באשת איש (אישות ד, יב).

ל בן תשע שנים יום אחד שפא על יבמתו ומת כשהוא קטן, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול – הרי זו חולצת ולא מתבכמת, שביאת בן תשע כמאמר מן הגדול, כמו שפארנו (לעיל ה, יח), ונמצא עליה זקת שני יבמין.

לא מי שחציה שפחה וחציה בת חרין שנתקדשה לראובן ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון, ומתו שניהן – מתבכמת ללוי, ואינה אשת שני מתים: אם קדושי ראובן קדושין – אין קדושי שמעון כלום; ואם קדושי שמעון קדושין – אין קדושי ראובן כלום.

פרק שביעי

אחים רבים ויבמות רבות

זיקת שתי נשים משני בתים שנאסרו יחד

א שנים מן האחים נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהן, ולא נודע אי זה מהן מת ראשון – הואיל ואי אפשר ליבם שתיהן, והרי זקה נפלה על שתיהן, שתיהן חולצות ולא מתבכמות. ואפלו היתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה או מחיבי עשה או מחיבי לאוין – הרי אלו חולצות ולא מתבכמות. אכל אם היתה אחת מהן ערוה עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה – הרי אחותה מתרת לו, ורצה, חולץ, רצה, מיבם, שהרי לא נפלה זקתו על שתיהן, שאין זקה על הערוה.

ב היתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה, והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה – האסורה לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה מתרת לאחיו, שהרי נפלה זקת כל אח מהן על המתרת לו בלבד, ורצה, חולץ לזו המתרת לו, רצה, מיבם.

ג מת אחד מן האחים ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת שני ונפלה אשתו, שהיא אחות הראשונה, ליבום, והרי שתיהן קימות – שתיהן חולצות ולא מתבכמות, כמו שפארנו (לעיל א).

ד מתה האחרונה – חזרה הראשונה להתרה, וחולצת או מתבכמת. מתה הראשונה – הרי האחרונה באסורה עומדת, וחולצת ולא מתבכמת, שהרי לא היתה ראויה ליבום בשעת נפילתה.

א ומתו שניהן – שני האחים. ואי אפשר ליבם שתיהן – מפני שהן אחיות. והרי זקה נפלה על שתיהן – ונעשו שתיהן מעין צרות זו לזו, שהרי כל אחת מהן נעשתה באותו הזמן זקוקה לכל אחד מן האחים החיים, ובו בזמן חל גם האיסור לייבם את שתיהן יחדיו. לכן אף לא אחת מהן מתייבמת, שהרי אסור שיישא אדם את קרובת זקוקתו (לעיל א, יד; פה"מ יבמות ג, א). ואפלו היתה אחת מהן אסורה וכו' – שמהתורה חלה עליה מצות ייבום (לעיל ו, י), ונמצא שכל אחת מהן היא אחות זקוקתו. שניה – ראה לעיל ביאור א, יב. חיבי עשה, חיבי לאוין – ראה לעיל ביאור ו, ז. ערוה – מאיסורי עריות מן התורה.

ד מתה האחרונה – אשת האח השני שמת.

ד, וכן אם קדם אחד מן האחים וחלץ לאחורונה – התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי הזקה שאסרה אותה – הסיבה אחיו בחליצתו. ה, וכן אם היתה הראשונה ערוה על אחד מהן, וקדם ויבם את האחרונה, שהיא מתרת לו – התרה הראשונה לשאר האחים, שהרי האחרונה, שאסרה אותה עליהם, נתיבמה למחר לה.

ה, אבל אם היתה האחרונה היא שאסרה על אחד מהן בלבד משום ערוה – הרי הוא מיבם לראשונה, ושאר האחים אסורין בשתייהן וחולצין ולא מיבמין, כמו שבארנו (לעיל ד). ואם קדמו וכנס כל אחד אחת מן האחיות – מוציאין מיבם.

ו שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות: מת אחד מבצלי אחיות, ועשה השלישי ביבמתו מאמר, ואחר כך מת בעל האחות השני, ונפלה האחות השנייה לפני האח השלישי – הרי זה נותן גט לבצלת המאמר, וחולץ לה וחולץ לאחותה האחרונה, כדי להתיירן לזר.

ז מת זה שעשה המאמר והיתה לו אשה אחרת, ונפלו שתייהן לפני בעל האחות – בצלת המאמר פטורה מן החליצה ומן היבום, שהרי היא אחות אשתו; והאשה האחרת חולצת ולא מתיבמת, שאין המאמר קונה קנין גמור עד שיפטור את הצרה.

בעיות בנינוק הזיקה

ח אחד מן היבמין שקדש אחות יבמתו – אומרין לו 'המתן, ואל תגרשנה ואל תשאנה, עד שייבם אחיך או יחלץ ליבמה זו הזקוקה לכלכם'. חלץ לה אחיו או יבמה או שמתה היבמה – הרי זה יכנס ארסותו. מתו אחיו כלם –

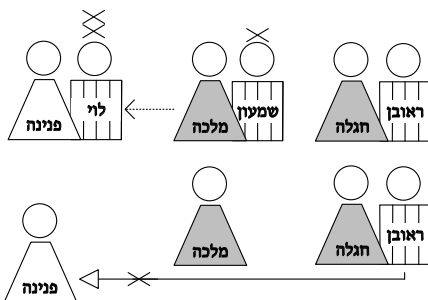
ה, הראשונה ערוה על אחד מהן – שאין לו בה זיקה, ויכול לייבם את השנייה.

ה, כמו שבארנו – שהאיסור על כל האחים נוצר כבר בשעה שמת בעלה של האחרונה.

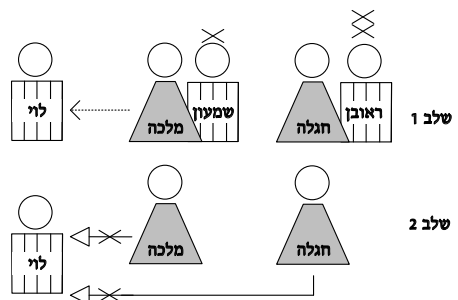
ו הרי זה נותן גט – מפני שרק הגט עוקר את הזיקה שנוצרה בגלל המאמר (לעיל ה, ג). וחולץ לה וחולץ לאחותה האחרונה – מפני ששתייהן אסורות לו (כאמור לעיל א), ואין המאמר באחת דוחה את האחות השנייה, שתיחשב כאחות אשתו, מפני שאין הקידושין גמורים.

ז שאין המאמר קונה וכו' – אין למאמר תוקף שלם כדי להחשיב את בעלת המאמר כנשואה, והאשה האחרת היא בגדר צרתה ופטורה מן הייבום (לעיל ו, ד).

ח שקדש אחות יבמתו – לאחר שנפלה לייבום והזקקה לאחים. אילו היה מקדש אותה לפני כן, הייתה אשת אחיו נעשית ערוה עליו ואין לו זיקה אליה (לעיל ו, ד). המתן – עד שתתבטל זיקת היבמה האוסרת את אחותה. יכנס ארסותו – יישא אותה לאישה.

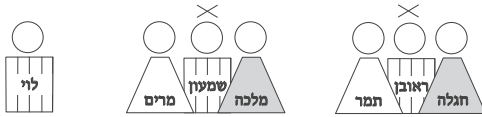

איור מבאר להלכה ז: מת שמעון ועשה לוי מאמר במלכה יבמתו. כשמת לוי, מלכה פטורה מן החליצה ומן הייבום (אחות אשתו), ופנינה חולצת לראובן.

איור מבאר להלכה ו: מת שמעון ועשה לוי מאמר במלכה יבמתו. מת אחרי ראובן, לוי חייב לחלוץ לחגלה ולמלכה וגם לתת למלכה גט.

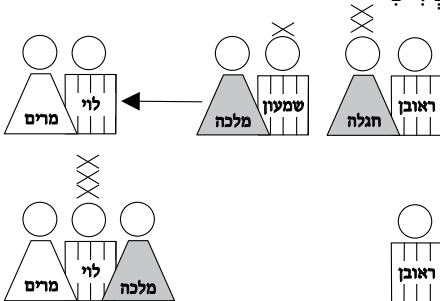
מוציא את ארוסתו בגט ויבמתו בחליצה. ואם מתה ארוסתו, בין שמתה קדם מיתת האחים בין שמתה לאחר מיתתן – חזרה היבמה להתרה, ורצה, מיבם, רצה, חולץ.

איור מבאר להלכה ט: ראובן ושמעון ולוי אחים. חגלה ומלכה אחיות. מת ראובן ומת שמעון ונפלו נשותיהם (חגלה ומלכה) וצרותיהן (תמר ומרים) לפני לוי.

ט ונפלו האחיות וצרותיהן ליבום – ואסור לייבם אותן, אך חייבות לחלוץ. חליצה שאינה מעלה – מפני שחליצה מעולה אפשרית רק אם האשה יכולה להתייבם, ואילו הן אינן יכולות להתייבם מדברי חכמים (י).

י ויראה לי – ראה לעיל ביאור ה.ד. הבאות מבית אחד – שהיו נשואות לאח אחד. וכיוצא בה – כל אלו שאסרו חכמים לייבם אותן (י).

הלכה יא: ראובן ושמעון ולוי אחים. חגלה ומלכה אחיות. מת שמעון וייבם לוי את מלכה יבמתו. אחר כך מתה חגלה אשת ראובן. אחר כך מת לוי, ונפלו שתי נשותיו (מלכה ומרים) לפני ראובן לייבום.

יא נכרית – ראה לעיל ביאור ו,כה. בדין אשת אחי שלא היה בעולמו – ששעת מות האח הראשון היא הקובעת בעניין הייבום, ואז היה פטור מן הייבום (לעיל ו,טז). משום צרתה – שהיא צרת ערוה (לעיל ו,יד).

יב הואיל ונאסרה עליו שעת נפילה – שכשמת האח והזקקה לייבום, הייתה אסורה עליו, מפני שהיא ערוה. אבל המגרש את אשתו – כשאין הנשים אחיות. נאסרה עליו בחיי אחיו בשעה שגורשה – שאשת אחיו אסורה אף אם גירש אותה ממנו (איסורי ביאה ב,א), ואילו היה האח מת באותו הזמן, לא הייתה אשתו מותרת לייבום (ראה לעיל ו,ז). הרי חזרה להתרה – כשנשא אותה שנית, משום שהזמן הקובע לעניין הייבום הוא שעת מותו של האח, ולא קודם לכן.

ט שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות ויש לכל אחת משתייהן צרה, ומתו הנשואין את האחיות, ונפלו האחיות וצרותיהן ליבום: אם חלץ לצרות – נפטרו אחיות; אבל אם חלץ לאחיות – לא נפטרו צרותיהן עד שיחלצו הצרות, מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה מעלה, וחליצה שאינה מעלה אינה פוטרת את הצרה, כמו שבארנו (לעיל ה,ב).

י ויראה לי שפך הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד, והאחת מהן אסורה על יבמה משום שניה וכיוצא בה או מחיבי לאוין או מחיבי עשה, שאם חלץ לאסורה, לא התרה צרתה, חלץ לצרה, התרה האסורה.

זמן יצירת הזיקה

יא שלשה אחים, שנים מהן נשואין שתי אחיות והשלישי נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות, ויבם הנשוי נכרית את אשתו, ואחר כך מתה אשתו שלשני, ואחר כך מת השלישי, ונפלו שתי נשוי לפני השני שאין לו אשה – הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום: האחת – מפני שהיתה אחת אשתו בשעה שמת אחיו הראשון, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, בדין אשת אחיו שלא היה בעולמו; והנכרית – משום צרתה.

יב וכן שני אחים נשואין לשתי אחיות, ומת אחד מהן, ואחר כך מתה אשתו שלשני – הרי זו אסורה עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעת נפילה. אבל המגרש את אשתו והחזירה ומת – הרי זו מתרת ליבם. ואף על פי שהרי נאסרה עליו בחיי אחיו בשעה שגורשה – הרי חזרה להתרה, וכשמת אחיו בהתרה היתה עומדת.

זיקה הנובעת מגירושין גמורים ונישואין לא גמורים

יג קטנה שהשיאה אביה, וגרשה בעלה והחזירה, ומת ועדין היא קטנה – הרי זו אסורה ליבם, מפני שגרשיה גרושין גמורין, שהרי אביה השיאה, ואין חזרתה חזרה גמורה, שאין קדושי קטנה גמורין, כמו שבארנו (לעיל ה, כג; אישות ד, ח-ט). **יד** והוא הדין למגרש פקחת ונתחרשה, והחזירה, ומת והניחה חרשת, שהיא אסורה ליבם, ואינה חולצת ולא מתיבמת. וצרת קטנה זו או חרשת זו – חולצת או מתיבמת. ואם החזירה כשהיא קטנה או חרשת, וגדלה או נתפקחה אצלו ואחר כך מת – הרי זו מתרת ליבמה.

טו שני אחים נשואין לשתי אחיות: היו שתיהן קטנות הראויות למאן או חרשות, ומת אחד מהן – תצא משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום; היו אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה – תצא משום אחות אשה*; מת בעל הגדולה – מלמדין את הקטנה שתמאן בבעלה, ותהיה גדולה זו מתרת ליבמה.

טז שני אחים חרשין נשואין לשתי אחיות פקחות או חרשות או אחת פקחת ואחת חרשת, וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחין או חרשין או אחד פקח ואחד חרש, ומת אחד מהן – אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום משום אחות אשה, שהרי אין נשואי אחד משניהן נשואין גמורין.

יז שני אחים, אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי אחיות פקחות או אחת חרשת ואחת פקחת, והרי הפקחת היא אשת הפקח: מת החרש – תצא אשתו משום אחות אשה; מת הפקח – הואיל ונשואי הפקח שמת נשואין גמורין, וזקת זה החרש גמורה, ונשואי החרש אינם נשואין גמורין, הרי זה מוציא את אשתו בגט, מפני שאחותה זקוקה לו, ואשת אחיו הפקח אסורה לעולם, שאינו יכול לכנס מפני אחותה, ולא יחלץ מפני שהוא חרש.

יח ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרשת, והם אינן בני חיוב, אלא הרי הן פקטן אוכל נבלות, שאין בית דין מצוין להפרישו? אמרו חכמים: אם תשב אשתו עמו – נמצאת אחותה נשאת לזר,

יג וגרשה בעלה – ויצאה מרשות אביה, ושוב אינו יכול לקדש אותה (אישות ג, יב). **ואין חזרתה חזרה גמורה** – ועדיין היא גרושת אחיו ואסורה על היבם. **יד** פקחת – ראה לעיל ביאור ה, כה. וקידושיה מן התורה. ונתחרשה – קידושיה אינם גמורים מהתורה אלא רק מתקנת חכמים (אישות ד, ט; לעיל ה, כג). להגדרת חרש ראה אישות ב, כו). **חולצת או מתיבמת** – מפני שאין לקטנה או לחרשת זיקה ליבם. וגדלה או נתפקחה אצלו... הרי זו מתרת ליבמה – כשבא עליה לאחר שגדלה או נתפקחה, שאז קידושיה שלמים (גירושין יא, ו), וכל שכן אם החזיר אותה כשכבר היא גדולה או פיקחת (פד"מ יבמות יג, ד).

טו למאן – ראה לעיל ביאור ה, כג. הממאנת נחשבת כמי שלא נישאה מעולם. תצא – היבמה. משום אחות אשה – מפני שקשרי נישואיהן בעלי אותו תוקף. תצא משום אחות אשה* – בכ"י נוסף: ופטורה מן החליצה ומן היבום. מלמדין את הקטנה שתמאן בבעלה וכו' – משכנעים אותה שתמאן בקידושיה, שהם רק מדברי חכמים, כדי שתוכל אחותה להתייבם, שהיא מצוה מן התורה.

יז אסורה לעולם – אלא אם כן ימות החרש. שאינו יכול לכנס מפני אחותה – משום שהיא אחות גרושתו.

יח פקטן אוכל נבלות שאין בית דין מצוין להפרישו – מפני שאינו בן דעת. ואסור להאכיל אותו בידיים. ו"מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה ופרישה" (מאכלות אסורות יז, כז-כח).

וַיֹּאמְרוּ: נִפְטָרָה מִשּׁוֹם אַחֲוֹת אִשָּׁה. לְפִיכֹךְ מוֹצִיא הַחֲרָשׁ אֶשְׁתּוֹ בָּגֹט, כְּדִי שְׁתִּהְיֶה אַחֻתָּהּ אֲסוּרָה לְעוֹלָם.

יט וְכֵן שְׁנֵי אַחִים פְּקָחִין נִשְׂוֵאִין לְשְׁתֵּי אַחִיּוֹת, אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשָׁת: מִתּ בַּעַל הַחֲרָשָׁת – תֵּצֵא מִשּׁוֹם אַחֲוֹת אִשָּׁה; מִתּ בַּעַל הַפְּקָחַת – מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ הַחֲרָשָׁת בָּגֹט וְאֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו בְּחֲלִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּקָח, וְיִכּוֹל לְחָלֵץ.

כ אִם נִשְׂוֵאִי הָעֵרְוָה נִשְׂוֵאִין – שְׁנִישְׂוֵאִי הַחֲרָשׁ נִשְׂוֵאִין כְּנִישְׂוֵאִין גְּמוּרִים. הָרִי הַשְּׁנִיָּה צָרְתָּה וּפְטוּרָה – כָּל צֶרֶת עֲרוּוָה. **כא** וְכִיּוֹצֵא בָּהּ – שֶׁהִיא עֲרוּוָה עֲלֵיו, כְּגוֹן כִּלְתּוֹ. שְׂאִין נִשְׂוֵאִי הַחֲרָשָׁת גְּמוּרִין – וְלֹכֵן צִרְתָּה סֶפֶק צֶרֶת עֲרוּוָה.

כב עֲנִין הַדְּבָרִים – כּוֹונַת הַדְּבָרִים. עֲרוּוָה עִם הָאֲחֵרָת – שֶׁאֲסוּר לִשְׁאֵת אֹתָהּ לְאִשָּׁה, אִם נִשְׂאָת אֶת קְרוּבָתָהּ.

וַיֹּאמְרוּ: נִפְטָרָה מִשּׁוֹם אַחֲוֹת אִשָּׁה. לְפִיכֹךְ מוֹצִיא הַחֲרָשׁ אֶשְׁתּוֹ בָּגֹט, כְּדִי שְׁתִּהְיֶה אַחֻתָּהּ אֲסוּרָה לְעוֹלָם.

יט וְכֵן שְׁנֵי אַחִים פְּקָחִין נִשְׂוֵאִין לְשְׁתֵּי אַחִיּוֹת, אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשָׁת: מִתּ בַּעַל הַחֲרָשָׁת – תֵּצֵא מִשּׁוֹם אַחֲוֹת אִשָּׁה; מִתּ בַּעַל הַפְּקָחַת – מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ הַחֲרָשָׁת בָּגֹט וְאֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו בְּחֲלִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּקָח, וְיִכּוֹל לְחָלֵץ.

כ שְׁנֵי אַחִים, אֶחָד פְּקָח וְאֶחָד חֲרָשׁ, וְהַחֲרָשׁ נִשְׂוֵאִי שְׁתֵּי נָשִׁים פְּקָחוֹת, הָאֶחָת מִהֵן עֲרוּוָה עַל הַפְּקָח, וּמִתּ הַחֲרָשׁ – שְׁתִּיהֵן פְּטוּרוֹת עַל כָּל פְּנִים: אִם נִשְׂוֵאִי הָעֵרְוָה נִשְׂוֵאִין – הָרִי הַשְּׁנִיָּה צָרְתָּה, וּפְטוּרָה; וְאִם אִין נִשְׂוֵאִי הָעֵרְוָה נִשְׂוֵאִין – כֹּךְ לֹא יִהְיֶה נִשְׂוֵאִי צָרְתָּה נִשְׂוֵאִין. **כא** הִיתָה בְּתוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ חֲרָשָׁת וְנִשְׂוֵאָה לְאִחִיו הַפְּקָח – צָרְתָּה חוֹלָצַת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שְׂאִין נִשְׂוֵאִי הַחֲרָשָׁת גְּמוּרִין.

הַכֹּל

כב כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ 'שְׁתֵּי אַחִיּוֹת' – אֶחָד שְׁתֵּי אַחִיּוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וּבִתּוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ; עֲנִין הַדְּבָרִים שֶׁהֵן שְׁתֵּי נָשִׁים, שֶׁהָאֶחָת מִהֵן עֲרוּוָה עִם הָאֲחֵרָת, וְאִי אֶפְשָׁר לִשְׂאֵת שְׁתֵּיהֶן מִשּׁוֹם עֲרוּוָה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אַחֲוֹת אִשְׁתּוֹ' אוֹ 'אַחֲוֹת יְבָמָתוֹ' – אֶחָד אַחֻתָּהּ אוֹ אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ; עֲנִין הַדְּבָרִים: אַחַת מִקְרוּבוֹתֶיהָ שֶׁהֵן עֲרוּוָה עִמָּהּ.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

סִפְּקוֹת

סִפְּק בְּשִׁאלַת זֵהוּת הַיִּבְמָה

א וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה מִהֵן קִדָּשׁ – כְּגוֹן שֶׁאֲמַר 'הָרִי אַחַת מִכֵּן מִקְדוּשַׁת לִי בִּזְהוּ', וְנָתַן לָהֶן אֶת כִּסֵּף הַקִּדְּרוּשִׁין (אִישׁוֹת ט, א).

א וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׂאָה קְרוּבַת זְקוּקָתוֹ – וְגַם אִינוּ יִכּוֹל לְחַלּוֹץ לְאֶחָת מִהֵן וּלְיִיבָם אֶת הָאֲחֵרָת, מִפְּנֵי שֶׁאֲחֻת חִלּוּצָתָהּ אֲסוּרָה עֲלֵיו בְּחִיָּה (לְעִיל א, יג). אִין מוֹצִיאִין מִיָּדָם – מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יִכּוֹל לומר שֶׁנִּשְׂאָת אֶת יְבָמָתוֹ הָרִאוּהָ לוֹ. וְאִף אִם נִשְׂאָת הָרִאוּהָ אֶת אַחֲוֹת זְקוּקָתוֹ אִף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ, הָרִי כִּשְׁבָּא אַחִיו עַל אַחֻתָּהּ, פִּקְעָה הַזִּיקָה בִּינֵיהֶם, וְאִין צָרִיךְ לְגַרֵּשׁ אֹתָהּ (רִשְׁי"י יְבָמוֹת כגב).

א מִי שֶׁקִּדָּשׁ אַחַת מִשְׁתֵּי אַחִיּוֹת, וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה מִהֵן קִדָּשׁ, וּמִתּ וְלֹא אֶחָד אֶחָד – חוֹלֵץ לְשְׁתֵּיהֶן כְּדִי לְהַתִּירָן לְאַחֲרִים. הִיוּ לוֹ שְׁנֵי אַחִין – אֶחָד חוֹלֵץ לְאֶחָת מִהֵן בְּתַחֲלָה, וְהַשְּׁנִי מִיָּבָם לְשְׁנִיָּה עַל כָּל פְּנִים: אִם זֶה הִיא שֶׁקִּדָּשׁ אַחִיו – הָרִי יָבָם אוֹתָהּ; וְאִם אִינָּה אִשְׁתּוֹ אַחִיו – הָרִי נִשְׂאָת אִשָּׁה מִשְׁאָר הַנָּשִׁים, וְאַחֻתָּהּ שֶׁהִיתָה אִשְׁתּוֹ אַחִיו כְּבָר נִחְלָצָה.

א אֲבָל לֹא יִיבָם הָאֶחָת תַּחֲלָה, שְׂמָא הָאֲחֵרָת הִיא אִשְׁתּוֹ אַחִיו, וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׂאָה קְרוּבַת זְקוּקָתוֹ. קִדְּמוּ שְׁנֵי הָאֲחִים וְכִנְסוּ שְׁתֵּי הַיְּבָמוֹת – אִין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

ב שנים שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע אי זו קדש, וזה אינו יודע אי זו קדש, ומתו שניהן: לזה אח ולזה אח – זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן; לזה אח ואחד ולזה שנים – היחיד חולץ לשתייהן בפתילה, והשנים: אחד חולץ ראשון, והשני מיבם. ואם קדמו וכנסו – אין מוציאין מידם, ואפלו היו כהנים, שהחליצה שחלץ היחיד, מספק חלץ, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים, ובספק חלוצה לא גזרו.

ב ראה איור. זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן – ואסור להם לייבם, שמא יבואו על אחות זקוקתם. היחיד חולץ לשתייהן בפתילה – כדי לנתק את זיקתן לאחיו. מדברי סופרים – מתקנת חכמים, מפני שהיא כגרושה (איסורי ביאה י"ז).

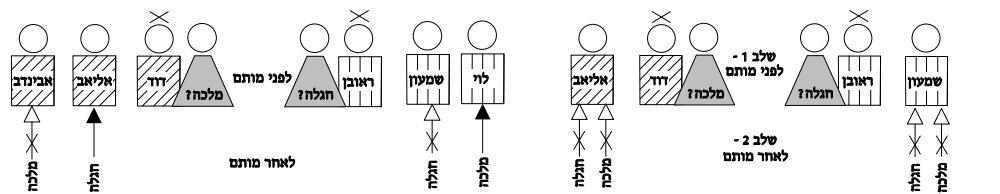
ג היו לזה שני אחים ולזה שני אחים: אחיו שלזה חולץ לאחת, ואחיו שלזה חולץ לאחת, ואחר כך האח השני שלזה מיבם חלוצתו שלזה, והאח השני שלזה מיבם חלוצתו שלזה. קדמו שני אחים וחלצו לשתייהן – לא יבמו שני האחים האחרים, אלא אחד חולץ בפתילה ואחד מיבם לשניה. ואם קדמו וכנסו – אין מוציאין מידם.

ג ראה איור. מיבם חלוצתו שלזה – החלוצה מן הזוג השני של האחים: אם היא אשת אחיו, מייבם אותה; ואם אינה אשת אחיו, מותר לו לשאת אותה לאישה, מפני שכבר חלצה וגם אחותה חלצה, וכבר אינה אחות זקוקתו. לא יבמו שני האחים האחרים – כדי שלא יישאו את קרובת זקוקתם.

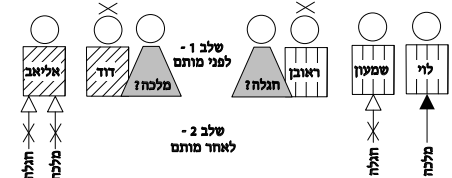
בנים בספק

ד האשה שהיו לה בנים והיו לכלתה בנים, ונתעברה האשה ונתעברה פלטה, וילדו שתייהן במחבוא אחת, ונתעברו שני הילדים, והגדילו התעברת, ונשאו נשים, ומתו, פיחד

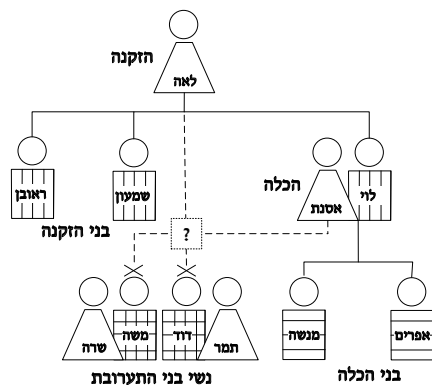
ד ראה איור. מחבוא – מחבוא, מקום נסתר וחשוך. ונתעברו שני הילדים – ואי אפשר לדעת מי בנה של מי. והגדילו התעברת – גדלו הילדים שנתעברו אלו באלו.

איור מבאר להלכה ג: דוד ואליאב ואבינדב אחים. שמעון חולץ לחגלה, ואבינדב חולץ למלכה. אחר כך אליאב מייבם את חגלה ולוי מייבם את מלכה.

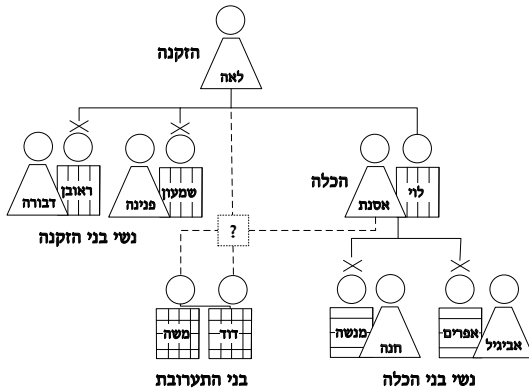
איור מבאר להלכה ב – במקרה הראשון: ראובן ושמעון אחים. דוד ואליאב אחים. חגלה ומלכה אחיות. במקרה השני: ראובן ושמעון ולוי אחים.

איור מבאר להלכה ד: ללאה ("הזקנה") שלושה בנים, ראובן ושמעון ולוי. נשא לוי את אסנת ("הכלה") וגולדו להם שני בנים ("בני הכלה"), אפרים ומנשה. בני לאה ואסנת שנולדו במחבוא, דוד ומשה, אין ידוע מי מהם בנה של מי. דוד ומשה נישאו לתמר ולשרה. מתו דוד ומשה, נעשו תמר ושרה יבמות. בני הזקנה, ראובן ושמעון, יכולים לייבם או לחלוץ, אבל לוי אינו יכול לייבם, מפני שיש ספק מי משתי הנשים היא אשת בנו.

ספק שהיא אשת אחי אביו – שהיא אסורה על בני הכלה לעולם, אף על פי שחלצו לה בני הזקנה (איסורי ביאה ב,א). ואם היא אשת בן אחיו – שמותר לו לשאת אותה לאישה (איסורי ביאה ב,ד).

ה הבנים הידועים – הבנים האחרים, לא אלו שנתעברו אלו באלו. ראה איור.

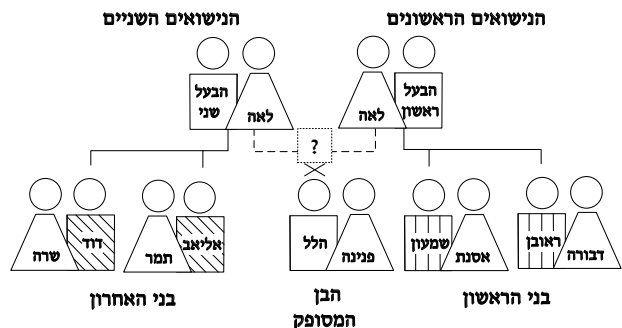
איור מבאר להלכה ה: נשי בני הכלה ונשי בני הזקנה נעשו יבמות. דוד ומשה חולצים לפנינה ולדבורה. לנשי בני הכלה, אביגיל או חנה, הן דוד הן משה יכולים לחלוץ לכל אחת מהן (אינו מתואר בהלכה כאן) ולהתיר אותה לזר, או אחד מהם יחלוץ לכל אחת מהן והאחר ייבם.

ו מי שלא שָׁהָת אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני – אם מת זה הבן הספק, בגי הראשון ובגי האחרון חולצין לאשתו ולא מיבמין, שכל אחד מהן שיבוא ליבם, שמא אינו אחיו מאביו, והרי הוא אחיו מאמו בנדאי, ואשת אחיו מאמו אסורה על האדם לעולם משום ערוה. וכן זה הבן הספק – חולץ לנשותיהן ולא מיבם.

הן נותרות? בגי הכלה חולצין לשותיהן תחלה ולא מיבמין, שכל אחת משותיהן ספק שהיא אשת אחיו ותהיה מתרת לו, ספק שהיא אשת אחי אביו והיא ערוה עליו. אבל בגי הזקנה – או חולצין או מיבמין; שאם היא זו אשת אחיו – הרי יבמה; ואם היא אשת בן אחיו – מתרת היא לו, ששכר נחלצה.

ה מתו הבנים הידועים שלזקנה ושלכלתה, והרי בגי התעורבת קימין: בגי התעורבת, לנשי בני הזקנה – חולצין ולא מיבמין, שהיא ספק אשת אחי אביו, שהיא ערוה עליו; ולנשי בני הכלה – אחד חולץ בתחלה, ואחד מיבם על כל פנים: אם בן הכלה הוא זה שחלץ תחלה – הרי חלץ אשת אחיו, והשני מן התעורבת הוא בן הזקנה, ומתר לו לשא אשת בן אחיו אחר שנחלצה מיבמה; ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה – הרי חלץ לאשת בן אחיו, ולא עשה כלום, והשני מן התעורבת הוא בן הכלה, והרי יבם אשת אחיו.

ו מי שלא שָׁהָת אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני – אם מת זה הבן הספק, בגי הראשון ובגי האחרון חולצין לאשתו ולא מיבמין, שכל אחד מהן שיבוא ליבם, שמא אינו אחיו מאביו, והרי הוא אחיו מאמו בנדאי, ואשת אחיו מאמו אסורה על האדם לעולם משום ערוה. וכן זה הבן הספק – חולץ לנשותיהן ולא מיבם.

איור מבאר להלכה ו: כשמת הבן המסופק.

ז היה בן לראשון ובן לשני שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן, ומת אחד מהן – הרי זה הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא, הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו מאביו – הרי אין ביניהן אחוה כלל, לפיכך מתר לו לשא את אשתו.

ח מת הבן הספק – אחד משני הבנים הנדאין חולץ לאשתו תחלה, והשני מיבם על כל פנים: אם אחיו הוא – הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו, ובן האב האחר הוא – הרי נחלצה מאחי בעלה.

שמעה שמת בעלה ונישאת

ט מי שהלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת, ונשאת, ואחר כך בא הבעל הראשון, ומתו שניהן, לזה אחים ולזה אחים – אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין.

חמישה בנים מספק מחמש נשים

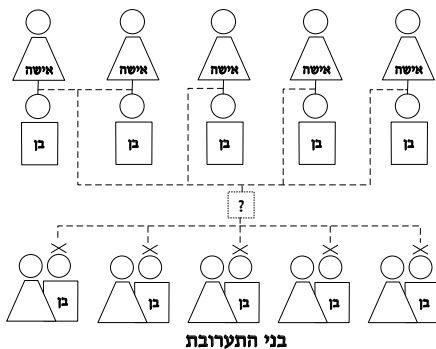
י חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע, ונתעברו חמשותן, וילדו כאחת במבואה אחת, ונתעברו הילדות, והגדילו התעורבות, ונשאו נשים, ומתו החמשה האנשים, ונפלו חמש הנשים לפני החמשה הבנים הנדאין, שאין אחד מהן יודע אי זו היא אשת אחיו, כיצד תקנתן? ארבעה מהן חולצין לאחת תחלה, והחמישי ישא זו שנחלצה ארבע חליצות על כל פנים.

יא כיצד? אם אשת אחיו היא – הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו – הרי היא אשת אח אחד מהארבעה, והרי חלצו

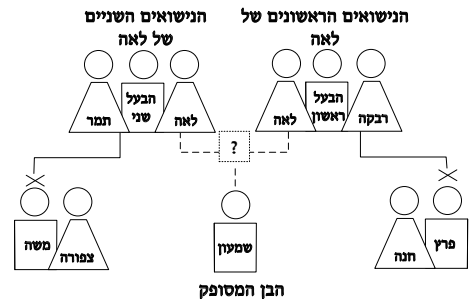
ז מאשה זו שנשאת בתוך זמן – היא לאה באיור למטה. הרי אין ביניהן אחוה כלל – שהרי אינו אחיו לא מן האב ולא מן האם. לפיכך מתר לו לשא את אשתו – כגון שלא היה לו אח אחר ודאי. אך אם היה לו אח אחר, היא זקוקה לו, ואסור לה להינשא לזר בלא חליצה (רש"י יבמות קב; מ"מ), והבן הספק אסור משום חלוצת אחיו (לעיל א"ב).

ח אחד משני הבנים הנדאין – שהוא בנה של אחת מן הנשים האחרות.

ט ומתו שניהן – קודם שנתנו את הגט שהם חייבים לתת לאותה אישה (ראה גירושין י"ה). חולצין ולא מיבמין – מפני שאלו וגם אלו אסורים לשאת אותה לאישה: אחיו של הבעל הראשון חולץ לה כדין תורה, ואינו מייבם אותה, כיוון שקנסו אותה על שנישאה לבעלה השני בלי לוודא שמת בעלה הראשון (בבלי יבמות צ"א, ורש"י שם; פה"מ יבמות י"א; כשם שקנסו אותה לקבל גט מבעלה השני, אם היה חי, ראה גירושין י"ה), והשני חולץ לה מתקנת חכמים, כדי שלא יאמרו שנישאת לאיש זר בלא חליצה, אך אינו צריך לייבם אותה, כיוון שאינה זקוקה לו כלל.

איור מבאר להלכה י: לכל אישה יש בן ודאי ובן מספק.

איור מבאר להלכה ז: בעלה הראשון של לאה נשא את רבקה ונולד מהם פרץ. בעלה השני של לאה נשא את תמר ונולד מהם משה.

יא והאחד מן הארבעה זה שנשא הראשונה – יהיה בכלל החולצים כדי לאפשר לכל אחד מן האחים לייבם (מ"מ).

יב עקרים – כללים. חליצה מעלה, בעילה כשרה – ראה לעיל ה, ט-י.

לה ארבעתן תחלה. וכן השניה: חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה זה שנשא הראשונה, והחמישי ישאנה, עד שנמצאו הפנים החמשה נשאו החמש נשים אחר שנחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות.

זהירות בספקות

יב ולעולם הזהר בכל הספקות בעקרים אלו, שכל מי שנסתפק לה שמא בת חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו – אינה נתרת להנשא לזר, עד שיחליץ לה אותו האיש. וכל מי שנסתפק לה שמא ביאתה אסורה על איש זה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים – אינה מתיבמת לו. וכל שנחלצה חליצה מעלה או נבעלה בעילה כשרה – התרה צרתה לזר.

יג ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שיאזעו לענין יבום וחליצה, שהרי בארנו כל העקרין שעליהן תסמך ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא שמייבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום ומי היא הראויה ליבום.

בריד רחמנא דסיען

